

MINISTRY OF ENVIRONMENTAL PROTECTION
AND AGRICULTURE OF GEORGIA

YOO SHIN **DASAN CONSULTANTS**

საქართველოს მდგრადი სოფლის მეურნეობის, ირიგაციისა და მიწის
პროექტი
გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის გეგმა

ზედა არხის სარწყავი სისტემისთვის

აგვისტო 2026

სარჩევი

აბრევიატურები.....	4
რეზიუმე	6
1. წინასიტყვაობა.....	8
2. სამართლებრივი ჩარჩო.....	9
2.1. მსოფლიო ბანკის გარემოსდაცვითი და სოციალური სტანდარტები, რომლებიც რელევანტურია GRAIL პროექტისთვის	9
2.2. საქართველოს გარემოსდაცვითი და სოციალური კანონმდებლობა და ქვეპროექტთან დაკავშირებული საერთაშორისო შეთანხმებები.....	16
2.2.1. ეროვნული კანონმდებლობა.....	16
2.2.2. საერთაშორისო შეთანხმებები და ხელშეკრულებები	23
3. ფონური ინფორმაცია	27
3.1. ტერიტორიის ფიზიკურ-გეოგრაფიული პირობები.....	27
3.2 სოციალურ-ეკონომიკური კვლევა	30
3.3 მოწყვლადი და არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფი ჯგუფები	32
3.4 არსებული სარწყავი სისტემა და ნაგებობები	33
3.5. სარწყავი სისტემის არსებული კომპონენტები	34
4. პროექტის აღწერა.....	37
4.1. სარწყავი არხის პროექტი.....	37
4.2. სათავე ნაგებობისა და წყალმიმღების პროექტი	38
4.3. ლიცენზირებული მასალების უახლოესი წყაროები	40
5. საჯარო კონსულტაცია.....	41
6. საჩივრების განხილვის მექანიზმი.....	42
7. მიწის შესყიდვისა და განსახლების საკითხები.....	47
8. მოსალოდნელი დადებითი და უარყოფითი ზემოქმედებები და რისკების შერბილების მიდგომა	49
8.1. დადებითი ზემოქმედებები	49
8.2. უარყოფითი ზემოქმედებები - წინასამშენებლო ეტაპი.....	49
8.3. უარყოფითი ზემოქმედებები - მშენებლობის ეტაპი.....	50
8.4. უარყოფითი ზემოქმედებები - ექსპლუატაციის ეტაპი	52
8.5. შემარბილებელი ღონისძიებების იერარქია.....	53
9. გარემოსდაცვითი და სოციალური შემარბილებელი ღონისძიებების გეგმა	56
10. გარემოსდაცვითი და სოციალური მონიტორინგის გეგმა	80

დანართები.....	97
დანართი A: ქვეპროექტების გარემოსდაცვითი და სოციალური სკრინინგის კითხვარი.....	98
დანართი B: სქემის სქემატური განლაგების გეგმა	103
დანართი C: ზედა არხის სარწყავი სისტემის არსებული მდგომარეობა	105
დანართი D: პროექტის დაგეგმვისა და მონიტორინგის სამმართველოს საჩივრების განხილვის მექანიზმი	112
დანართი E: შემთხვევითი აღმოჩენების პროცედურა	117
დანართი F: საინფორმაციო ფურცლების გავრცელების ანგარიში.....	119

აბრევიატურები

აბრევიატურა	განმარტება
ERP	საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების გეგმა
ESF	გარემოსდაცვითი და სოციალური ჩარჩო
ESMF	გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის ჩარჩო
ESMP	გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის გეგმა
ESS	გარემოსდაცვითი და სოციალური სტანდარტი
GDP	მთლიანი შიდა პროდუქტი
GA	საქართველოს მელიორაცია
GRC	საჩივრების განხილვის კომიტეტი
GRM	საჩივრების განხილვის მექანიზმი
HSE	ჯანმრთელობა, უსაფრთხოება და გარემო
IPM	მავნებლების ინტეგრირებული მართვა
LLC	შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება
LMP	შრომის მართვის პროცედურები
MEPA	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
NACHP	საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო
NEA	გარემოს ეროვნული სააგენტო
PAP	პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირი
PIU	პროექტის განმახორციელებელი ერთეული (დამკვეთი)
POM	გაზომვის წერტილები
PPE	ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები

RAP	განსახლების სამოქმედო გეგმა
RMG	Rich Metal Group Copper LLC
RPF	განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო
ROW	გასხვისების ზოლი
SSC	სოციალური უსაფრთხოების კონსულტანტი
ToR	ტექნიკური დავალება
TBD	დასაზუსტებელია
WUO	წყალმომხმარებელთა ორგანიზაცია
ZAIS	ზედა არხის სარწყავი სისტემა

რეზიუმე

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (MEPA) ახორციელებს საქართველოს მდგრადი სოფლის მეურნეობის, ირიგაციისა და მიწის (GRAIL) პროექტს, რომელიც თანადაფინანსებულია მსოფლიო ბანკისა და საქართველოს მთავრობის მიერ. MEPA-ს დაქვემდებარებაში არსებული პროექტის განმახორციელებელი ერთეული (PIU) უზრუნველყოფს პროექტის ყოველდღიურ მართვას, მათ შორის შესყიდვებს, კონტრაქტების მართვასა და გარემოსდაცვითი და სოციალური რისკების მართვას. ქვემო ქართლის რეგიონში, ბოლნისის მუნიციპალიტეტში მდებარე ზედა არხის სარწყავი სისტემის (ZAIS) რეაბილიტაცია და მოდერნიზაცია პროექტის ფარგლებში გათვალისწინებული რამდენიმე ქვეპროექტიდან ერთ-ერთია. სარეაბილიტაციო სამუშაოებს განახორციელებს პროექტის განმახორციელებელი ერთეულის („დამკვეთი“) მიერ დაქირავებული სამშენებლო კომპანია („კონტრაქტორი“). დამკვეთი სამუშაოების ტექნიკურ ზედამხედველობას, მათ შორის გარემოსდაცვით და სოციალურ ზედამხედველობას, დაქირავებული კომპანიის („ინჟინერი“) მეშვეობით განახორციელებს.

დაგეგმილი სარეაბილიტაციო და მოდერნიზაციის სამუშაოები მოიცავს არსებული სათავე ნაგებობის რეაბილიტაციას, დაზიანებული საკეტებისა და გამრეცხი ფარების შეცვლას, წყალდიდობისას გადადინების რისკის შესამცირებლად სათავე ნაგებობის პლატფორმის ნიშნულის აწევას, სათავე ნაგებობის ქვემოთ სალექარის მოწყობას, მთავარი არხის დაზიანებული მონაკვეთების რეაბილიტაციას, სიფონების შესასვლელებთან ნალექდამჭერი გისოსების დამონტაჟებას, სიფონების დაზიანებული ფოლადის მილსადენების შეცვლას, მილსადენის გამოსასვლელებისა და საკეტ-ვენტილების გაუმჯობესებას, გამოუყენებელი გამოსასვლელების გაუქმებას, ასევე ცხოველების სასმელი წყლით უზრუნველყოფის ნაგებობებისა და არხზე გადასასვლელი საფეხმავლო ხიდების მოწყობას. პროექტი ასევე ითვალისწინებს მეორადი და მესამეული წყალმომარაგების სისტემების დახურული წნევით მილსადენების სახით მოწყობას და მილსადენების მონიტორინგისა და მართვისთვის SCADA სისტემის დანერგვას.

პროექტი უზრუნველყოფს წყლის სრულ განაწილებას საშუალოდ 5.0 ჰა ფართობის მქონე გამოსასვლელის მომსახურების ზონაზე, 20 ლ/წმ ხარჯით. 7.0 ჰა-ზე დიდი ფართობები მიიღებენ ორმაგ გამოსასვლელს, ორი 20 ლ/წმ-იანი სარქველით. მილსადენების გამანაწილებელი ქსელი მოიცავს არხის მომსახურების ზონაში არსებულ მთელ ხელმისაწვდომ მიწის ფართობს. პროექტი ითვალისწინებს 23-ვე მილსადენი სისტემის სრულ SCADA კონტროლს. გამანაწილებელი სისტემის მნიშვნელოვანი განახლების გარდა, პროექტის გრძელვადიანი მდგრადობის უზრუნველსაყოფად საჭიროა სხვა გაუმჯობესებებიც. მათ შორისაა სათავე ნაგებობაზე ნატანის შეკავება, თითოეულ სიფონთან ნაგავდამჭერი გისოსებით ნარჩენების მართვა და ავარიული წყალსაგდებები, ასევე სიფონების ყველა ფოლადის მილსადენის შეცვლა დაბალ წერტილებში გამრეცხი მოწყობილობების გათვალისწინებით.

მსოფლიო ბანკის გარემოსდაცვითი და სოციალური სტანდარტის (ESS) 1 – „გარემოსდაცვითი და სოციალური რისკებისა და ზემოქმედებების შეფასება და მართვა“ – შესაბამისად, ქვეპროექტი მისი ტიპის, ადგილმდებარეობის, სენსიტიურობისა და მასშტაბის გათვალისწინებით კლასიფიცირებულია, როგორც ზომიერი რისკის ოპერაცია.

GRAIL პროექტის გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის ჩარჩოს (ESMF) საფუძველზე, რომელიც განსაზღვრავს ობიექტისთვის სპეციფიკური გარემოსდაცვითი და სოციალური სათანადო შეფასების პროცედურებს, ქვეპროექტის მომზადება მოიცავდა გარემოსდაცვითი და სოციალური სკრინინგის საკონტროლო სიის შევსებას (იხ. დანართი 1) და გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის გეგმის (ESMP) მომზადებას.

ZAIS-ისთვის მომზადებული წინამდებარე ESMP დეტალურად აღწერს არსებული სარწყავი სისტემის რეაბილიტაციასა და რეკონსტრუქციასთან დაკავშირებულ პოტენციურ გარემოსდაცვით და სოციალურ ზემოქმედებებს, განსაზღვრავს შემარბილებელ ღონისძიებებს და შეიცავს მონიტორინგის ინსტრუმენტს — ქვეპროექტის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის ეტაპებზე შესაძლო უარყოფითი ზემოქმედებების მინიმუმამდე შესამცირებლად.

ქვეპროექტის მოსალოდნელი გარემოსდაცვითი და სოციალური ზემოქმედებები დროებითი და ობიექტისთვის სპეციფიკურია და ძირითადად სამშენებლო საქმიანობას უკავშირდება. ძირითადი რისკებია მტვრისა და ხმაურის წარმოქმნა, სატრანსპორტო მოძრაობისა და წვდომის დროებითი შეფერხება, შრომის და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების რისკები, სამშენებლო ნარჩენების წარმოქმნა, ზედაპირული წყლის ხარისხზე შესაძლო ზემოქმედება და მიმდებარე მიწათმოსარგებლეების შეწუხება. აღნიშნული ზემოქმედებები შემცირდება ESMP-ით გათვალისწინებული ღონისძიებების განხორციელებით, მათ შორის მტვრის შემცირების ღონისძიებებით, ნარჩენების სათანადო მართვით, მოძრაობისა და უსაფრთხოების კონტროლით, დაბინძურების პრევენციის ღონისძიებებით, მუშაკთა ტრენინგით და მშენებლობის მთელი პერიოდის განმავლობაში რეგულარული გარემოსდაცვითი და სოციალური მონიტორინგით.

მსოფლიო ბანკის გარემოსდაცვითი და სოციალური ჩარჩოსა და GRAIL პროექტის ESMF-ის მოთხოვნების შესაბამისად, ESMP-ის პროექტი გასაჯაროვდება და განხილული იქნება შესაბამის დაინტერესებულ მხარეებთან, მათ შორის ადგილობრივი თემებისა და ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლებთან. კონსულტაციის პროცესში მიღებული დაინტერესებულ მხარეთა მოსაზრებები, საჭიროებისამებრ, გათვალისწინებული და ასახული იქნება ESMP-ის საბოლოო ვერსიაში. საბოლოო ESMP საჯაროდ გასაჯაროვდება და ხელმისაწვდომი დარჩება პროექტის განხორციელების მთელი პერიოდის განმავლობაში.

ESMP-ს განახორციელებს კონტრაქტორი, ხოლო ზედამხედველობას გაუწევს ინჟინერი, რომელიც მონიტორინგს გაუწევს ESMP-ით, საკონტრაქტო დოკუმენტებითა და მოქმედი კანონმდებლობით განსაზღვრული გარემოსდაცვითი, სოციალური, ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების მოთხოვნების შესრულებას. დამკვეთი უზრუნველყოფს ESMP-ის განხორციელებაზე საერთო ზედამხედველობას, განიხილავს მონიტორინგის ანგარიშებს, პერიოდულად ჩაატარებს ობიექტის ინსპექტირებას და უზრუნველყოფს, რომ მშენებლობის პროცესში გამოვლენილი ნებისმიერი შეუსაბამობა დროულად აღმოიფხვრას მაცოცხლებელი ღონისძიებების მეშვეობით.

1. წინასიტყვაობა

სოფლის მეურნეობის სექტორი საქართველოს ეკონომიკის მნიშვნელოვანი კომპონენტია და გააჩნია შიდა და გარე ბაზრებზე კონკურენციის დიდი პოტენციალი. მიუხედავად იმისა, რომ სოფლის მეურნეობის სექტორზე მშპ-ის მხოლოდ 6 პროცენტი მოდის, იგი ქვეყნის სამუშაო ძალის დაახლოებით 50 პროცენტისთვის წარმოადგენს შემოსავლისა და დასაქმების წყაროს. ამასთან, სასურსათო უსაფრთხოების კონტექსტში სექტორი საქართველოს მთავრობის ერთ-ერთ პრიორიტეტს წარმოადგენს. სასოფლო-სამეურნეო მიწების ჭარბტენიანობა და დატბორვა მნიშვნელოვანი გამოწვევაა, განსაკუთრებით ქვეყნის დასავლეთ ნაწილში. შესაბამისად, სარწყავი სისტემების გამართული ფუნქციონირება აუცილებელია მაღალი პროდუქტიულობისა და კარგი მოსავლიანობის უზრუნველსაყოფად. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ (MEPA) ზედა არხის სარწყავი სისტემის რეაბილიტაცია და მოდერნიზაცია შეიტანა საქართველოს მდგრადი სოფლის მეურნეობის, ირიგაციისა და მიწის (GRAIL) პროექტში, რომელიც თანადაფინანსებულია მსოფლიო ბანკისა და საქართველოს მთავრობის მიერ.

GRAIL პროექტის ფარგლებში სარეაბილიტაციო ღონისძიებები მიზნად ისახავს შერჩეული სარწყავი და სადრენაჟო სისტემების განახლებასა და მოდერნიზაციას მოძველებული და არაფუნქციური ინფრასტრუქტურის შეცვლისა და სისტემების საერთო ეფექტიანობის გაუმჯობესების გზით. ქვემო ქართლის რეგიონში, ბოლნისის მუნიციპალიტეტში მდებარე ზედა არხის სარწყავი სისტემა (ZAIS) პროექტის ფარგლებში დაფინანსებული ერთ-ერთი საირიგაციო ქვეპროექტია.

MEPA-ს დაქვემდებარებაში მოქმედ პროექტის განმახორციელებელ ერთეულს („დამკვეთი“) ევალება GRAIL პროექტის ყოველდღიური მართვა, რაც სხვა ფუნქციებთან ერთად მოიცავს შესყიდვებს, კონტრაქტების მართვასა და გარემოსდაცვითი და სოციალური რისკების მართვას. ZAIS-ის რეაბილიტაციას განახორციელებს დამკვეთის მიერ დაქირავებული სამშენებლო სამუშაოების კონტრაქტორი („კონტრაქტორი“). PIU სამუშაოების ტექნიკურ ზედამხედველობას, მათ შორის გარემოსდაცვით და სოციალურ მონიტორინგს, დაქირავებული საკონსულტაციო კომპანიის („ინჟინერი“) ჩართულობით განახორციელებს.

2. სამართლებრივი ჩარჩო

2.1. მსოფლიო ბანკის გარემოსდაცვითი და სოციალური სტანდარტები, რომლებიც რელევანტურია GRAIL პროექტისთვის

ვინაიდან GRAIL პროექტი მსოფლიო ბანკის ფინანსური მხარდაჭერით ხორციელდება, საქართველოს ეროვნული გარემოსდაცვითი და სოციალური კანონმდებლობის მოთხოვნებთან ერთად იგი უნდა აკმაყოფილებდეს მსოფლიო ბანკის გარემოსდაცვითი და სოციალური ჩარჩოს (ESF) მოთხოვნებს. ESF მოიცავს 10 გარემოსდაცვით და სოციალურ სტანდარტს (ESS). GRAIL პროექტისთვის რელევანტურია შემდეგი სტანდარტები:

ESS1: გარემოსდაცვითი და სოციალური რისკებისა და ზემოქმედებების შეფასება და მართვა: რისკებისა და ზემოქმედებების იდენტიფიცირება, კონტროლი და მონიტორინგი, მათ შორის მოქმედი მოთხოვნების განსაზღვრა და შედეგების მონიტორინგი.

ESS2: შრომა და სამუშაო პირობები: შრომითი ურთიერთობები, დასაქმების წესები, შრომის ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება, სამუშაო ძალის დაცვა და მუშაკთა საჩივრების განხილვის მექანიზმი, კონტრაქტორისა და ქვეკონტრაქტორის თანამშრომლების მიმართ სპეციალური მოთხოვნების გათვალისწინებით.

ESS3: რესურსების ეფექტიანობა და დაბინძურების პრევენცია და მართვა: რესურსების დაზოგვა და ნარჩენებისა და დაბინძურების კონტროლი/პრევენცია.

ESS4: საზოგადოების ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება: პროექტის საქმიანობისა და მუშაკების, საგანგებო სიტუაციების, უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და სხვა ფაქტორების შედეგად თემებზე წარმოქმნილი რისკებისა და ზემოქმედებების თავიდან აცილება და კონტროლი.

ESS5: მიწის შესყიდვა, მიწათსარგებლობის შეზღუდვები და იძულებითი განსახლება: პროექტის საქმიანობით გამოწვეული ფიზიკური და/ან ეკონომიკური გადაადგილების საჭიროების იდენტიფიცირება, დაგეგმვა, თავიდან აცილება/რეაგირება, ინფორმაციის გამჟღავნებისა და კონსულტაციების ჩათვლით.

ESS6: ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია და ცოცხალი ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვა: ბიომრავალფეროვნებისა და ჰაბიტატების დაცვა და კონსერვაცია, ადგილობრივი თემების საარსებო წყაროების მხარდაჭერა.

ESS8: კულტურული მემკვიდრეობა: მატერიალური და არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა.

ESS10: დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობა და ინფორმაციის გამჟღავნება: ადგილობრივი და სხვა დაინტერესებული მხარეების იდენტიფიცირება და ჩართულობა პროექტის მთელი სასიცოცხლო ციკლის განმავლობაში, პროექტის ინფორმაციის გამჟღავნება და გარე დაინტერესებული მხარეებისთვის საჩივრების განხილვის მექანიზმის უზრუნველყოფა.

მოქმედ ESS-ებთან ერთად, პროექტი ასევე დაიცავს მსოფლიო ბანკის ჯგუფის ზოგად გარემოსდაცვით, ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების (EHS) სახელმძღვანელო პრინციპებს და საქართველოს ეროვნულ კანონმდებლობას.

ESS1: გარემოსდაცვითი და სოციალური რისკებისა და ზემოქმედებების შეფასება და მართვა

გარემოსდაცვითი და სოციალური სტანდარტი 1 ადგენს პროექტის საქმიანობასთან დაკავშირებული გარემოსდაცვითი და სოციალური (E&S) რისკებისა და ზემოქმედებების იდენტიფიცირების, შეფასებისა და მართვის საერთო ჩარჩოს. იგი მოითხოვს სისტემურ პროცესს იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პროექტები იყოს გარემოსდაცვითად და სოციალურად გამართული და მდგრადი და განხორციელდეს შერბილების იერარქიის შესაბამისად, მათ შორის ზემოქმედების თავიდან აცილების, მინიმიზაციის, შერბილებისა და, საჭიროების შემთხვევაში, მაკორექტირებელი ღონისძიებების გამოყენებით.

ქვეპროექტი განხორციელდება ESS1-ის მოთხოვნების შესაბამისად და დაიცავს GRAIL პროექტის ESMF-ს, რომელიც განსაზღვრავს ქვეპროექტის დონეზე გარემოსდაცვითი და სოციალური სკრინინგის, შეფასების, შემარბილებელი ღონისძიებების დაგეგმვის, მონიტორინგის, დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობისა და საჩივრების მართვის პროცედურებს.

ვინაიდან ZAIS-ის ქვეპროექტი არსებული სარწყავი ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციას ითვალისწინებს, მისი გარემოსდაცვითი და სოციალური ზემოქმედებები მოსალოდნელია იყოს ობიექტისთვის სპეციფიკური, დროებითი, მცირე ან ზომიერი მასშტაბის და მართვადი წინამდებარე ESMP-ით განსაზღვრული შემარბილებელი ღონისძიებების განხორციელების გზით. ეს ღონისძიებები, სხვა საკითხებთან ერთად, მოიცავს ნარჩენებისა და ამოღებული მასალის მართვას, მტვრის, ხმაურისა და სატრანსპორტო მოძრაობასთან დაკავშირებული შეწუხების კონტროლს, მიმდებარე მიწებისა და აქტივების დაცვას, შრომისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების ღონისძიებებს და სამუშაოების დასრულების შემდეგ დროებით ზემოქმედებული ტერიტორიების აღდგენას.

ESS2: შრომა და სამუშაო პირობები

ESS2 ვრცელდება როგორც უშუალოდ დასაქმებული, ისე კონტრაქტით დაქირავებული მუშაკების შრომასა და სამუშაო პირობებზე. GRAIL პროექტისთვის შრომის ძირითადი მოთხოვნებისა და მათთან დაკავშირებული რისკების იდენტიფიცირებისა და მართვის მიზნით შემუშავდა შრომის მართვის პროცედურები (LMP). LMP განსაზღვრავს პროექტის მიდგომას ეროვნული მოთხოვნების შესრულებისა და მსოფლიო ბანკის ESF-ის მიზნებთან შესაბამისობის უზრუნველსაყოფად. კერძოდ, იგი შეესაბამება ESS2-ს – „შრომა და სამუშაო პირობები“ და ESS4-ს – „საზოგადოების ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება“.

LMP-ის გამოყენება ZAIS-ის ქვეპროექტში უზრუნველყოფს:

- სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის დაცვას;
- პროექტის მუშაკთა მიმართ სამართლიან მოპყრობას, დისკრიმინაციის დაუშვებლობასა და თანაბარ შესაძლებლობებს;
- პროექტის მუშაკთა შორის მოწყვლადი ჯგუფების დაცვას, მათ შორის ქალების, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების, ბავშვების (შრომითი ასაკის, ESS-ის შესაბამისად), მიგრანტი მუშაკების, კონტრაქტით დაქირავებული მუშაკების, თემის მუშაკებისა და პირველადი მომწოდებლების მუშაკების დაცვას;
- იძულებითი და ბავშვთა შრომის ყველა ფორმის გამორიცხვას;

- ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად გაერთიანების თავისუფლებისა და კოლექტიური მოლაპარაკებების პრინციპების დაცვას;
- მუშაკებისთვის სამუშაო ადგილთან დაკავშირებული პრობლემების დასაყენებლად ხელმისაწვდომი და ეფექტიანი არხების უზრუნველყოფას.

გარდა ამისა, კონტრაქტორსა და ნებისმიერ ქვეკონტრაქტორს, რომელიც შეიძლება ჩაერთოს სამუშაოებში, მოეთხოვება საკუთარი პერსონალის საჩივრების მიღებისა და განხილვის მექანიზმის შექმნა, შენარჩუნება და ეფექტიანი ფუნქციონირება. აღნიშნული მექანიზმი უნდა უზრუნველყოფდეს სექსუალურ ექსპლუატაციასა და ძალადობასთან / სექსუალურ შევიწროებასთან დაკავშირებული საჩივრების შესაბამისი წესით განხილვას.

ESS3: რესურსების ეფექტიანობა და დაბინძურების პრევენცია

ESS3 ხელს უწყობს რესურსების ეფექტიან გამოყენებას, დაზოგვასა და დაბინძურების კონტროლს. ESS3-ის შესაბამისად, ZAIS-ის რეაბილიტაცია ისე იქნება ორგანიზებული, რომ მინიმუმამდე შემცირდეს წყლის მოხმარება, ენერგიის გამოყენება და ნარჩენების წარმოქმნა, ხოლო დაბინძურება და გარემოს დეგრადაცია თავიდან იქნეს აცილებული.

ESS3-ის პრინციპების ინტეგრირებით ZAIS-ის ქვეპროექტი გააუმჯობესებს რესურსების ეფექტიანობას, შეამცირებს გარემოზე ზემოქმედებას და ხელს შეუწყობს სარწყავი სისტემის რეაბილიტაციის მდგრადობას. ეს ღონისძიებები უზრუნველყოფს გრძელვადიან სარგებელს წყლის დაზოგვის, ენერგიის ეკონომიისა და დაბინძურების პრევენციის თვალსაზრისით, ეროვნული და საერთაშორისო გარემოსდაცვითი სტანდარტების დაცვით.

პროექტის ბენეფიციარი ფერმერები გადამზადდებიან მავნებლების ინტეგრირებული მართვის (IPM) პრაქტიკაში, რაც პესტიციდების ოპტიმიზებული გამოყენებით შესაძლებელს გახდის სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მავნებლებისა და დაავადებების გავრცელების კონტროლს აგრობიომრავალფეროვნების, ნიადაგის, ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლებისთვის მინიმალური ზიანის მიყენებით.

ESS4: საზოგადოების ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება

ESS4 მიზნად ისახავს პროექტის ზემოქმედების არეალში მცხოვრები ადგილობრივი თემების კეთილდღეობის უზრუნველყოფას. ამ სტანდარტის ძირითადი მიზანია პროექტის საქმიანობიდან გამომდინარე შესაძლო უარყოფითი ზემოქმედებების მინიმუმამდე შემცირება და დადებითი შედეგების მაქსიმალურად გაზრდა. ZAIS-ის რეაბილიტაციისთვის რელევანტური ESS4-ის ძირითადი ელემენტებია:

რისკების მართვა:

საზოგადოების ჯანმრთელობასა და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული რისკების, მათ შორის გარემოსდაცვითი ხასიათის რისკების (მაგ., ჰაერის/წყლის არასათანადო ხარისხი, სახიფათო მასალები) და სოციალური დარღვევების (მაგ., გადაადგილება, საარსებო წყაროების დაკარგვა) იდენტიფიცირება და მართვა.

განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმობა მდინარე მაშავერიდან მიწოდებული სარწყავი წყლის ხარისხთან დაკავშირებულ რისკებს. ვინაიდან სარწყავი წყალი გამოიყენება სასოფლო-სამეურნეო

წარმოებისთვის, დადგენილ მოთხოვნებთან შეუსაბამო წყლის ხარისხმა შეიძლება რისკი შეუქმნას კულტურებს და, შესაბამისად, საზოგადოებრივ ჯანმრთელობას. ამიტომ, რეაბილიტირებული სისტემის ექსპლუატაციისას სარწყავი წყლის ხარისხს მონიტორინგს გაუწევს შპს „საქართველოს მელიორაცია“ (GA), ხოლო საშიში დამაბინძურებლების დადგენილ ზღვრულ მნიშვნელობებზე გადაჭარბების შემთხვევაში სარწყავი მომსახურების მიწოდება შეჩერდება.

ინფრასტრუქტურის უსაფრთხოება:

უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს, რომ პროექტის ინფრასტრუქტურა დაპროექტდეს და აშენდეს უსაფრთხოების შესაბამისი სტანდარტების მიხედვით ადგილობრივი თემების დასაცავად, მათ შორის დაცული სამშენებლო მოედნების, საფრთხეების მიმართ მდგრადი ობიექტებისა და, საჭიროების შემთხვევაში, უსაფრთხო საგზაო გადასასვლელების უზრუნველყოფით.

შემოთავაზებული სამშენებლო მეთოდოლოგიისა და ადგილობრივი დასახლებების სიახლოვის გათვალისწინებით, მუშახელის მნიშვნელოვანი შემოდინება და მუშათა ბანაკების მოწყობა მოსალოდნელი არ არის. თუმცა, თუ კონტრაქტორი მუშათა ბანაკის მოწყობას შემოგვთავაზებს, მისი ადგილმდებარეობა შეთანხმებული უნდა იყოს PIU-სა და მეზობელ თემებთან, განთავსდეს საცხოვრებელი ტერიტორიებიდან მოშორებით და იმართებოდეს ESMP-ის, შრომის მართვის პროცედურებისა (LMP) და მოქმედი ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად. არალოკალური მუშახელის დასაქმების შემთხვევაში კონტრაქტორი განახორციელებს მუშახელის შემოდინებასთან დაკავშირებული შესაძლო რისკების მართვის თანაზომიერ ღონისძიებებს, მათ შორის მუშაკთა საწყის ინსტრუქტაჟს, ქვევის კოდექსის აღსრულებას და საზოგადოების ინფორმირებისა და ჩართულობის შესაბამის ღონისძიებებს.

ჯანმრთელობის მომსახურება:

ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული თემებისთვის ხელმისაწვდომი ჯანდაცვის მომსახურების უზრუნველყოფა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც პროექტის საქმიანობა ჯანმრთელობის რისკებს ქმნის, როგორცაა დაბინძურება ან დაავადება.

საგანგებო სიტუაციებისთვის მზადყოფნა და რეაგირება:

E&S შეფასების ფარგლებში მომზადდება საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების გეგმა (ERP) შესაბამის ადგილობრივ ხელისუფლებასთან და, საჭიროების შემთხვევაში, ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ თემებთან კოორდინაციით. ERP გაითვალისწინებს ESS2-ის ფარგლებში ქვეპროექტის მუშაკებისთვის განსაზღვრულ საგანგებო სიტუაციების პრევენციის, მზადყოფნისა და რეაგირების ღონისძიებებს და განსაზღვრავს ინციდენტის შეტყობინების, საგანგებო კომუნიკაციის, ევაკუაციისა და საგანგებო რეაგირების სამსახურებთან კოორდინაციის პროცედურებს.

მდგრადი ინფრასტრუქტურა და ხელმისაწვდომობა:

პროექტის ინფრასტრუქტურა უნდა აკმაყოფილებდეს უსაფრთხოების მაღალ სტანდარტებს და ადაპტირებული იყოს კლიმატის ცვლილებასა და ბუნებრივ საფრთხეებთან. უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ინფრასტრუქტურაზე უნივერსალური წვდომა.

სატრანსპორტო მოძრაობის მართვა:

მუშაკებისთვის, ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული თემებისა და გზის მომხმარებლებისთვის სატრანსპორტო მოძრაობისა და საგზაო უსაფრთხოების პოტენციური რისკების იდენტიფიცირება, შეფასება და მონიტორინგი და, საჭიროების შემთხვევაში, პროექტთან დაკავშირებული ტრანსპორტით გამოწვეული საზოგადოების შეწუხების, ჯანმრთელობისა და ქონების დაზიანების პრევენციის ღონისძიებების შემუშავება და გამოყენება სიჩქარის შეზღუდვის, გადაადგილების გრაფიკების დადგენის, შესაბამისი ნიშნების დამონტაჟების, საცობების თავიდან ასაცილებლად შემოვლითი გზებისა და სამუშაო მოედნის მისასვლელი გზების უზრუნველყოფისა და საჭიროებისამებრ მოძრაობის მარეგულირებლების გამოყენების გზით.

ქვეპროექტის თითოეული ეტაპისთვის ჩატარდება საგზაო უსაფრთხოების შეფასება; განხორციელდება ინციდენტებისა და ავარიების მონიტორინგი და მომზადდება რეგულარული მონიტორინგის ანგარიშები. აღნიშნული ანგარიშები გამოყენებული იქნება უსაფრთხოების პრობლემების გამოსავლენად და მათ მოსაგვარებლად შესაბამისი ღონისძიებების დასადგენად და განსახორციელებლად.

უსაფრთხოება და ადამიანის უფლებები:

უსაფრთხოების ღონისძიებები უნდა დაიგეგმოს და განხორციელდეს გამოვლენილი უსაფრთხოების რისკების ხასიათისა და მნიშვნელობისა და ქვეპროექტის საოპერაციო გარემოს პროპორციულად, ESS4-თან შესაბამისობაში და ეროვნული კანონმდებლობის დაცვით.

საზოგადოების ჩართულობა:

GRAIL პროექტისთვის მომზადდა საზოგადოების ჩართულობის გეგმა, რათა პროექტის განხორციელების ყველა ეტაპზე უზრუნველყოფილი იყოს ადგილობრივი თემების მნიშვნელოვანი მონაწილეობა. ZAIS-ის ქვეპროექტის ზემოქმედების არეალში მყოფ თემებთან კავშირი დამყარდება და ქვეპროექტის განხორციელების ადრეულ ეტაპზე შეიქმნება საკომუნიკაციო არხები ქვეპროექტის დონეზე გადაწყვეტილებებში მათი რეგულარული მონაწილეობის უზრუნველსაყოფად. ასევე, პროექტის დონის საჩივრების განხილვის მექანიზმი (GRM) ხელმისაწვდომი იქნება ქვეპროექტის მუშაკებისთვის, ადგილობრივი თემებისა და სხვა დაინტერესებული მხარეებისთვის, რათა მათ შეძლონ უკუკავშირის მიწოდება, კითხვების დასმა, პრობლემების გამოხატვა და მათი გადაწყვეტის მოთხოვნა.

ESS 5: მიწის შესყიდვა, მიწათსარგებლობის შეზღუდვები და იძულებითი განსახლება

არსებული პროექტის მიხედვით, მოსალოდნელია, რომ ქვეპროექტი გამოიწვევს მიწასთან დაკავშირებულ შეზღუდულ ზემოქმედებებს დამტკიცებული სამშენებლო ბუფერისა და მუდმივი გასხვისების ზოლის (ROW) ფარგლებში. აღნიშნული ზემოქმედებები მოიცავს კერძო სასოფლო-სამეურნეო მიწის გამოყენების შეზღუდვას სერვიტუტის/უფლების შეზღუდვის შეთანხმებების მეშვეობით და ზემოქმედებას ერთწლიან კულტურებსა და მრავალწლიან ნარგავებზე; ამასთან, არ არის მოსალოდნელი ოჯახების ფიზიკური გადაადგილება და ზემოქმედება საცხოვრებელ შენობებზე, კომერციულ ნაგებობებზე, ბიზნესებზე ან მუშაკებზე. კერძო და სახელმწიფო მიწის ნაკვეთებზე ზემოქმედებები განხილულია ZAIS-ისთვის მომზადებულ ობიექტისთვის სპეციფიკურ განსახლების სამოქმედო გეგმაში (RAP), რომელიც შემუშავებულია GRAIL პროექტის

განსახლების პოლიტიკის ჩარჩოს (RPF), ESS5-ისა და საქართველოს ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად.

RAP შემუშავებულია მონაწილეობითი მიდგომით, გასაჯაროვდა და განხილულ იქნა პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირებთან (PAP). RAP უნდა შეთანხმდეს მსოფლიო ბანკთან და განხორციელდეს კონტრაქტორის მობილიზებამდე ნებისმიერ სამუშაო მოედანზე, სადაც გამოვლენილია მიწის შესყიდვა, სერვიტუტი/უფლების შეზღუდვა, მიწათსარგებლობის შეზღუდვა ან აქტივებზე ზემოქმედება. RAP-ის განხორციელების/დასრულების ანგარიში უნდა მომზადდეს და მიღებული იქნეს მსოფლიო ბანკის მიერ დაზარალებულ მონაკვეთებზე სამშენებლო სამუშაოების ნებართვის გაცემამდე. კომპენსაცია სრული ჩანაცვლების ღირებულებით გაიცემა სარგებლობის მუდმივი შეზღუდვის, დაზარალებული ერთწლიანი კულტურების, მრავალწლიანი ნარგავებისა და მშენებლობასთან ან მოვლა-პატრონობასთან დაკავშირებული დადასტურებული ზიანისთვის. თუ საჭირო გახდება სერვიტუტის/უფლების შეზღუდვის სრულ შესყიდვად გარდაქმნა, შეფასება, ინფორმაციის გამჟღავნება, კონსულტაცია, კომპენსაცია და მსოფლიო ბანკის თანხმობა დასრულებული უნდა იყოს დაზარალებულ მონაკვეთზე სამუშაოების დაწყებამდე. თუ PAP-ის საკუთრება ფორმალურად რეგისტრირებული არ არის, MEPA საჭიროების შემთხვევაში ხელს შეუწყობს საკუთრების ლეგალიზაციას, რათა კომპენსაცია შესაძლებელი გახდეს ეროვნული კანონმდებლობისა და ESS5-ის შესაბამისად. განხორციელებისას გამოვლენილი ნებისმიერი დამატებითი ეკონომიკური გადაადგილება ან საარსებო წყაროებზე ზემოქმედება შეფასდება, გასაჯაროვდება, ანაზღაურდება და, საჭიროების შემთხვევაში, გათვალისწინებული იქნება საარსებო წყაროების აღდგენის ღონისძიებებით, რათა PAP-ების მდგომარეობა პროექტის განხორციელების შედეგად არ გაუარესდეს.

დასახლებებთან ახლოს სამუშაოების დროს კერძო საკუთრების, მაგალითად ღობეების, ჭიშკრების, ხეების ან მსგავსი ობიექტების შემთხვევითი დაზიანების შემთხვევაში დაზიანებული აქტივები ან ჩანაცვლება, ან ანაზღაურდება.

ESS 6: ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია და ცოცხალი ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვა

ESS6 მიზნად ისახავს ბიომრავალფეროვნების დაცვასა და კონსერვაციას, ცოცხალი ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვის ხელშეწყობასა და ეკოსისტემური სერვისების გაუმჯობესებას. ZAIS-ის ქვეპროექტის გარემოსდაცვითი და სოციალური სკრინინგი განხორციელდა GRAIL პროექტის ESMF-ში შეტანილი საკონტროლო სიის გამოყენებით, რათა გამოვლენილიყო ბიომრავალფეროვნებაზე შესაძლო ზემოქმედებები, მათ შორის კრიტიკულ და ბუნებრივ ჰაბიტატებზე, დაცულ ტერიტორიებსა და გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ სახეობებზე ზემოქმედება. გამოვლენილი რისკები განსაზღვრულია, ხოლო შემარბილებელი და მონიტორინგის ღონისძიებები გაწერილია ობიექტისთვის სპეციფიკურ ESMP-ში შემდეგის უზრუნველსაყოფად:

- კრიტიკული ჰაბიტატებისა და მაღალი საკონსერვაციო ღირებულების მქონე ტერიტორიების თავიდან აცილება;
- ველური ბუნების შეწუხებისა და ეკოსისტემური სერვისების მიწოდებაზე ზემოქმედების მინიმიზაცია;

- ბუნებრივ რესურსებზე დამოკიდებული ადგილობრივი თემების ჩართულობა;
- მშენებლობისა და ექსპლუატაციის დროს ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების მონიტორინგი.

ESS 8: კულტურული მემკვიდრეობა

წინამდებარე ESMP-ის მომზადების ფარგლებში განხორციელდა კულტურული მემკვიდრეობისა და არქეოლოგიური რესურსების კამერალური სკრინინგი საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს ინტერაქტიული GIS პორტალის გამოყენებით. სკრინინგისას შეფასდა ზედა არხის სარწყავი სისტემისა და მისი დაგეგმილი რეაბილიტაციისა და მოდერნიზაციის სამუშაოების მდებარეობა ცნობილი და რეგისტრირებული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებისა და არქეოლოგიური ობიექტების მიმართ.

სკრინინგის საფუძველზე დადგინდა, რომ პროექტის არცერთი კომპონენტი არ მდებარეობს ცნობილი ან რეგისტრირებული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებისა თუ არქეოლოგიური ობიექტების ფიზიკური ან ვიზუალური დაცვის ზონებში, როგორც ეს განსაზღვრულია საქართველოს კანონით „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“. შესაბამისად, დაგეგმილი სამუშაოების შედეგად ცნობილ კულტურული მემკვიდრეობის რესურსებზე პირდაპირი ზემოქმედება მოსალოდნელი არ არის.

მიუხედავად ამისა, მიწის გათხრებისა და სხვა გრუნტის დამრღვევი სამუშაოების დროს მანამდე უცნობი არქეოლოგიური ან კულტურული მემკვიდრეობის მასალების აღმოჩენის შესაძლებლობა გამორიცხული არ არის. მშენებლობისას გამოვლენილი ნებისმიერი შემთხვევითი აღმოჩენა იმართება საქართველოს კანონის „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ და პროექტის შემთხვევითი აღმოჩენების პროცედურის შესაბამისად. შემთხვევითი აღმოჩენების პროცედურა მოცემულია წინამდებარე ESMP-ის დანართ E-ში.

ESS10: დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობა და ინფორმაციის გამჟღავნება

ადგილობრივ მოსახლეობასთან, მცირე და საშუალო აგრობიზნესის საწარმოებსა და ფერმებთან, ასევე ყველა სხვა დაინტერესებულ მხარესთან დროული და მუდმივი კომუნიკაცია არსებითი იქნება ქვეპროექტის პერსონალსა და ადგილობრივ თემებს შორის შეუფერხებელი თანამშრომლობის უზრუნველსაყოფად, ქვეპროექტთან დაკავშირებული გარემოსდაცვითი და სოციალური რისკების მინიმიზაციისა და შერბილებისთვის და პროექტის სარგებლის ყველა მიზნობრივ ბენეფიციარზე გასავრცელებლად, მათ შორის მათზე, ვინც შესაძლოა ტრადიციულად მოწყვლადი, არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფი ან პროექტის საქმიანობის შედეგად არაპროპორციულად ზემოქმედებული იყოს.

ზემოაღნიშნული დაინტერესებული მხარეების გარდა, მცირე ჰიდროელექტროსადგურის (HPP) ოპერატორი შპს „მცირე“ გამოვლინდა დაინტერესებულ მხარედ, ვინაიდან ამ HPP-ს წყალი მიეწოდება ZAIS-ის მთავარი არხიდან და სარეაბილიტაციო სამუშაოებმა შესაძლოა HPP-ის მუშაობის პერიოდში წყლის მიწოდების დროებითი შეწყვეტა მოითხოვოს. წყლის მიწოდებაზე ზემოქმედების მქონე ნებისმიერი სამუშაოს დაწყებამდე GA, ინჟინერსა და კონტრაქტორთან კოორდინაციით, აცნობებს HPP-ის ოპერატორს და გაივლის მასთან კონსულტაციას დაგეგმილი შეწყვეტის ვადების, მოსალოდნელი ხანგრძლივობისა და წყლის მიწოდების აღდგენის

ღონისძიებების შესახებ. ეს კოორდინაცია განხორციელდება საკმარისად ადრე, რათა ოპერატორმა შეძლოს საჭირო საოპერაციო ღონისძიებების დაგეგმვა და HPP-ის მუშაობის შეფერხება მინიმუმამდე შემცირდეს.

PIU-ს გენდერისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის სპეციალისტი ხელს შეუწყობს გენდერული და სოციალური ინკლუზიის საკითხების ინტეგრირებას დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობასა და ESMP-ის განხორციელების შესაბამის ღონისძიებებში. სპეციალისტი ხელს შეუწყობს ქალებთან და სხვა გამოვლენილ მოწყვლად და არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფ ჯგუფებთან მიზნობრივ კომუნიკაციას, ხელმისაწვდომი და ინკლუზიური საკონსულტაციო ღონისძიებების უზრუნველყოფას და სქესის მიხედვით დიფერენცირებული მონაწილეობისა და უკუკავშირის მონიტორინგს PIU-ს გარემოსდაცვით და სოციალურ სპეციალისტებთან, ინჟინერსა და კონტრაქტორთან კოორდინაციით.

ZAIS-ის დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობა მოიცავს საჩივრების განხილვის მექანიზმის (GRM) შექმნას, შენარჩუნებასა და ფუნქციონირებას. GRM წარმოადგენს საჩივრებისა და პრეტენზიების დროული, ეფექტიანი და ქმედითი მიღების, რეგისტრაციის, განხილვისა და გადაწყვეტის ფორმალურ პროცესს. იგი გავრცელდება MEPA/PIU-ს, კონტრაქტორის და/ან ქვეკონტრაქტორ(ებ)ის საქმიანობასთან დაკავშირებულ საჩივრებზე და ხელმისაწვდომი იქნება პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული თემებისა და სხვა გარე დაინტერესებული მხარეებისთვის.

2.2. საქართველოს გარემოსდაცვითი და სოციალური კანონმდებლობა და ქვეპროექტთან დაკავშირებული საერთაშორისო შეთანხმებები

GRAIL პროექტის მხარდაჭერით განხორციელებული ყველა საქმიანობა უნდა შეესაბამებოდეს საქართველოს ეროვნულ კანონმდებლობას, იმ საერთაშორისო შეთანხმებებს, რომელთა მხარეც საქართველოა, და პროექტისთვის რელევანტურ მსოფლიო ბანკის ESS-ებს.

ZAIS-ის რეაბილიტაციასა და ექსპლუატაციასთან დაკავშირებულია ქვემოთ ჩამოთვლილი კანონები და საერთაშორისო კონვენციები.

2.2.1. ეროვნული კანონმდებლობა

კანონი „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ (რეგ. №300.310.000.05.001.001.914; 24.06.2005, ბოლო ცვლილება 01.04.2026)

ეს კანონი განსაზღვრავს საქმიანობებს, რომლებმაც შეიძლება გაზარდოს ადამიანის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისთვის საფრთხე, შეეხო სახელმწიფოსთვის ან საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვან ინტერესებს ან გულისხმობდეს სახელმწიფო რესურსების მოხმარებას. კანონი ადგენს ასეთი საქმიანობების სრულ ჩამონათვალს, მათ ლიცენზირებისა და ნებართვების მიღების ვალდებულებას და ლიცენზიებისა და ნებართვების გაცემის, ცვლილებისა და გაუქმების წესებს.

ეროვნული კანონმდებლობის საფუძველზე, არსებული სარწყავი სისტემის რეაბილიტაციასთან, რეკონსტრუქციასა და დემონტაჟთან დაკავშირებული სამუშაოები გარემოსდაცვით გადაწყვეტილებას არ საჭიროებს. ვინაიდან ZAIS-ზე დაგეგმილი სამუშაოები ითვალისწინებს არსებული სარწყავი ინფრასტრუქტურისა და მასთან დაკავშირებული ჰიდროტექნიკური

ნაგებობების რეაბილიტაციასა და რეკონსტრუქციას, თავად ქვეპროექტისთვის გარემოსდაცვითი ნებართვა საჭირო არ არის.

ZAIS-ის სამუშაოები, სავარაუდოდ, არ მოითხოვს ცემენტის ან სამსხვრევი დანადგარის მოწყობას, რადგან საქმიანობა ძირითადად მოიცავს არსებული სათავე ნაგებობის, მთავარი არხისა და ჰიდროტექნიკური ნაგებობების რეაბილიტაციას, მათ შორის ნატანისა და მცენარეულობის მოცილებას, არხის შეკეთებას და დაზიანებული ნაგებობების შეცვლას ან რეკონსტრუქციას. ბეტონი და/ან სხვა სამშენებლო მასალები მოწოდებული იქნება ადგილობრივი მწარმოებლებისგან და კონტრაქტორს მასალების მოპოვების ლიცენზიის მიღება არ დასჭირდება. თუმცა, კონტრაქტორი ვალდებულია ბუნებრივი სამშენებლო მასალა შეიძინოს მხოლოდ მოქმედი მოპოვების ლიცენზიის მქონე მომწოდებლებისგან. მუნიციპალური წყლის ქსელების გამოყენების შემთხვევაში თანხმობა და შეთანხმება მიღებული უნდა იქნეს GA-ს ადგილობრივი ქვედანაყოფისგან ან ადგილობრივი მუნიციპალიტეტისგან. წყალმომარაგების წყაროს შერჩევის შესახებ გადაწყვეტილება კონტრაქტორმა ბანაკის ადგილმდებარეობის შერჩევამდე უნდა მიიღოს (თუ საჭიროა). ახალი ჭაბურღილის მოწყობის საჭიროების შემთხვევაში კონტრაქტორმა ლიცენზია უნდა მიიღოს MEPA-ს სისტემაში შემავალი მინერალური რესურსების ეროვნული სააგენტოსგან.

საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (რეგ. №360.000.000.05.001.000.184; 10.12.1996, ბოლო ცვლილება 28.04.2026)

კანონი ადგენს გარემოს დაცვის ძირითად პრინციპებს. მისი მიზანია ადამიანის ჯანმრთელობისთვის უსაფრთხო ბუნებრივი გარემოს უზრუნველყოფა; გარემოს მავნე ზემოქმედებისგან დაცვა; გარემოს ხარისხობრივი პარამეტრების შენარჩუნება; საზოგადოების ეკოლოგიური, ეკონომიკური და სოციალური ინტერესების ჰარმონიზაცია; ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება; და გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების რეგულირების ინტეგრირებული სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირების უზრუნველყოფა.

ვინაიდან ZAIS-ის რეაბილიტაცია სარწყავი მიზნებისთვის არსებული არხის მარშრუტის გასწვრივ მილსადენის მოწყობას მოიცავს, მოსალოდნელი არ არის მნიშვნელოვანი გარემოსდაცვითი რისკები ან ზემოქმედებები. წყალმიმღები ნაგებობის მშენებლობასთან დაკავშირებული გარემოსდაცვითი რისკები პროექტის ტიპის, ადგილმდებარეობის, სენსიტიურობისა და მასშტაბის გათვალისწინებით ზომიერად კლასიფიცირდება. ნებისმიერი პოტენციური გარემოსდაცვითი რისკი ან ზემოქმედება შემოიფარგლება პროექტის ტერიტორიით, არ შეეხება მიმდებარე ტერიტორიებს და არ იქნება შეუქცევადი.

ZAIS-ის სარეაბილიტაციო სამუშაოები განხორციელდება მდგრადობის, რისკების შემცირების, გარემოზე ზემოქმედების შეფასების, შერბილების იერარქიის, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობისა და გადაწყვეტილების მიღებაში საზოგადოების მონაწილეობის ზოგადი პრინციპების ფარგლებში.

საქართველოს გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი (რეგ. №360160000.05.001.018492; 01.06.2017, ბოლო ცვლილება 28.04.2026)

კოდექსი წარმოადგენს ძირითად გარემოსდაცვით კანონს, რომელიც არეგულირებს გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (გზშ) ჩატარებისა და კანონით განსაზღვრული საქმიანობებისთვის

გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილებების (ნებართვების) გაცემის პროცედურებს. კოდექსი არეგულირებს გარემოსდაცვითი სკრინინგის, სკოპინგის, ზემოქმედების შეფასების, დაინტერესებულ მხარეთა კონსულტაციისა და ნებართვების გაცემის პროცედურებს; განსაზღვრავს გზშ-ის პროცესში მონაწილე მხარეებსა და მათ როლებს. კოდექსს ახლავს ორი დანართი კონკრეტული საქმიანობების ჩამონათვალით. I დანართში შეტანილი საქმიანობები ექვემდებარება გზშ-სა და გარემოსდაცვით ნებართვას. II დანართში მოცემული საქმიანობები ექვემდებარება სკრინინგს გზშ-ის საჭიროების შესახებ გადაწყვეტილების მისაღებად. არცერთ დანართში არშეტანილი საქმიანობები გარემოსდაცვით სათანადო შეფასებას არ საჭიროებს. პროექტის განმახორციელებელი II დანართის საქმიანობებისთვის ამზადებს სკრინინგის ანგარიშს, ხოლო გზშ-ს დაქვემდებარებული საქმიანობებისთვის — სკოპინგისა და გზშ-ის ანგარიშებს. უფლებამოსილი ეროვნული ორგანო ასაჯაროებს ამ ანგარიშებს, იღებს დაინტერესებულ მხარეთა მოსაზრებებს და იღებს გადაწყვეტილებებს ანგარიშების დამტკიცების შესახებ. გზშ-ის ანგარიშის დამტკიცება გულისხმობს დადებით გადაწყვეტილებას, რომელიც წარმოადგენს გარემოსდაცვით ნებართვას შესაბამისი პროექტის განსახორციელებლად. გადაწყვეტილება შეიცავს პირობებს, რომელთა შესრულებაც პროექტის განმახორციელებელს ევალება. კოდექსი ასევე მოიცავს გარემოსდაცვით აუდიტს, ტრანსსასაზღვრო გარემოსდაცვით შეფასებასა და სტრატეგიულ გარემოსდაცვით შეფასებას. იგი არ ითვალისწინებს გარემოსდაცვითი და სოციალური ჩარჩო დოკუმენტების, გარემოსდაცვითი და სოციალური მიმოხილვების ან დამოუკიდებელი გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის გეგმების შემუშავებასა და გამოყენებას.

ZAIS-ის რეაბილიტაცია გზშ-ს არ ექვემდებარება. თუმცა, ბუნებრივი სამშენებლო მასალების მომწოდებლებს უნდა ჰქონდეთ გზშ-ის საფუძველზე გაცემული გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილებები და უნდა შემოწმდეს მათი შესაბამისობა. ასევე შესაძლებელია, რომ ქვეპროექტის რეაბილიტაციის გარდა სხვა საქმიანობები, მაგალითად ბანაკის მოწყობა, კოდექსის II დანართის ფარგლებში მოექცეს. ასეთ შემთხვევაში საჭირო იქნება სკრინინგის პროცედურის გავლა და MEPA-სთან შეთანხმება.

ნარჩენების მართვის კოდექსი (რეგ. №360160000.05.001.017608; 26.12.2014, ბოლო ცვლილება 29.04.2026)

კანონი ადგენს სხვადასხვა სახის ნარჩენების ნაკადების მართვის სამართლებრივ ჩარჩოს და ნარჩენების მართვის იერარქიას პრევენციიდან საბოლოო განთავსებამდე. კოდექსი ნერგავს ცირკულარული ეკონომიკის პრინციპებს და ხელს უწყობს ნარჩენების ხელახალ გამოყენებასა და გადამუშავებას.

ბანაკებზე წარმოქმნილი ქაღალდისა და პლასტმასის ნარჩენები ცალ-ცალკე შეგროვდება და გატანილი იქნება კონტრაქტორის მიერ შერჩეული და ზედამხედველის მიერ დამტკიცებული ქვეკონტრაქტორის მიერ. ბანაკებზე წარმოქმნილი საყოფაცხოვრებო ნარჩენები (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) შეგროვდება მუნიციპალიტეტის მიერ მოწოდებულ სპეციალურ კონტეინერებში და გატანილი იქნება მუნიციპალური მომსახურების მეშვეობით. არხიდან ამოღებული მასალის უმეტესი ნაწილი გამოყენებული იქნება სისტემის ჰიდროტექნიკური და სხვა ნაგებობების რეკონსტრუქციისას უკუყრილისთვის, ასევე, საჭიროების შემთხვევაში, ტერიტორიის აღდგენისთვის. ჭარბი სამშენებლო ნარჩენები განთავსდება საქართველოს მყარი ნარჩენების

მართვის კომპანიის და/ან ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის მიერ განსაზღვრულ ადგილებში. ქვეყანაში სახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელების არარსებობის გამო ასეთი ნარჩენები გადაეცემა სპეციალიზებულ კომპანიებს გაუვნებელყოფის, აღდგენის და/ან გრძელვადიანი შენახვის მიზნით.

კანონი „წყლის შესახებ“ (რეგ. №400.000.000.05.001.000.253; 26.10.1997, ბოლო ცვლილება 07.2023)

კანონი არეგულირებს საქართველოს წყლის რესურსებს, მათ შორის ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების გამოყენებასა და დაცვას. მისი მიზანია წყლის დაცვისა და გამოყენების სფეროში ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელება; წყლის რესურსების რაციონალური გამოყენება დღევანდელი და მომავალი თაობების სასარგებლოდ; მოსახლეობის სუფთა სასმელი წყლით უზრუნველყოფა; წყლის ფაუნის კონსერვაცია და მდგრადი გამოყენება; ეროვნული ინტერესების დაცვა; წყლის პროდუქტების სამრეწველო წარმოების რეგულირება; და წყლის დაცვისა და გამოყენების სფეროში ფიზიკური და იურიდიული პირების უფლებებისა და მოვალეობების რეგულირება.

ZAIS-ის რეაბილიტაცია მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს წყლის რესურსების დაცვასა და მდგრად მართვაში. სარწყავი ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებით პროექტი გაზრდის წყლის მიწოდების ეფექტიანობას და შეამცირებს სისტემაში წყლის დანაკარგებს. ეს შედეგები ხელს უწყობს წყლის რაციონალურ გამოყენებასა და დაცვას დღევანდელი და მომავალი თაობებისთვის და შეესაბამება გარემოსდაცვითი მდგრადობისა და წყლის რესურსების მართვის ეროვნული პოლიტიკის პრიორიტეტებს.

კანონი „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ (რეგ. №400000000.05.001.021003; მიღებულია 30.06.2023, ბოლო ცვლილება 26.06.2025)

კანონის მიზანია საქართველოში წყლის რესურსების მართვის თანამედროვე, ინტეგრირებული სამართლებრივი საფუძვლის შექმნა და წყლის დაცვისა და გამოყენების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელების უზრუნველყოფა. იგი მიზნად ისახავს ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების მდგრადი გამოყენების ხელშეწყობას, წყლის ხარისხის შემდგომი გაუარესების შეჩერებას, წყლის ეკოსისტემების აღდგენასა და გაუმჯობესებას, წყლის რესურსების თანაბარი გამოყენების შესაძლებლობას, ეკონომიკური ინსტრუმენტების დანერგვას, მდინარის აუზის მართვის მდგომარეობის დამკვიდრებას და ფიზიკური და იურიდიული პირების უფლებების დაცვას.

საქართველო 1997 წლის „წყლის შესახებ“ კანონიდან 2023 წლის „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ კანონზე გადადის. 1997 წლის კანონი ძალაში რჩება 2026 წლის 1 სექტემბრამდე, როდესაც 2023 წლის კანონის დებულებების უმეტესობა შევა ძალაში. შესაბამისად, 2026 წლის 1 სექტემბრამდე განხორციელებული ZAIS-ის სამუშაოები რეგულირდება 1997 წლის კანონითა და მისი მოქმედი კანონქვემდებარე აქტებით. თუ ZAIS-ის რომელიმე საქმიანობა 2026 წლის 1 სექტემბრის შემდეგ გაგრძელდება, იგი დაექვემდებარება 2023 წლის კანონსა და მის კანონქვემდებარე აქტებს, მათ შორის მდინარის აუზის მართვასთან, წყლის აღებისა და ჩამდინარე წყლების ჩაშვების ნებართვებთან და გაძლიერებულ მონიტორინგსა და ანგარიშგებასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებს.

კანონი „ნიადაგის დაცვის შესახებ“ (რეგ. №370.010.000.05.001.000.080; 12.05.1994, ბოლო ცვლილება 02.11.2021)

კანონის მიზანია ნიადაგის მთლიანობის შენარჩუნება და ნაყოფიერების გაუმჯობესება; მიწის მესაკუთრეების, მიწათმოსარგებლეებისა და სახელმწიფოს უფლებებისა და მოვალეობების განსაზღვრა; ეკოლოგიურად უსაფრთხო სოფლის მეურნეობის ხელშეწყობა; სასუქების გამოყენებით გამოწვეული უარყოფითი ზემოქმედებების პრევენცია; ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის შენარჩუნება; და მელიორაციული საქმიანობის კოორდინაცია. ZAIS-ის რეაბილიტაცია მიზნად ისახავს საიმედო სარწყავი მომსახურების აღდგენას, დაზიანებული არხიდან გაჟონვის შემცირებას და სასოფლო-სამეურნეო მიწებზე წყლის კონტროლირებადი მიწოდების გაუმჯობესებას. მიწის სამუშაოების დროს ნიადაგის ნაყოფიერი ფენა უნდა მოიხსნას და ცალკე დასაწყობდეს და უკუყრილის შემდეგ გამოყენებულ იქნეს ტერიტორიის აღდგენისთვის. იგივე წესი გავრცელდება ბუნებრივი სამშენებლო მასალების მოპოვებისას შესრულებულ მიწის სამუშაოებზე. ასევე უნდა იმართოს საწვავით, საპოხი მასალებითა და სხვა სახიფათო ნივთიერებებით ნიადაგის დაბინძურების რისკები.

კანონი „ნიადაგის კონსერვაციისა და ნაყოფიერების აღდგენა-გაუმჯობესების შესახებ“ (რეგ. №370.010.000.05.001.001.274; 08.05.2003, ბოლო ცვლილება 30.06.2023)

კანონი ეფუძნება საქართველოს კონსტიტუციას, კანონებს „წყლის შესახებ“, „პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების შესახებ“, „ნიადაგის დაცვის შესახებ“, „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ და სხვა კანონებს, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებსა და შეთანხმებებს და სხვა ნორმატიულ აქტებს. კანონი არეგულირებს ნიადაგში მავნე ნივთიერებების, პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების ზღვრულად დასაშვები დონეების დადგენასა და დაცვას და ითვალისწინებს ნიადაგის კონსერვაციის, აღდგენისა და ნაყოფიერების გაუმჯობესების ღონისძიებებს.

კანონი „ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ“ (რეგ. №420.000.000.05.001.000.595; 22.06.1999, ბოლო ცვლილება 02.07.2025)

კანონი მიზნად ისახავს ადამიანის ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობისთვის საჭირო ჰაერის ხარისხის უზრუნველყოფას, შენარჩუნებასა და გაუმჯობესებას; ემისიების რეგულირებას; ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის შესახებ ინფორმაციის საჯარო ხელმისაწვდომობას; და ევროკავშირის ჰაერის ხარისხის სტანდარტების ეტაპობრივ დანერგვას. სამშენებლო სამუშაოები გამოიწვევს ხმაურსა და ემისიებს. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ზემოქმედება დროითა და მასშტაბით შეზღუდული იქნება, ხმაურისა და ემისიების დონეები შემარბილებელი ღონისძიებებით მინიმუმამდე უნდა შემცირდეს.

საქართველოს ტყის კოდექსი (რეგ. №390000000.05.001.019838; 22.05.2020, ბოლო ცვლილება 25.11.2025)

კანონი არეგულირებს ტყის მართვასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ ურთიერთობებს. მისი მიზანია საქართველოს ტყის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია, ტყის გარემოსდაცვითი, სოციალური და ეკონომიკური ფუნქციების შენარჩუნება, ბუნებრივი და კულტურული გარემოსა და იშვიათი და გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების დაცვა, ტყის რესურსების რაციონალური გამოყენება და ტყის მდგრადი მართვის პრინციპების განსაზღვრა. ტყის კოდექსის

გამოყენება მოსალოდნელი არ არის, ვინაიდან ZAIS-ის სარეაბილიტაციო სამუშაოები სახელმწიფო ტყის ტერიტორიაზე არ განხორციელდება.

კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ (რეგ. №360.050.000.05.001.000.127; 07.03.1996, ბოლო ცვლილება 04.2022)

კანონი ემსახურება საქართველოს უნიკალური ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებას. იგი ადგენს დაცული ტერიტორიების კატეგორიებს და განსაზღვრავს თითოეული მათგანის საზღვრებში დასაშვებ საქმიანობებს. ZAIS-ზე სამუშაოების შედეგად დაცულ ტერიტორიებზე ზემოქმედება მოსალოდნელი არ არის.

კანონი „საქართველოს წითელი ნუსხისა და წითელი წიგნის შესახებ“ (რეგ. №360.060.000.05.001.001.297; 06.06.2003, ბოლო ცვლილება 02.07.2025)

კანონი ადგენს საქართველოს წითელი ნუსხისა და წითელი წიგნის შედგენისა და წარმოების წესებს. იგი კრძალავს ნუსხაში შეტანილ სახეობებსა და მათ ჰაბიტატებზე მნიშვნელოვანი ზემოქმედების მიყენებას და აწესებს შეზღუდვებს დაცული სახეობების ბუნებრივი გარემოდან ამოღებაზე. თუ საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილი ხის სახეობების მოჭრის თავიდან აცილება შეუძლებელია, ყველა საჭირო ნებართვა, თანხმობა და პროცედურა მიღებული და განხორციელებული უნდა იქნეს კანონის შესაბამისად, მათ შორის სახეობის ნუსხიდან ამოღების პროცედურები და შესაბამისი მთავრობის დადგენილების გამოცემა. ZAIS-ის ტერიტორიაზე ჩატარებული დეტალური ეკოლოგიური კვლევით წითელი ნუსხის სახეობები არ გამოვლენილა.

კანონი „საშიში ნივთიერებებით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურების შესახებ“ (23.07.1999, ცვლილება 26.06.2025; სახელწოდება შეიცვალა და გახდა კანონი „გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ“, რეგ. №360150000.05.001.020241)

კანონის მიზანია საშიში ნივთიერებების ზემოქმედებით ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისთვის, გარემოსთვის, ისტორიული და კულტურული მნიშვნელობის ობიექტებისთვის, ქონებისა და ეკონომიკური ინტერესებისთვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. ქვეპროექტის განხორციელებამ შეიძლება მოითხოვოს სახიფათო ნივთიერებების, მათ შორის ნავთობპროდუქტებისა და დიზელის, მიწოდება და საგანგებო შემთხვევისას ამ კანონის დებულებები ამოქმედდება.

კანონი „აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის საკუთრების ჩამორთმევის წესის შესახებ“ (რეგ. №020.060.040.05.001.000.670; 23.07.1999, ბოლო ცვლილება 13.06.2023)

კანონი მთავრობას ანიჭებს უფლებამოსილებას აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროების პროექტებისთვის რეგისტრირებული მესაკუთრეებისგან ქონება ექსპროპრიაციის გზით ჩამოართვას. გადაწყვეტილებას იღებს მხოლოდ რეგიონული სასამართლო, რასაც წინ უნდა უძღოდეს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების მინისტრის ბრძანება. ექსპროპრიატორი ვალდებულია ყველა გონივრული ძალისხმევა გამოიყენოს ქონების მოლაპარაკების გზით შესაძენად და მოლაპარაკებამდე საკუთარი ხარჯით შეაფასოს ქონება სამართლიანი საბაზრო ღირებულებით. წყაროს ტექსტის მიხედვით, NIS-ის რეაბილიტაციისთვის კერძო საკუთრების ექსპროპრიაციის საჭიროება მოსალოდნელი არ არის.

შრომის კოდექსი (რეგ. №270000000.04.001.016012; 17.12.2010, ბოლო ცვლილება 16.04.2025)

კოდექსი არეგულირებს შრომით ურთიერთობებსა და ადამიანური რესურსების მართვას საქართველოში. იგი ხელს უწყობს ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების რეალიზაციას სამართლიანი ანაზღაურებისა და უსაფრთხო და ჯანსაღი სამუშაო პირობების შექმნის გზით და ადგენს დასაქმების გარანტიების, სამუშაო დროის, ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების პირობებისა და სხვა საკითხების შესახებ დებულებებს. წყაროს მიხედვით, შრომის კოდექსი დასაქმებულთა მინიმალურ ასაკად 14 წელს განსაზღვრავს; 18 წლამდე პირებს არ აქვთ უფლება შეასრულონ კოდექსით განსაზღვრული გარკვეული სამუშაოები და 14-18 წლის მუშაკებისთვის დაწესებულია სამუშაო დროის შეზღუდვები.

კანონი „შრომის უსაფრთხოების შესახებ“ (რეგ. №270000000.04.001.017910; 19.02.2019, ბოლო ცვლილება 26.06.2025)

კანონი განსაზღვრავს შრომის უსაფრთხოების ძირითად მოთხოვნებსა და ზოგად პრინციპებს საშიში, მძიმე, მავნე და/ან საფრთხის შემცველი სამუშაოებისთვის. დამსაქმებლებს ეკისრებათ ვალდებულება უზრუნველყონ უსაფრთხო და ჯანსაღი სამუშაო გარემო და აცნობონ მუშაკებს პოტენციური რისკების შესახებ. კონტრაქტორი ვალდებული იქნება უზრუნველყოს რეგულარული უსაფრთხოების ტრენინგები და toolbox talks, შესაბამისი PPE უფასოდ, სახიფათო ზონებზე წვდომის კონტროლი და საგანგებო მზადყოფნისა და ავარიებზე რეაგირების პროცედურები. შესრულებას რეგულარულად გააკონტროლებენ კონტრაქტორი, ინჟინერი და დამკვეთი. მოთხოვნები გავრცელდება რეაბილიტაციისა და ექსპლუატაციის ეტაპებზე.

კანონი „საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ“ (№470.000.000.05.001.002.920; 27.06.2027, ცვლილება 09.12.2025)

კანონის მიზანია ადამიანის ჯანმრთელობისთვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფა. კანონის შესაბამისად დამტკიცებულია გარემოს ხარისხობრივი ნორმები, რომელთა დაცვაც საჭიროა პროექტის განხორციელების პროცესში. მოთხოვნები გავრცელდება რეაბილიტაციისა და ექსპლუატაციის ეტაპებზე. კონტრაქტორს ობიექტზე უნდა ჰქონდეს უსაფრთხოების კომპლექტები და საგანგებო შემთხვევებისთვის მომზადებული პერსონალი. საგანგებო შემთხვევისას კონტრაქტორი დაუკავშირდება ეროვნულ საგანგებო სამსახურს ნომერზე 112, რომელიც შემთხვევას ქვემო ქართლის შესაბამის რეგიონულ მომსახურებას გადასცემს.

კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ (რეგ. №450.030.000.05.001.002.815; 08.05.2007, ბოლო ცვლილება 10.06.2026)

კანონი უზრუნველყოფს ეროვნული კულტურული ფასეულობების დაცვას, არეგულირებს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და გამოყენების სამართლებრივ ასპექტებს, კლასიფიკაციასა და რეესტრს, სტატუსის მინიჭებასა და გაუქმებას და ფიზიკური დაცვის ჩარჩოს. იგი მოიცავს შემთხვევითი აღმოჩენების მართვას და ფართომასშტაბიანი გათხრების ნებართვის გაცემის პროცედურებს. ZAIS-ის ტერიტორიაზე ხილული ისტორიული ან კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტები არ გამოვლენილა. თუმცა, სამუშაოების დროს არქეოლოგიური ობიექტების აღმოჩენა გამორიცხული არ არის; ასეთ შემთხვევაში სამუშაოები დაუყოვნებლივ უნდა შეჩერდეს და შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოები უნდა იქნეს ინფორმირებული.

ტექნიკური რეგლამენტები

- ტექნიკური რეგლამენტი №414 — ზედაპირული წყლის ობიექტებში ჩამდინარე წყლებთან ერთად ჩაშვებულ დამაბინძურებელ ნივთიერებათა ზღვრულად დასაშვები ჩაშვების ნორმების გაანგარიშების შესახებ;
- დადგენილება №440 — ტექნიკური რეგლამენტი წყალდაცვითი ზონების შესახებ;
- ტექნიკური რეგლამენტი ატმოსფერულ ჰაერში მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევის ზღვრულად დასაშვები მნიშვნელობების გაანგარიშების შესახებ;
- საქართველოს მთავრობის დადგენილება ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების სტაციონარული წყაროების ინვენტარიზაციის ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების შესახებ;
- საქართველოს მთავრობის დადგენილება №370 — ტექნიკური რეგლამენტი აკუსტიკური ხმაურის ნორმების შესახებ;
- საქართველოს მთავრობის 2013 წლის დადგენილება №424 ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის მოხსნის, შენახვის, გამოყენებისა და რეკულტივაციის შესახებ;
- საქართველოს მთავრობის დადგენილება №361 — ტექნიკური რეგლამენტი მშენებლობის უსაფრთხოების შესახებ;
- საქართველოს მთავრობის დადგენილება №477 — ტექნიკური რეგლამენტი სიმაღლეზე მუშაობის შესახებ.

2.2.2. საერთაშორისო შეთანხმებები და ხელშეკრულებები

ცხრილი 1. ZAIS-ის ქვეპროექტთან დაკავშირებული საერთაშორისო შეთანხმებები და ხელშეკრულებები

თარიღი	დასახელება	სტატუსი საქართველოში	თარიღი
1971	რამსარის კონვენცია საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორიების შესახებ, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი ტერიტორიების შესახებ	ძალაშია	1997
1973	გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფაუნისა და ფლორის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ კონვენცია (CITES)	ძალაშია	1996
1983	ველური ცხოველების მიგრირებადი სახეობების დაცვის შესახებ კონვენცია (ბონის კონვენცია) (CMS)	ძალაშია	2000
1992	რიოს კონვენცია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ	ძალაშია	1994
2000	ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენციის კარტახენას ოქმი ბიოუსაფრთხოების შესახებ	ძალაშია	2009

2010	ევროპული ლანდშაფტის კონვენცია	ძალაშია	2011
1997	გამოყენებული საწვავის მართვის უსაფრთხოებისა და რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის უსაფრთხოების შესახებ ერთობლივი კონვენცია	ძალაშია	2009
1998	როტერდამის კონვენცია ცალკეული საშიში ქიმიური ნივთიერებებისა და პესტიციდების საერთაშორისო ვაჭრობაში წინასწარი დასაბუთებული თანხმობის პროცედურის შესახებ	ძალაშია	2007
1989	ბაზელის კონვენცია სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვასა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ	ძალაშია	1995
2001	სტოკჰოლმის კონვენცია მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლების შესახებ	ძალაშია	2007
1994	გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენცია (UNFCCC)	ძალაშია	1994
1997	UNFCCC-ის კიოტოს ოქმი	ძალაშია	2005
1995	საქართველოს კონსტიტუცია	ძალაშია	2020
1999	საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი	ძალაშია	2025
1996	კანონი მიწის ნაკვეთებზე უფლებათა სისტემური და სპორადული რეგისტრაციისა და საკადასტრო მონაცემების შესახებ	ძალაშია	2025
1999	საქართველოს კანონი აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის საკუთრების ჩამორთმევის წესის შესახებ	ძალაშია	2023
1999	საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსი	ძალაშია	2025
1994	საქართველოს ორგანული კანონი, ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი	ძალაშია	
1997	საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი	ძალაშია	2025
2009	საქართველოს კანონი ნოტარიატის შესახებ	ძალაშია	
2010	საქართველოს კანონი სახელმწიფო ქონების შესახებ	ძალაშია	2025
1996	საქართველოს კანონი სასოფლო-სამეურნეო	ძალაშია	2019

	დანიშნულების მიწის საკუთრების შესახებ		
2007	საქართველოს კანონი ქონების ლეგალიზების შესახებ	ძალაშია	
2008	საქართველოს კანონი საჯარო რეესტრის შესახებ	ძალაშია	2025
2007	საქართველოს კანონი ფიზიკური ან იურიდიული პირების მიერ მფლობელობაში (სარგებლობაში) არსებულ მიწის ნაკვეთებზე საკუთრების უფლების აღიარების შესახებ	ძალაშია	2025
2006	საქართველოს კანონი სოციალური დახმარების შესახებ	ძალაშია	
1995	საქართველოს კანონი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სოციალური დაცვის შესახებ	ძალაშია	
2014	საქართველოს კანონი ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა – დევნილთა შესახებ	ძალაშია	
2010	საქართველოს საგადასახადო კოდექსი	ძალაშია	2025
2021	საქართველოს კანონი მეწარმეთა შესახებ	ძალაშია	2025
1954	ევროპული კულტურული კონვენცია	ძალაშია	1997
2007	საქართველოს კანონი კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ		
1982	არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვის ევროპული კონვენცია	ძალაშია	2000
1985	ევროპის არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვის კონვენცია	ძალაშია	2000
2005	ევროპის საბჭოს ჩარჩო კონვენცია საზოგადოებისთვის კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელობის შესახებ (ფაროს კონვენცია)	ძალაშია	2011
1998	ორპუსის კონვენცია გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადაწყვეტილებების მიღებაში საზოგადოების მონაწილეობისა და მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობის შესახებ	რატიფიცირებულია	2004
1930	იძულებითი შრომის შესახებ კონვენცია	ძალაშია	1993
1948	გაერთიანების უფლებისა და კოლექტიური მოლაპარაკებების შესახებ კონვენცია	ძალაშია	1993

1950	ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია	ძალაშია	1999
1958	დისკრიმინაციის (დასაქმება და პროფესია) შესახებ კონვენცია	ძალაშია	1993
1962	ILO-ს სოციალური პოლიტიკის (ძირითადი მიზნები და სტანდარტები) შესახებ კონვენცია	ძალაშია	1997
1964	დასაქმების პოლიტიკის შესახებ კონვენცია (ჟენევა)	ძალაშია	1993
1973	ჟენევის კონვენცია დასაქმებისთვის მინიმალური ასაკის შესახებ	ძალაშია	1996

3. ფონური ინფორმაცია

3.1. ტერიტორიის ფიზიკურ-გეოგრაფიული პირობები

ზედა არხის სარწყავი სისტემა მდებარეობს ბოლნისის მუნიციპალიტეტში, საქართველოს სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში, ქვემო ქართლის რეგიონში. სისტემა განთავსებულია მდინარე მაშავერას ხეობაში და წყლით მარაგდება მდინარე მაშავერიდან, სოფელ კიანეთთან მდინარის მარჯვენა ნაპირზე განთავსებული დამბის ტიპის სათავე ნაგებობის მეშვეობით. მთავარი არხი იწყება სოფელ კიანეთთან არსებული სათავე ნაგებობიდან და მთავრდება სოფელ ტალავერთან. მომსახურების ზონა მდებარეობს სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტში, რომელიც ხასიათდება ხეობის ვაკეებით, მცირედ დახრილი რელიეფითა და სარწყავი მიწათმოქმედებისთვის შესაფერისი ნაყოფიერი ნიადაგებით.

მდინარე მაშავერა ისტორიულად განიცდიდა ზემოთ მდებარე მადნეულისა და კაზრეთის მალაროების საქმიანობის ზემოქმედებას, რაც იწვევდა ზედაპირული წყლის ხარისხის პერიოდულ გაუარესებას, განსაკუთრებით მაღალი ხარჯების დროს და ინტენსიური ნალექების შემდეგ. პერიოდულად დაფიქსირებულა ისეთი მძიმე მეტალების, როგორიცაა სპილენძი, რკინა, მანგანუმი და თუთია, კონცენტრაციების დადგენილ ზღვრულ მნიშვნელობებზე გადაჭარბება. სამთო ნარჩენების მართვაში ბოლო პერიოდში მიღწეული გაუმჯობესების მიუხედავად, მდინარის დაბინძურების რისკები სრულად აღმოფხვრილი არ არის.

ZAIS-ის ძირითადი წყლის წყაროა მდინარე მაშავერას განშტოება, რომელიც არ გადის მაშავერას აუზში მდებარე კაზრეთის სამთო მოპოვების ტერიტორიაზე. თუმცა, დაბალი ხარჯის პერიოდებში ZAIS-მა შეიძლება დამატებითი წყალი მიიღოს სოფელ კიანეთთან დაწყებული მილსადენით, რომელიც წყალს იღებს მდინარე მაშავერიდან სამთო მოპოვების ტერიტორიის ქვემოთ. შესაბამისად, მდინარე მაშავერას წყლის ხარისხის მონიტორინგი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სარწყავი სისტემის ექსპლუატაციისთვის, განსაკუთრებით იმ პერიოდებში, როდესაც ეს დამატებითი წყლის წყარო გამოიყენება.

გარემოს ეროვნული სააგენტოს (NEA) მიერ მოწოდებული ოფიციალური ინფორმაციის თანახმად, საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 31 დეკემბრის №425 დადგენილებით დამტკიცებული ზედაპირული წყლების დაბინძურებისგან დაცვის ტექნიკური რეგლამენტის მოთხოვნების შესაბამისად, NEA ყოველთვიურად ახორციელებს მდინარე მაშავერას წყლის ხარისხის მონიტორინგს რვა მონიტორინგის წერტილში. პროგრამა მოიცავს დაახლოებით 30 პარამეტრს, მათ შორის ზოგად ფიზიკურ-ქიმიურ პარამეტრებს, ძირითად იონებს, საკვებ ნივთიერებებს, მძიმე მეტალებსა და ორგანულ დამაბინძურებლებს. შედეგები ქვეყნდება ყოველთვიური ბიულეტენებისა და წლიური ანგარიშების სახით და საჯაროდ არის ხელმისაწვდომი NEA-ს ოფიციალურ ვებგვერდზე. სახელმწიფო პროგრამის გარდა, Reach Metal Group Copper LLC (RMG) ყოველთვიურად ახორციელებს სამთო საქმიანობასთან დაკავშირებულ გარემოსდაცვით მონიტორინგს, მათ შორის ზედაპირული წყლის ხარისხის მონიტორინგს; შედეგები ასევე საჯაროდ არის ხელმისაწვდომი კომპანიის ოფიციალურ ვებგვერდზე.

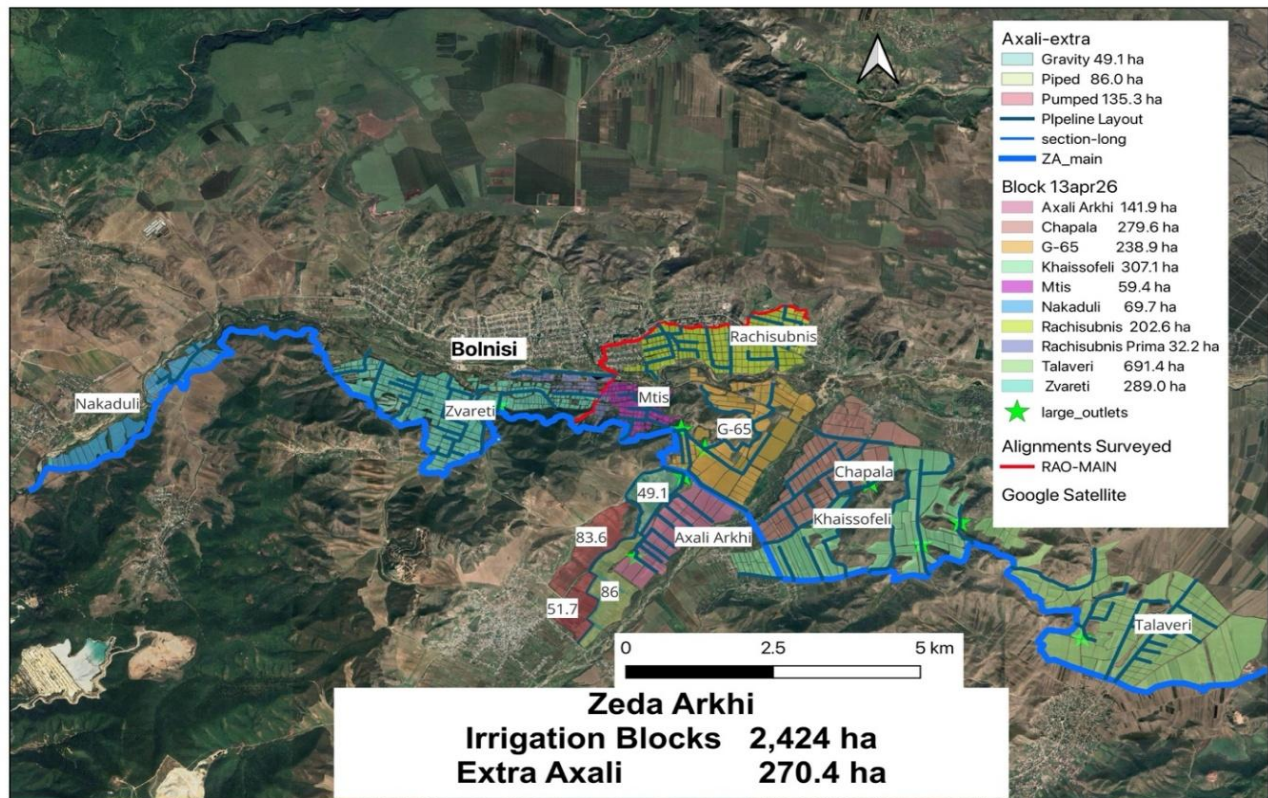
ქვემო ქართლის რეგიონი გამოირჩევა მრავალფეროვანი ბუნებრივი ლანდშაფტებითა და მნიშვნელოვანი სასოფლო-სამეურნეო პოტენციალით. რეგიონი ვრცელდება მცირე კავკასიონის

ქვედა ფერდობებიდან მდინარე მტკვრის ხეობამდე და მოიცავს როგორც მთიან ტერიტორიებს, ისე დაბლობ ვაკეებს. ეს ვაკეები და მდინარის ხეობები ქმნის სოფლის მეურნეობისთვის ხელსაყრელ კლიმატურ და რელიეფურ პირობებს, განსაკუთრებით ნაყოფიერ ჭალებსა და ალუვიურ ტერიტორიებზე.

სურათი 1. ზედა არხის სარწყავი სისტემის მდებარეობა

მდინარე მაშავერა ZAIS-ის ძირითადი წყლის წყაროა. სისტემა წყლით მარაგდება სოფელ კიანეთთან, მდინარის მარჯვენა ნაპირზე არსებული დამზის ტიპის სათავე ნაგებობის მეშვეობით. დროთა განმავლობაში მდინარე მაშავერას მიერ ტრანსპორტირებულმა ნატანმა და ნარჩენებმა, ასევე არხის ხეებით დაფარული მონაკვეთებიდან არხში მოხვედრილმა ფოთლებმა და ტოტებმა გავლენა მოახდინა მთავარი არხის, გამოსასვლელებისა და სიფონების ფუნქციონირებაზე. ნატანისა და ნარჩენების ეფექტიანი კონტროლის სისტემის არარსებობამ ხელი შეუწყო ნატანის დაგროვებას, გამოსასვლელების ბლოკირებას, გამტარუნარიანობის შემცირებას და სარწყავი წყლის მიწოდებისა და მთლიანად სისტემის ფუნქციონირების გაუარესებას.

სურათი 2. ზედა არხის სარწყავი სისტემის არხის ტრასა და მომსახურების ზონა

საპროექტო ტერიტორიაზე საშუალო წლიური ნალექი ბოლნისში დაახლოებით 572 მმ-ს შეადგენს, ხოლო ახლომდებარე დმანისში შესაძლოა 799 მმ-მდე აღწევდეს. თუმცა, ნალექი წლის განმავლობაში არათანაბრად ნაწილდება და მკვეთრად კონცენტრირებულია გაზაფხულსა და ზაფხულის დასაწყისში. ბოლო წლებში რეგიონში გაიზარდა კლიმატური ცვალებადობა, რაც ხასიათდება ხანგრძლივი მშრალი პერიოდებითა და პერიოდული ინტენსიური ნალექებით. ტემპერატურის მატებამ და ნალექების რეჟიმის ცვლილებამ კიდევ უფრო გაზარდა კულტურების წყალზე მოთხოვნა და ევაპოტრანსპირაციის მაჩვენებლები. ამ პირობებში ირიგაცია კრიტიკულ როლს ასრულებს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სტაბილიზაციასა და მშრალ პერიოდებში მოსავლის საიმედოობის უზრუნველყოფაში.

ZAIS წყლით მარაგდება მდინარე მაშავერიდან. მთავარი არხის სიგრძე დაახლოებით 34.1 კმ-ია და იგი სოფელ კიანეთთან არსებული სათავე ნაგებობიდან სოფელ ტალავერამდე ვრცელდება. არხის საპროექტო ხარჯი დაახლოებით 2.5 მ³/წმ-ია და იგი ძირითადად მომსახურების ზონის ხეობის ვაკეებსა და დახრილ სასოფლო-სამეურნეო მიწებს რწყავს. ნატანისა და ნარჩენების ეფექტიანი კონტროლის ნაგებობების არარსებობამ გამოიწვია ნატანის დაგროვება, გამოსასვლელების

ბლოკირება, გამტარუნარიანობის შემცირება და სარწყავი წყლის მიწოდებისა და მთლიანად სისტემის ფუნქციონირების გაუარესება.

ZAIS-ის ტერიტორიაზე მცენარეულობა ძირითადად წარმოდგენილია არხისპირა ბუჩქნარით, ბალახით, სეზონური სარეველებითა და არხის ნაპირებზე, ფერდობებზე, მდინარის ნაპირებსა და მისასვლელ გზებთან მზარდი ხეებით. სარწყავი მომსახურების ზონაში მიწათსარგებლობის დომინანტური ტიპია სასოფლო-სამეურნეო მიწა, ხოლო ბუნებრივი მცენარეულობა დიდწილად ჩანაცვლებულია დამუშავებული მიწებებით, ბაღებითა და ვენახებით.

მდინარე მაშავერასა და მასთან დაკავშირებული სარწყავი არხების წყლის გარემო წარმოადგენს მოდიფიცირებულ მდინარისა და სარწყავი ინფრასტრუქტურის ჰაბიტატს. ობიექტის ინსპექტირებისას სამშენებლო დერეფანში კრიტიკული ჰაბიტატი ან დაცული/გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი წყლის სახეობები არ გამოვლენილა. შესაძლო ზემოქმედებები მოსალოდნელია იყოს ლოკალური და დროებითი და ძირითადად დაკავშირებული ნატანის შემფოთებასთან, სიმღვრივის ზრდასთან, ნარჩენებით დაბინძურებულ ჩამონადენთან, შემთხვევით დაღვრებთან და წყალმიღებთან, არხთან, სიფონებსა და სადრენაჟო გადაკვეთებთან სამშენებლო სამუშაოებთან.

მომსახურების ზონაში სოფლის მეურნეობა მოიცავს მარცვლეულს, სიმინდს, ბოსტნეულს, ყურძენს, ხეხილს, კენკრას, ნუშს, ლობიოს, საზამთროს, მზესუმზირასა და სამოვრის ბალახებს. საიმედო სარწყავი წყლის მიწოდება აუცილებელია კულტურების პროდუქტიულობის შესანარჩუნებლად. რეაბილიტირებული სისტემის ექსპლუატაციისას უნდა წახალისდეს სასოფლო-სამეურნეო ჩამონადენის, ნარჩენებისა და აგროქიმიკატების კონტეინერების სათანადო მართვა წყლის ხარისხისა და წყლის ეკოსისტემებისთვის ლოკალური რისკების თავიდან ასაცილებლად.

ESMP-ის მომზადების ფარგლებში საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს ინტერაქტიული GIS პორტალის გამოყენებით ჩატარდა კულტურული მემკვიდრეობისა და არქეოლოგიური რესურსების კამერალური სკრინინგი. სკრინინგმა დაადასტურა, რომ პროექტი არ იკვეთება ცნობილი ან რეგისტრირებული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებისა თუ არქეოლოგიური ობიექტების ფიზიკური ან ვიზუალური დაცვის ზონებთან.

3.2 სოციალურ-ეკონომიკური კვლევა

ZAIS-ის რეაბილიტაციისთვის განსახლების სამოქმედო გეგმის (RAP) მომზადების ფარგლებში, 2026 წლის თებერვლიდან აპრილის ჩათვლით ქვეპროექტის ტერიტორიაზე ჩატარდა სოციალურ-ეკონომიკური კვლევა (SES), რომელიც მოიცავდა ადგილობრივი თემისა და მიწის შესყიდვისა და განსახლების (LAR) ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული შინამეურნეოების შერჩევით სოციალურ-ეკონომიკურ გამოკითხვას. კვლევა მოიცავს ადგილობრივი მოსახლეობისა და პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირების (PAPs) ძირითადი სოციალურ-ეკონომიკური მახასიათებლების ანალიზს.

2024 წლის მოსახლეობისა და სასოფლო-სამეურნეო აღწერის მონაცემებით, ბოლნისის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობა დაახლოებით 52,981 ადამიანს შეადგენს, რომელთაგან

დაახლოებით **38,122 (72%)** ცხოვრობს სოფლის ტიპის დასახლებებში, ხოლო 14,859 (28%) - ქალაქის ტიპის დასახლებებში. მოსახლეობის განაწილება სქესის მიხედვით თითქმის თანაბარია: 26,584 კაცი და 26,397 ქალი. მუნიციპალიტეტი ასევე ხასიათდება მრავალეთნიკური და კულტურულად მრავალფეროვანი მოსახლეობით, რაც მნიშვნელოვანი გარემოებაა დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობისა და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით.

ადგილობრივი ეკონომიკის ფორმირებაში მნიშვნელოვანი როლი აქვს სოფლის მეურნეობას, სამთო-მოპოვებით და სამრეწველო სექტორებს. სოფლის მეურნეობა, განსაკუთრებით სოფლის ტიპის დასახლებებში, დასაქმებისა და შინამეურნეოების საარსებო წყაროს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საფუძველია. სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა მოიცავს მემცენარეობას, მებოსტნეობას, მეცხოველეობას, მევენახეობასა და მეღვინეობას. ბოლნისის მუნიციპალიტეტში დაახლოებით 28,575 ჰა სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწაა, მათ შორის სახნავი მიწები, სამოვრები, სათიბები და მრავალწლიანი ნარგავები. სარწყავი წყლის ხელმისაწვდომობა კვლავ მნიშვნელოვან ფაქტორად რჩება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობისთვის, ხოლო მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური განვითარების შეფასებაში არასაკმარისი სარწყავი და სასოფლო-სამეურნეო ინფრასტრუქტურა შემდგომი განვითარების ერთ-ერთ შემაფერხებელ ფაქტორად არის განსაზღვრული.

ამასთანავე, სამთო-მოპოვებითი და გადამამუშავებელი მრეწველობა ადგილობრივი ფორმალური ეკონომიკის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს, რაც დაკავშირებულია მუნიციპალიტეტში ოქროს, სპილენძისა და სხვა მინერალური რესურსების საბადოების არსებობასთან. დასაქმებისა და შემოსავლის მიღების სხვა სფეროებია ვაჭრობა, მშენებლობა, ტრანსპორტი, საჯარო მომსახურება, განათლება, მცირე ბიზნესი, აგრეთვე განვითარებადი ტურიზმისა და ღვინის წარმოების სექტორები. ადგილობრივი ბიზნესის სტრუქტურაში მცირე საწარმოები ჭარბობს, ხოლო ფორმალური დასაქმების უფრო მრავალფეროვანი შესაძლებლობები ძირითადად ქალაქ ბოლნისსა და სხვა შედარებით დიდ დასახლებებშია კონცენტრირებული. შესაბამისად, სოფლის შინამეურნეოები შედარებით მეტად შეიძლება იყვნენ დამოკიდებული სასოფლო-სამეურნეო მიწაზე, მეცხოველეობაზე, სეზონურ შემოსავალსა და შინამეურნეობის ბაზაზე განხორციელებულ ეკონომიკურ საქმიანობაზე.

აღნიშნული მახასიათებლები მიუთითებს, რომ მიწა, სასოფლო-სამეურნეო წარმოება, სარწყავი წყალი, სამოვრებსა და სასოფლო-სამეურნეო ინფრასტრუქტურაზე ხელმისაწვდომობა და ადგილობრივი დასაქმების შესაძლებლობები მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური საკითხებია ბოლნისის მუნიციპალიტეტში განსახორციელებელი პროექტებისთვის. შესაბამისად, ZAIS-ის ქვეპროექტის განხორციელებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს შესაძლო ზემოქმედებას იმ შინამეურნეოებზე, რომელთა საარსებო წყარო დამოკიდებულია მიწასა და სოფლის მეურნეობაზე, დაბალშემოსავლიან და მოწყვლად შინამეურნეოებზე, სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში ჩართულ ქალებზე, აგრეთვე იმ თემებზე, რომლებსაც დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის პროცესში შესაძლოა შეექმნათ ენობრივი ან ინფორმაციის ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებული ბარიერები.

სოციალურ-ეკონომიკური კვლევა (SES) ჩატარდა ქვეპროექტის ტერიტორიაზე მდებარე შვიდი დასახლებიდან შერჩეულ PAP-ებს შორის.

ცხრილი 2. ადგილობრივ თემებში გამოკითხული PAP-ების საერთო რაოდენობა

რეგიონი	მუნიციპალიტეტი	ქალაქი/სოფელი	PAP-ების რაოდენობა
ქვემო ქართლი	ბოლნისი	ბოლნისი	1
ქვემო ქართლი	ბოლნისი	ზვარეთი	3
ქვემო ქართლი	ბოლნისი	რაჭისუბანი	1
ქვემო ქართლი	ბოლნისი	სამტრედო	1
ქვემო ქართლი	ბოლნისი	ჯავშანი	2
ქვემო ქართლი	ბოლნისი	ვარათი	6
ქვემო ქართლი	ბოლნისი	ხატისოფელი	10
		სულ	24

ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით, გამოკითხული შინამეურნეობების ხელმძღვანელებიდან 16 (66.7%) 60 წელზე უფროსია, 5 (20.8%) მიეკუთვნება 36-50 წლის ასაკობრივ ჯგუფს, ხოლო 3 (12.5%) - 51-60 წლის ასაკობრივ ჯგუფს. სულ გამოკითხული 24 PAP-იდან 9 (37.5%) 60 წელზე უფროსია, კიდევ 9 (37.5%) მიეკუთვნება 36-50 წლის ასაკობრივ ჯგუფს, 5 (20.8%) - 51-60 წლის ასაკობრივ ჯგუფს, ხოლო 1 (4.2%) - 21-35 წლის ასაკობრივ ჯგუფს.

3.3 მოწყვლადი და არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფი ჯგუფები

GRAIL-ის პროექტის გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის ჩარჩოს (ESMF) და 3.2 ქვეთავში წარმოდგენილი სოციალურ-ეკონომიკური კვლევის შედეგების საფუძველზე, გარკვეულმა სოციალურ-ეკონომიკურმა და დემოგრაფიულმა მახასიათებლებმა შესაძლოა შეზღუდოს დაინტერესებულ მხარეთა შესაძლებლობა, მიიღონ ქვეპროექტთან დაკავშირებული ინფორმაცია, მონაწილეობა მიიღონ კონსულტაციებში და თანაბრად ისარგებლონ ქვეპროექტის საქმიანობით მიღებული სარგებელით.

ZAIS-ის ქვეპროექტის ტერიტორიაზე განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებენ ქალები, მათ შორის ქალის ხელმძღვანელობით არსებული შინამეურნეობები და ქალი ფერმერები; ხანდაზმული ფერმერები; შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ან გადაადგილების შეზღუდვის მქონე პირები; აგრეთვე პირები, რომლებსაც შესაძლოა ენობრივი ბარიერები შეექმნათ.

ZAIS-ის RAP-ის ფარგლებში გამოვლინდა ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული 24 შინამეურნეობის ხელმძღვანელი, რომელთაგან 4 (16.7%) ქალია, ხოლო დაახლოებით ორი მესამედი 60 წელზე უფროსია. აღნიშნული მახასიათებლები მიუთითებს დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის დიფერენცირებული ღონისძიებების საჭიროებაზე, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს ქალების,

ხანდაზმული პირებისა და სხვა პოტენციურად მოწყვლადი ან არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფი დაინტერესებული მხარეების სრულფასოვანი მონაწილეობა და ქვეპროექტის შესახებ ინფორმაციაზე სათანადო ხელმისაწვდომობა.

3.4 არსებული სარწყავი სისტემა და ნაგებობები

ZAIS მოიცავს მდინარე მაშავერას მარჯვენა ნაპირზე განთავსებულ დამბის ტიპის სათავე ნაგებობას, 34.1 კმ სიგრძის მთავარ არხს, საკეტ-ვენტილებით აღჭურვილ მილის გამოსასვლელებს, ფარიანი საკეტების ღიობებს, სიფონებს, მეორადი და მესამეული გამანაწილებელი ქსელის ელემენტებს, აგრეთვე არხის ტრასის გასწვრივ განთავსებულ შესაბამის საზომ და მარეგულირებელ ნაგებობებს. სისტემა წყალს მდინარე მაშავერადან იღებს და ძირითადად ფუნქციონირებს როგორც თვითღინებითი სარწყავი სისტემა, რომელიც მომსახურების ზონაში არსებულ სასოფლო-სამეურნეო მიწებს ამარაგებს.

წყალაღების სათავე ნაგებობა მოიცავს გამრეცხ ფარიან საკეტსა და წყალმიმღების სათავე რეგულატორს, რომლებიც სოფელ კიანეთთან მდებარეობს. დამბა მოწყობილია მყარ კლდოვან კალაპოტზე, ხოლო სათავე რეგულატორის ქვემოთ, უშუალოდ მთავარ არხთან, მარჯვენა ნაპირი კლდოვანია, რაც ნაგებობის კარგ სტრუქტურულ მდგრადობას უზრუნველყოფს. მთლიანობაში, სათავე ნაგებობა კონსტრუქციულად მდგრად მდგომარეობაშია და მნიშვნელოვან სარემონტო სამუშაოებს არ საჭიროებს. თუმცა, გამრეცხი ფარიანი საკეტები სრულად მწყობრიდანაა გამოსული და არ ფუნქციონირებს, ხოლო წყალმიმღების სათავე რეგულატორის ფარები შეზეთილია და გამართულად მუშაობს. ქვედა გამრეცხი საკეტის სისტემის გარდა, სათავე ნაგებობა სტაბილურ მდგომარეობაშია. ბოლო პერიოდში განვითარებული ძლიერი წყალდიდობების შედეგად ადგილი ჰქონდა მთავარი არხის გადავსებას, რის გამოც მარჯვენა ნაპირის ფარებისა და პლატფორმის დაახლოებით 1.5 მ-ით აწევია საჭირო.

მთავარი არხი იწყება სოფელ კიანეთთან მდებარე დამბის ტიპის სათავე ნაგებობიდან და სრულდება სოფელ ტალავერთან. არხი თითქმის მთელ სიგრძეზე ბეტონით არის მოპირკეთებული და ძირითადად ტრაპეციული განივი კვეთი აქვს, ცალკეულ მონაკვეთებზე კი — მართკუთხა. არხის ტრასის გასწვრივ მოწყობილია სიფონები, რომლებიც გამოიყენება სადრენაჟო სისტემების, ხეობებისა და ხევების გადასაკვეთად. სიფონებში გამოყენებული ფოლადის მილები ცუდ მდგომარეობაშია და შეცვლას საჭიროებს. არასარწყავ სეზონზე ZAIS-ის მთავარ არხზე ფუნქციონირებს მცირე ჰესი.

არხის საპროექტო ხარჯი 2.5 მ³/წმ-ია და იგი ძირითადად რწყავს დაქანებული რელიეფის მარცხენა მხარესა და ხეობის ვაკე ტერიტორიებს. სარწყავ და არასარწყავ სეზონებზე ჩატარებული ვიზუალური ინსპექტირების შედეგების მიხედვით, არხი ძირითადად ნორმალურად ფუნქციონირებს და უზრუნველყოფილია წყლის მიწოდების სრული სიღრმე. არხზე განივი მარეგულირებელი ნაგებობები არ არის მოწყობილი, ვინაიდან ყველა გამოსასვლელი არხის ფსკერის დონეზეა განთავსებული და მცირე დაწნევას საჭიროებს. თუმცა, სისტემას არ გააჩნია ნატანისა და ნარჩენების ეფექტიანი გამორეცხვის მექანიზმი, რაც უარყოფითად აისახება მთავარი არხიდან გამომავალ მილის გამოსასვლელებზე. მთავარ არხზე წყლის ხარჯის საზომი

მოწყობილობები არ არის დამონტაჟებული, გარდა სათავე ნაგებობასთან არსებული წყლის დონის საზომი ლარტყისა.

წყლის გამანაწილებელი სისტემა ძირითადად პირდაპირი გამოსასვლელებისგან შედგება, ხოლო მნიშვნელოვანი განშტოებები სისტემის ბოლო მონაკვეთშია მოწყობილი. ზედა მონაკვეთში მომსახურების ზონა წარმოდგენილია მდინარე მაშავერას მიმდებარედ მდებარე ცალკეული სასოფლო-სამეურნეო ნაკვეთებით, ხოლო ქვედა მიმართულებით არხი თვითდინებითი გამოსასვლელების სისტემის მეშვეობით მნიშვნელოვნად უფრო დიდ სასოფლო-სამეურნეო ფართობებს რწყავს. ზოგიერთ ტერიტორიაზე მეორადი და მესამეული გამანაწილებელი ქსელი ფორმალურად მოწყობილი არ არის და წყლის განაწილება ძირითადად გრუნტის არხების მეშვეობით ხორციელდება.

ზედა მონაკვეთში არსებული გამოსასვლელების უმეტესობა საკეტ-ვენტილებით კონტროლდება და რეგულირდება, ხოლო მთავარი არხის გასწვრივ მოწყობილი გამოსასვლელები მარტივი მარეგულირებელი ფარიანი საკეტებით არის აღჭურვილი. თუმცა, არ არის გათვალისწინებული შესაბამისი საშუალებები, რომლებიც ნარჩენების გამოსასვლელებსა და სიფონებში მოხვედრას შეუშლის ხელს. მთავარი არხის გასწვრივ მოწყობილია 85 საკეტ-ვენტილიანი მილის გამოსასვლელი და 62 ფარიანი საკეტის ღიობი. სავლე დაკვირვებებით დადგინდა, რომ ამ გამოსასვლელებიდან ბევრს აღენიშნება წყლის გაჟონვა და მათი ექსპლუატაცია სათანადოდ კონტროლირებადი რეჟიმით არ ხორციელდება. შესაბამისად, აღნიშნული კომპონენტი საჭიროებს დეტალურ შეფასებასა და შესაბამისი გამოსასწორებელი ღონისძიებების განხორციელებას.

სისტემის მთლიანი მომსახურების ფართობი დაახლოებით 3,205 ჰა-ს შეადგენს. მომსახურების ზონა ძირითადად მოიცავს მდინარე მაშავერას ხეობის ვაკე ტერიტორიებსა და დაქანებულ ფერდობებს, რომლებიც ხელსაყრელია თვითდინებითი დახურული მილსადენიანი სარწყავი სისტემების მოწყობისთვის. მთავარი არხის ბოლო მონაკვეთი რეაბილიტაციას საჭიროებს, ვინაიდან საპროექტო მოცულობის წყლის მიწოდება აღნიშნულ ტერიტორიამდე სრულად ვერ ხორციელდება. არხის ზედა მონაკვეთზე ასევე დაფიქსირდა წყლის მნიშვნელოვანი დანაკარგები, რაც სისტემის არასათანადო მოვლა-პატრონობასა და მართვას უკავშირდება.

3.5. სარწყავი სისტემის არსებული კომპონენტები

ZAIS ემსახურება დაახლოებით 3,205 ჰა საერთო მომსახურების ფართობს. სისტემა წარმოადგენს მდინარე მაშავერიდან მომარაგებულ თვითდინებით სარწყავ სისტემას და მოიცავს დამბის ტიპის სათავე ნაგებობას, 34.1 კმ სიგრძის მთავარ არხს, სიფონებს, საკეტ-ვენტილებიან მილის გამოსასვლელებს, ფარიანი საკეტების ღიობებს, მეორად და მესამეულ გამანაწილებელ ელემენტებს და არხის ტრასის გასწვრივ არსებულ ხარჯის საზომ და საკონტროლო ნაგებობებს. მთავარი არხი ძირითადად რწყავს არხის მარცხენა მხარეს მდებარე ხეობის ვაკეებსა და დახრილ ფერდობებს, ხოლო ზოგიერთ ტერიტორიაზე მეორადი და მესამეული ქსელი სრულად განვითარებული არ არის და ძირითადად წარმოდგენილია სასოფლო-სამეურნეო ნაკვეთებზე წყლის მისაწოდებელი მიწის არხებით.

სათავე ნაგებობა მდებარეობს მდინარე მაშავერას მარჯვენა ნაპირზე, სოფელ კიანეთთან, და მოიცავს დამბის ტიპის წყალგადამყვან ნაგებობას, გამრეცხ ფარს, წყალმიმღების სათავე

რეგულატორს, ფარებსა და შესაბამის დამცავ ნაგებობებს. სათავე ნაგებობა ზოგადად სტაბილურია; თუმცა, გამრეცხი ფარები არ ფუნქციონირებს და შეცვლას საჭიროებს. მთავარი არხი სოფელ კიანეთიდან სოფელ ტალავერამდე ვრცელდება და თითქმის მთლიანად ბეტონით არის მოპირკეთებული, ძირითადად ტრაპეციული, ხოლო ცალკეულ მონაკვეთებში მართკუთხა კვეთით. არხის ტრასაზე მოწყობილია სიფონები სადრენაჟო სისტემების, ხეობებისა და ხევების გადასაკვეთად, ხოლო არსებული ფოლადის სიფონის მილები ცუდ მდგომარეობაშია და შეცვლას საჭიროებს.

წყალი მთავარი არხიდან სასოფლო-სამეურნეო მიწებზე და სარწყავ ბლოკებს მიეწოდება საკეტ-ვენტილებიანი მილის გამოსასვლელებისა და ფარიანი საკეტების ღიობების მეშვეობით. საპროექტო შეფასების მიხედვით, მთავარ არხზე არის 85 საკეტ-ვენტილიანი მილის გამოსასვლელი და 62 ფარიანი საკეტის ღიობი. ბევრი მათგანი ჟონავს ან კონტროლირებადად არ იმართება, ხოლო სისტემას არ გააჩნია ნატანისა და ნარჩენების ეფექტიანი კონტროლის ნაგებობები. შესაბამისად, საიმედო სარწყავი მომსახურების აღსადგენად საჭიროა არსებული სათავე ნაგებობის, მთავარი არხის, სიფონების, გამოსასვლელებისა და შესაბამისი საკონტროლო ელემენტების რეაბილიტაცია და მოდერნიზაცია.

არსებული ZAIS-ის მდგომარეობის შეფასების საფუძველზე, რეაბილიტაციას, შეცვლას ან მოდერნიზაციას საჭიროებს სათავე ნაგებობის/წყალმიმღების ფარები, მთავარი არხი, სიფონები, გამოსასვლელი ნაგებობები, ნატანისა და ნარჩენების კონტროლის მოწყობილობები, ხარჯის საზომი ნაგებობები და შესაბამისი გამანაწილებელი ელემენტები. სარეაბილიტაციო სამუშაოების დეტალური მოცულობა წარმოდგენილია ქვემოთ.

ცხრილი 3. სარწყავი ნაგებობების მდგომარეობის შეჯამება

№	ნაგებობა	არსებული /გამართული	რეაბილიტაცია / შეკეთება	ახალი / შეცვლა
1	სათავე ნაგებობა / წყალმიმღები		1	
2	სალექარი აუზი SCADA კონტროლითა და ხარჯის გაზომვით		-	1
3	ფართოზღურბლიანი წყალგადასაშვები SCADA-სთვის		-	1
4	სიფონები ნაგავდამჭერი ცხურებით		8	-
5	სიფონების ავარიული წყალგადასაშვები		-	8
6	მთავარი არხის მეორადი SCADA მილის გამოსასვლელები			23
7	მთავარი არხის პირდაპირი მილის გამოსასვლელები SCADA ხარჯის გაზომვით		-	45
8	მესამეული მილსადენის გვერდითი გამოსასვლელები		-	9

9	საფეხმავლო ხიდები		-	3
10	პირუტყვის წყლის დასალევი ნაგებობები		-	3
11	SCADA გამოსასვლელების საზომი წერტილები		-	68
12	არხის ახალი მოპირკეთების სამუშაოები, მ		-	300

ცხრილი 4. ზედა არხის სარწყავი სისტემის ხაზოვანი სარეაბილიტაციო სამუშაოები

№	ელემენტი	საჭირო ჩარევა	სიგრძე
1	მთავარი არხის გაწმენდა და შეკეთება	სარეველების, მცენარეულობისა და დაგროვილი ნატანის მოცილება არხის კალაპოტიდან და ნაპირებიდან; დაზიანებული მოპირკეთების მონაკვეთების შეკეთება და გადაადგილებული ფილების აღდგენა, საჭიროების შემთხვევაში	34.1 კმ
2	მთავარი არხის საწყისი მონაკვეთი	მთავარი არხის პირველი მონაკვეთის აწევა/პროფილის შეცვლა ჰიდრავლიკური პირობების გასაუმჯობესებლად, ნატანის დაგროვების შესამცირებლად და გამტარუნარიანობის გასაზრდელად	300 მ

მდგომარეობის შეფასება მიუთითებს, რომ სისტემის რამდენიმე ძირითად ჰიდრავლიკურ, საკონტროლო და წვდომასთან დაკავშირებულ კომპონენტს რეაბილიტაცია, შეცვლა ან მოდერნიზაცია სჭირდება. სათავე ნაგებობა ზოგადად სტაბილურია; თუმცა, გამრეცხი ფარები არ ფუნქციონირებს და შეცვლას საჭიროებს, ხოლო წყალდიდობის დროს გადადინების რისკის შესამცირებლად სათავე ნაგებობის პლატფორმისა და მარჯვენა ნაპირის ფარების ნიშნული უნდა აიწიოს. არსებული სიფონების ფოლადის მილები ცუდ მდგომარეობაშია და შეცვლას საჭიროებს; ასევე საჭიროა ნაგავდამჭერი ცხაურებისა და ავარიული წყალგადასასვებების მოწყობა საოპერაციო უსაფრთხოების გასაუმჯობესებლად და ნარჩენებით ბლოკირების თავიდან ასაცილებლად.

გარდა ამისა, მთავარ არხზე არსებული ბევრი საკეტ-ვენტილიანი მილის გამოსასვლელი და ფარიანი საკეტის ღიობი ჟონავს ან კონტროლირებადად არ იმართება. სისტემას ასევე არ გააჩნია ნატანისა და ნარჩენების ეფექტიანი კონტროლის ნაგებობები და ხარჯის სათანადო საზომი მოწყობილობები. ამიტომ, წყლის რეგულირების გასაუმჯობესებლად და დანაკარგების შესამცირებლად საჭიროა სალექარი აუზის მოწყობა, SCADA-კონტროლირებადი მილის გამოსასვლელების, ხარჯის საზომი მოწყობილობების დამონტაჟება და გამოსასვლელი ნაგებობების მოდერნიზაცია.

ცალკეული ნაგებობების რეაბილიტაციის გარდა, საჭიროა მთავარი არხის გაწმენდა და შეკეთება, დაზიანებული მოპირკეთების მონაკვეთების გაუმჯობესება და არხის ბოლო მონაკვეთის რეაბილიტაცია, რათა აღდგეს წყლის ტრანსპორტირების ეფექტიანობა და გაუმჯობესდეს სარწყავი სისტემის საერთო საოპერაციო საიმედოობა.

4. პროექტის აღწერა

GRAIL პროექტის ფარგლებში შემოთავაზებული ქვეპროექტი ითვალისწინებს ქვემო ქართლის რეგიონში, ბოლნისის მუნიციპალიტეტში არსებული ZAIS-ის რეაბილიტაციასა და მოდერნიზაციას. ქვეპროექტის მიზანია სარწყავი სისტემის ფუნქციონირების აღდგენა, წყლის ტრანსპორტირების ეფექტიანობის გაუმჯობესება, საოპერაციო კონტროლის გაძლიერება, წყლის დანაკარგების შემცირება და სასოფლო-სამეურნეო მომსახურების ზონისთვის სარწყავი წყლის საიმედო მიწოდების უზრუნველყოფა. რეაბილიტაციისა და მოდერნიზაციის სამუშაოები ძირითადად არსებული სარწყავი ინფრასტრუქტურის ტრასას მიჰყვება და მიზნად ისახავს არსებული სისტემის მუშაობის გაუმჯობესებას და არა სრულიად ახალი სარწყავი სისტემის მშენებლობას.

სამუშაოები მოიცავს არსებული სათავე ნაგებობისა და მთავარი არხის რეაბილიტაციას, ნატანისა და ნარჩენების კონტროლის გაუმჯობესებას, დაზიანებული ჰიდროტექნიკური ნაგებობების, სიფონებისა და გამოსასვლელების რეაბილიტაციას ან შეცვლას და მეორადი და მესამეული გამანაწილებელი სისტემების მოდერნიზაციას. ქვეპროექტი ასევე ითვალისწინებს ხარჯის გაზომვისა და კონტროლის გაუმჯობესებულ ელემენტებს, მათ შორის SCADA-სთან დაკავშირებულ მოწყობილობებს.

არსებული პროექტის მიხედვით, სამუშაოები ძირითადად განხორციელდება არსებული არხის დერეფანში, სამშენებლო ბუფერში და დადგენილ გასხვისების ზოლში (ROW). გამოვლენილია მიწასთან დაკავშირებული შეზღუდული ზემოქმედებები, რომლებიც განხილულია GRAIL პროექტის RPF-ისა და ESS5-ის შესაბამისად მომზადებულ ობიექტისთვის სპეციფიკურ RAP-ში. ოჯახების ფიზიკური გადაადგილება, საცხოვრებელ ან კომერციულ შენობებზე ზემოქმედება და ბიზნესების ან მუშაკების გადაადგილება მოსალოდნელი არ არის. კონტრაქტორს ეკრძალება დამტკიცებული ROW-ისა და შეთანხმებული დროებითი გამოყენების ტერიტორიების გარეთ კერძო მიწაზე შესვლა ან მისი გამოყენება წინასწარი წერილობითი შეთანხმების, საჭიროების შემთხვევაში კომპენსაციისა და სამუშაოების დასრულების შემდეგ აღდგენის გარეშე.

4.1. სარწყავი არხის პროექტი

ZAIS-ის რეაბილიტაციის დეტალური პროექტის მოცულობა მოიცავს სარწყავი ფუნქციის სრულ აღდგენასა და მოდერნიზაციას მდინარე მაშავერაზე არსებული სათავე ნაგებობიდან მომსახურების ზონის ბოლო მონაკვეთამდე. სათავე ნაგებობის, მთავარი არხის, სიფონების, გამოსასვლელი ნაგებობებისა და გამანაწილებელი სისტემის გამოვლენილი ნაკლოვანებების საფუძველზე პროექტში შეტანილია შემდეგი კომპონენტები:

- სათავე ნაგებობაზე დაზიანებული ფარებისა და გამრეცხი ფარების შეცვლა/რეაბილიტაცია საოპერაციო კონტროლის აღსადგენად.

- სათავე ნაგებობის პლატფორმისა და მარჯვენა ნაპირის ფარების ნიშნულის დაახლოებით 1.5 მ-ით აწევა წყალდიდობის დროს გადადინების რისკის შესამცირებლად.
- სათავე ნაგებობის ქვემოთ სალექარი აუზის მოწყობა ნატანის კონტროლის გასაუმჯობესებლად და მთავარ არხში ნატანის დაგროვების შესამცირებლად.
- სიფონების შესასვლელებთან ნაგავდამჭერი ცხაურების დამონტაჟება ფოთლების, ტოტებისა და სხვა მცურავი ნარჩენების სიფონებსა და გამოსასვლელ ნაგებობებში მოხვედრის თავიდან ასაცილებლად.
- მთავარი არხის რეაბილიტაცია, მათ შორის ნატანის, სარეველების, ბუჩქებისა და მცენარეულობის მოცილება არხის კალაპოტიდან და ნაპირებიდან.
- დაზიანებული ბეტონის მოპირკეთების მონაკვეთების შეკეთება და გადაადგილებული მოპირკეთების ფილების აღდგენა, საჭიროების შემთხვევაში.
- დაზიანებული სიფონის ფოლადის მილსადენების შეცვლა და შესაბამისი უსაფრთხოებისა და გადადინების მოწყობილობების უზრუნველყოფა საიმედო გრძელვადიანი ექსპლუატაციისთვის.
- მთავარი არხის გასწვრივ ჟონვადი და არაკონტროლირებადი მილის გამოსასვლელების, საკეტ-ვენტილებისა და ფარიანი საკეტების ღიობების გაუმჯობესება, შეცვლა ან დახურვა.
- მეორადი და მესამეული გამანაწილებელი სისტემების დახურული მილსადენების სახით განვითარება წყლის მიწოდების ეფექტიანობის გასაუმჯობესებლად და დანაკარგების შესამცირებლად.
- SCADA-კონტროლირებადი მილის გამოსასვლელების, ხარჯის საზომი მოწყობილობების, ელექტროძრავიანი სარქველებისა და შესაბამისი მონიტორინგის მოწყობილობების დამონტაჟება ოპერირებისა და წყლის აღრიცხვის გასაუმჯობესებლად.
- შერჩეულ ადგილებში საფეხმავლო ხიდეებისა და პირუტყვის წყლის დასაღვეი ნაგებობების მოწყობა წვდომის გასაუმჯობესებლად და პირუტყვის მიერ არხის დაზიანების თავიდან ასაცილებლად.
- განახლებული ექსპლუატაციისა და ტექნიკური მომსახურების სახელმძღვანელოების მომზადება GA-სა და წყალმომხმარებლების მიერ სისტემის მდგრადი ფუნქციონირების მხარდასაჭერად.

4.2. სათავე ნაგებობისა და წყალმიმღების პროექტი

მდინარე მაშავერა ZAIS-ის ძირითადი წყლის წყაროა. არსებული დამბის ტიპის სათავე ნაგებობა მდებარეობს მდინარის მარჯვენა ნაპირზე, სოფელ კიანეთთან. დეტალური პროექტის მიხედვით, წყალმიმღები ნაგებობა მდებარეობს კოორდინატებზე X: 465411.0 და Y: 4653813.0, ხოლო არხის კალაპოტის ნიშნულია 775.05 მ ზღვის დონიდან.

სათავე ნაგებობის შემოთავაზებული რეაბილიტაცია მიზნად ისახავს საოპერაციო კონტროლის აღდგენას, ნატანისა და ნარჩენების მართვის გაუმჯობესებას და წყალმიმღები სისტემის უსაფრთხო ფუნქციონირების უზრუნველყოფას სისტემის თავდაპირველი ჰიდრავლიკური რეჟიმის შეცვლის გარეშე.

სათავე ნაგებობა მოიცავს გამრეცხ ფარსა და წყალმიმღების სათავე რეგულატორს. დამბა დაფუძნებულია მყარ კლდოვან კალაპოტზე, ხოლო სათავე რეგულატორის ქვემოთ მთავარი

არხის მარჯვენა ნაპირი კლდოვანია, რაც კარგ კონსტრუქციულ მდგრადობას უზრუნველყოფს. მთლიანობაში სათავე ნაგებობა კონსტრუქციულად გამართულად გამოიყურება და მნიშვნელოვან შეკეთებას არ საჭიროებს. თუმცა, გამრეცხი ფარები მწყობრიდანაა გამოსული და არ ფუნქციონირებს და შეიცვლება ან რეაბილიტირდება სათანადო გამორეცხვისა და საოპერაციო კონტროლის აღსადგენად. წყალმიმღების სათავე რეგულატორის ფარები ფუნქციონირებს; თუმცა, დაზიანებული ელემენტები საჭიროების შემთხვევაში შეკეთდება ან შეიცვლება.

ბოლო პერიოდში ძლიერი წყალდიდობების გამო სათავე ნაგებობასთან მთავარ არხზე მოხდა წყლის გადადინება. ამიტომ, წყალდიდობის უსაფრთხოების გასაუმჯობესებლად და მომავალში გადადინების რისკის შესამცირებლად მარჯვენა ნაპირის ფარებისა და საოპერაციო პლატფორმის ნიშნული დაახლოებით 1.5 მ-ით აიწევს. გარდა ამისა, სათავე ნაგებობის ქვემოთ დაუყოვნებლივ მოეწყობა სალექარი აუზი მთავარ არხში ნატანის მოხვედრის შესამცირებლად და ქვემოთ არსებული გამოსასვლელების, სიფონებისა და გამანაწილებელი ნაგებობების საიმედოობის გასაუმჯობესებლად.

GA ZAIS-ის წყალმიმღებ ნაგებობას იმგვარად მართავს, რომ მდინარე მაშავერაში სანიტარული ხარჯი მუდმივად შენარჩუნდეს. ZAIS-ის საპროექტო მახასიათებლები დაბალი ხარჯის პერიოდებისთვის საიმედო სარეზერვო ღონისძიებებს ითვალისწინებს. მათ შორისაა ზემოთ მდებარე იაკუბლოსა და პანტიანის წყალსაცავები, რომლებსაც სარწყავი სეზონის განმავლობაში ZAIS-ისთვის დამატებითი წყლის გამოშვება შეუძლიათ, და სოფელ კიანეთთან მოწყობილი მილსადენი, რომელიც არხიდან იწყება და დაბალი ხარჯის პერიოდში ZAIS-ს დამატებითი წყლით უზრუნველყოფს.

GA უფლებამოსილია მართოს ZAIS-ის მომსახურების ზონისთვის დამატებითი წყლის მიწოდება. ZAIS-ის რეაბილიტაცია კიდევ უფრო გააუმჯობესებს საოპერაციო კონტროლს SCADA-ზე დაფუძნებული ავტომატიზებული წყლის აღრიცხვისა და მართვის სისტემის დამონტაჟებით და რეაბილიტირებული სათავე ნაგებობის ავტომატიზებული ოპერირებით. ეს გააუმჯობესებს წყლის ალებისა და განაწილების კონტროლს და უზრუნველყოფს ZAIS-ის წყალმიმღების ქვემოთ მოთხოვნილი მინიმალური 10%-იანი ეკოლოგიური ხარჯის მუდმივ შენარჩუნებას. ნარჩენი ხარჯის მოცულობა შევა ექსპლუატაციის ეტაპის მონიტორინგის პარამეტრებში, რაც GA-ს საშუალებას მისცემს განახორციელოს სისტემის ოპერირების ადაპტური მართვა და ეკოლოგიური ხარჯის შემცირების შემთხვევაში გამოიყენოს მაკორექტირებელი ღონისძიებები. საქართველოს კანონის „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ და წყლის ალების მოქმედი რეგულაციების დაცვაზე ზედამხედველობას ახორციელებს MEPA-ს გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი.

სათავე ნაგებობაზე ძირითადი სარეაბილიტაციო სამუშაოები მოიცავს დაზიანებული ფარების ელემენტების შეცვლას ან შეკეთებას, გამრეცხი მოწყობილობების გაუმჯობესებას, დაზიანებული ბეტონის ან დამცავი ნაგებობების შეკეთებას საჭიროების შემთხვევაში, მარჯვენა ნაპირის ფარებისა და პლატფორმის აწევას და ZAIS-ის წყალმიმღების სათანადო რეგულირების, ნატანის კონტროლისა და უსაფრთხო გრძელვადიანი ექსპლუატაციისთვის საჭირო შესაბამისი კონსტრუქციული და საოპერაციო ელემენტების დამონტაჟებას.

ფოტო 1. არხის არსებული გამოსასვლელების ტიპები - ფარიანი გამოსასვლელი; საკეტ-ვენტილიანი გამოსასვლელი

4.3. ლიცენზირებული მასალების უახლოესი წყაროები

ლიცენზირებული მასალების - ქვიშის, ხრეშისა და წყლის - უახლოესი წყაროები მდებარეობს მდინარე მაშავერასა და ხრამის კალაპოტებში. საპროექტო ტერიტორიამდე ტრანსპორტირების სავარაუდო მანძილი 5-დან 10 კილომეტრამდეა.

ცხრილი 5. ბუნებრივი სამშენებლო მასალების ლიცენზირებული კარიერების შესახებ ინფორმაცია

№	ლიცენზიის №	დასახელება	მფლობელი	გაცემის/ვადის გასვლის თარიღი	ფართობი (მ²)
1	1001415	ქვიშა-ხრეშის მოპოვება მდ. ხრამიდან, დაბა თამარისი	New Star LLC	23.12.13-დან 14.02.26-მდე	290 006
2	10000618	ქვიშა-ხრეშის მოპოვება მდ. ხრამიდან, სოფ. კიანეთთან	GX LLC	13.03.23-დან 14.03.28-მდე	50 086
3	№1815	ქვიშა-ხრეშის მოპოვება მდ. მაშავერიდან, სოფ. ტალავერთან	Ashirli LLC	12.06.25-დან 13.06.28-მდე	27,110
4	10002952	ქვიშა-ხრეშის მოპოვება მდ. ხრამიდან, სოფ. რაჭისუბანთან	Mshenebeli Tbilisi 95 LLC	22.07.25-დან 14.07.27-მდე	52160

სარეაბილიტაციო სამუშაოებისთვის საჭირო ბეტონი შეიძლება მოწოდებული იქნეს ზედა არხის ქვეპროექტის ტერიტორიაზე ან მის სიახლოვეს, მათ შორის ბოლნისის მუნიციპალიტეტში და/ან ქვემო ქართლის მიმდებარე ტერიტორიებზე არსებული ბეტონის კვანძებიდან. ქვიშის, ხრეშისა და სხვა სამშენებლო მასალების ლიცენზირებული წყაროებიც ხელმისაწვდომია მიმდებარე ტერიტორიაზე.

მშენებლობის პერიოდში კონტრაქტორს შეუძლია გამოიყენოს ერთი ან რამდენიმე ბეტონის ქარხანა.

სამშენებლო სამუშაოებისთვის საჭირო წყალი შეიძლება მოწოდებული იქნეს მდინარე მაშავერიდან, არსებული წყალმომარაგების სისტემებიდან და/ან ლიცენზირებული ჭაბურღილებიდან, შესაბამისი ორგანოებისგან საჭირო ნებართვების, შეთანხმებების ან თანხმობების მიღების პირობით. ბანაკებისთვის სასმელი და საყოფაცხოვრებო წყალი შეიძლება მიეწოდოს წყლის ავზებით ლიცენზირებული ჭაბურღილებიდან ან მიღებულ იქნეს მუნიციპალური წყალმომარაგების ქსელიდან შესაბამის მომსახურების მიმწოდებელთან შეთანხმების საფუძველზე.

ცხრილი 6. ლიცენზირებული მუნიციპალური წყალმომარაგების ქსელის შესახებ ინფორმაცია

№	ლიცენზიის №	დასახელება	მფლობელი	გაცემის/ვადის გასვლის თარიღი	ფართობი (ჰა)
1	1000901	მიწისქვეშა/მტკნარი წყლის მოპოვება (სამეწარმეო მიზნით), სოფ. სავანეთი	Savaneti 99 LLC	19.11.12-დან 27.07.32-მდე	0.07
2	№1140	მიწისქვეშა/მტკნარი წყლის მოპოვება (სამეწარმეო მიზნით), სოფ. ქვემო ბოლნისი	RMG	10.04.24-დან 22.06.46-მდე	3,255

5. საჯარო კონსულტაცია

ZAIS-ის რეაბილიტაციის პროექტი მომზადდა მონაწილეობითი მიდგომით და მოიცავდა საპროექტო ჯგუფის აქტიურ ჩართულობას ადგილობრივ თემებთან. ESMP-ის პროექტი და RAP-თან დაკავშირებული შესაბამისი ინფორმაცია ქართულ და ინგლისურ ენებზე გამოქვეყნდა MEPA-ს ვებგვერდზე.

მოსავლის აღების სეზონისა და ადგილობრივი ფერმერებისა და თემის წევრების შესაბამისი მაღალი დატვირთვის გამო, საანგარიშო პერიოდში ადგილობრივ ფერმერებთან დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის შეხვედრების ჩატარება ვერ მოხერხდა. შესაბამისად, ინფორმაციის გასაჯაროებისა და ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ და დაინტერესებულ თემებთან ეფექტიანი კომუნიკაციის უზრუნველსაყოფად, დანკვეთმა განახორციელა საინფორმაციო ფურცლების მიზნობრივი გავრცელების კამპანია ზედა არხის სარწყავი სისტემის მომსახურების ზონაში მდებარე სოფლებში.

ტერიტორიის ეთნიკური შემადგენლობის გათვალისწინებით, საინფორმაციო ფურცლები გავრცელდა როგორც ქართულ, ისე აზერბაიჯანულ ენებზე. საინფორმაციო მასალებში მოკლედ და ხელმისაწვდომი ფორმით არის წარმოდგენილი ქვეპროექტის ძირითადი გარემოსდაცვითი და სოციალური საკითხები, მათ შორის გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის გეგმის და განსახლების სამოქმედო გეგმის მოთხოვნები და დებულებები. მასალები ასევე მოიცავდა ინფორმაციას პროექტის შესაძლო ზემოქმედებების, შემარბილებელი ღონისძიებების, კომპენსაციის მიღების უფლებებისა და პროცედურების, შრომის ჯანმრთელობისა და

უსაფრთხოების და თემის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების მოთხოვნების, საჩივრების განხილვის მექანიზმის და პროექტის შესაბამისი საკონტაქტო პირების შესახებ.

საინფორმაციო ფურცლების გავრცელების კამპანია განხორციელდა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პოტენციური ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ შინამეურნეობებს, მიწათმოსარგებლებსა და ფერმერებს სარეაბილიტაციო სამუშაოების დაწყებამდე დროულად მიეღოთ მკაფიო და ხელმისაწვდომი ინფორმაცია.

კამპანიის ფარგლებში მომზადდა და დაიბეჭდა სულ 2,400 საინფორმაციო ფურცელი, რომელიც მოიცავდა ორი თემატური ტიპის მასალას:

განსახლების სამოქმედო გეგმის საინფორმაციო ფურცლები

სულ დაიბეჭდა და გავრცელდა 1,200 საინფორმაციო ფურცელი:

- 600 ფურცელი ქართულ ენაზე; და
- 600 ფურცელი აზერბაიჯანულ ენაზე.

გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის გეგმის (ESMP) საინფორმაციო ფურცლები

სულ დაიბეჭდა და გავრცელდა 1,200 საინფორმაციო ფურცელი:

- 600 ფურცელი ქართულ ენაზე; და
- 600 ფურცელი აზერბაიჯანულ ენაზე.

საინფორმაციო ფურცლების გავრცელების შესახებ დეტალური ინფორმაცია, მათ შორის გავრცელების არეალი, სამიზნე სოფლები და ფოტომასალა, წარმოდგენილია დანართ F-ში.

6. საჩივრების განხილვის მექანიზმი

GRAIL პროექტის ფარგლებში შექმნილია და ფუნქციონირებს საჩივრების განხილვის მექანიზმი (GRM), რათა ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული თემებისა და სხვა გარე დაინტერესებული მხარეების მიერ წამოჭრილი საჩივრები და პრობლემები განხილულ იქნეს ეფექტიანად, დროულად, გამჭვირვალედ და ხარჯეფექტიანად. მექანიზმი მოიცავს როგორც MEPA-ს მიერ, ისე პროექტში ჩართული კონტრაქტორებისა და ქვეკონტრაქტორების მიერ განხორციელებულ პროექტთან დაკავშირებულ საქმიანობებზე წარმოშობილ საჩივრებს.

ZAIS-ის ქვეპროექტის საპროექტო ეტაპზე პროექტთან დაკავშირებული საკითხების მოსაგვარებლად შეიქმნა პროექტის დონის GRM, რომელიც ფუნქციონირებას გააგრძელებს სამშენებლო სამუშაოებისა და დეფექტებზე პასუხისმგებლობის პერიოდის განმავლობაში. თავდაპირველი დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობისა და საკონსულტაციო შეხვედრების დროს ადგილობრივ თემებსა და PAP-ებს მიეწოდათ ინფორმაცია პროექტის როგორც საპროექტო, ისე განხორციელების ეტაპებზე საჩივრების, შეკითხვებისა და წინადადებების წარდგენის ხელმისაწვდომი არხების შესახებ. მათ ასევე მიეწოდათ ინფორმაცია საჩივრების გადაწყვეტის პროცესისა და წარდგენილი საჩივრების განხილვის პროცედურების შესახებ (იხ. სურათი 3).

საჩივრების სამართლიანი და ეფექტიანი გადაწყვეტის გამჭვირვალე, სანდო და სათანადოდ დოკუმენტირებული პროცესის უზრუნველსაყოფად, პროექტის განხორციელების სტრუქტურის

ყველა დონეზე, კონტრაქტორიდან დამკვეთამდე, დაინიშნა GM-ის საკონტაქტო პირები. საჩივრების ყუთები განთავსდა მუნიციპალიტეტის ოფისებსა და GA-ს მომსახურების ოფისებში. გარდა ამისა, ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული თემებისა და PAP-ებისთვის ხელმისაწვდომ ენებზე გავრცელდა GRM-ის ბროშურები, რომლებშიც მოცემულია საჩივრის წარდგენის პროცედურები, კონფიდენციალურობის შესაძლებლობები, ანონიმური საჩივრის წარდგენა, პასუხის გაცემის ვადები და GM-ის დანიშნული საკონტაქტო პირების საკონტაქტო ინფორმაცია. შესაბამისი ინფორმაცია ასევე ხელმისაწვდომია PIU-ს ვებგვერდზე.

პროექტის განხორციელების განმავლობაში კონტრაქტორის სოციალური სპეციალისტი და ზედამხედველი ინჟინერი, PIU-სთან კოორდინაციით, შეინარჩუნებენ რეგულარულ და კონსტრუქციულ ურთიერთობას ადგილობრივ თემებთან ეფექტიანი კომუნიკაციის, ნდობის გაძლიერებისა და ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ დაინტერესებულ მხარეებსა და პროექტის წარმომადგენლებს შორის თანამშრომლობის ხელშეწყობის მიზნით. უწყვეტი დიალოგი ხელს შეუწყობს პროექტის განხორციელებისას წარმოშობილი საკითხების დროულ გამოვლენასა და გადაწყვეტას.

დამკვეთი, ზედამხედველ ინჟინერთან კოორდინაციით, პასუხისმგებელი იქნება მოსახლეობასთან კომუნიკაციის გაგრძელებაზე. ჩატარდება შეხვედრები პროექტისა და არსებული საჩივრების მექანიზმის შესახებ მათი ინფორმირებულობის გასაზრდელად.

ESMP-ის მომზადების დროისთვის დამკვეთს ან სხვა ჩართულ მხარეებს ZAIS-ის ქვეპროექტთან დაკავშირებული წერილობითი საჩივარი არ მიუღიათ. განხორციელებისას ყველა ზეპირი, წერილობითი, ანონიმური, სოციალური, გარემოსდაცვითი, შრომითი და მიწის შესყიდვასა და განსახლებასთან (LAR) დაკავშირებული საჩივარი დარეგისტრირდება, გაივლის სკრინინგს, გამოძიებას და დაიხურება პროექტის GRM პროცედურის შესაბამისად.

პროექტის GRM განკუთვნილია პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირებისთვის, ადგილობრივი თემებისა და გარე დაინტერესებული მხარეებისთვის და მოიცავს პროექტის ზემოქმედებებთან, დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობასთან, წვდომის შეზღუდვებთან, გარემოსდაცვით და სოციალურ რისკებთან და თემის დონეზე არსებულ საჩივრებთან დაკავშირებულ საკითხებს.

ამისგან განსხვავებით, მუშაკთა GRM სპეციალურად შექმნილია უშუალო მუშაკებისთვის, კონტრაქტით დასაქმებული მუშაკებისა და პროექტის სხვა პერსონალისთვის და უზრუნველყოფს კონფიდენციალურ და ხელმისაწვდომ არხს სამუშაო ადგილთან დაკავშირებული საკითხების, მათ შორის შრომითი პირობების, შრომის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების, დისკრიმინაციის, შევიწროების, ანაზღაურების გადაუხდელობის, ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული საკითხებისა და სხვა დასაქმების საკითხების წამოსაყენებლად. ამიტომ მუშაკთა GRM ცალკე განიხილება ESS2-ის - შრომა და სამუშაო პირობები - ფარგლებში, ხოლო პროექტის GRM მოცულია ESS10-ის - დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობა და თემის საჩივრების მართვა - დებულებებით.

მუშაკთა GRM ხელმისაწვდომია ZAIS-ის ქვეპროექტში ჩართული როგორც უშუალო, ისე კონტრაქტით დასაქმებული მუშაკებისთვის და წარმოადგენს ფორმალურ არხს სამუშაო

ადგილთან დაკავშირებული პრობლემებისა და საჩივრების წარსადგენად. ასეთი საჩივრები შეიძლება მოიცავდეს შრომის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების საკითხებს, სამუშაო პირობებს, შრომით უფლებებს და სექსუალურ ექსპლუატაციასა და ძალადობას / სექსუალურ შევიწროებასთან (SEA/SH) დაკავშირებულ შემთხვევებს.

თემის GRM და მუშაკთა GRM მკაფიოდ მოიცავს დაზარალებულზე ორიენტირებულ და კონფიდენციალურ მექანიზმს SEA/SH-თან დაკავშირებული საკითხების მისაღებად, მათ შორის უსაფრთხო და კონფიდენციალურ მიღების არხებსა და ასეთი შემთხვევების მართვის პროცედურებს.

შეიქმნება დოკუმენტირებული რეფერირების მექანიზმი, რომელიც განსაზღვრავს ქვემო ქართლში ხელმისაწვდომ გენდერული ძალადობის შესაბამის მომსახურების მიმწოდებლებს, რომლებთანაც დაზარალებული შეიძლება გადამისამართდეს მისი ინფორმირებული თანხმობის საფუძველზე. GRM პროცედურაში მკაფიოდ განისაზღვრება, რომ GRM პერსონალი არ გამოიძიებს, არ გადაამოწმებს და არ შეეცდება SEA/SH ბრალდებების დასაბუთებას; მათი როლი შემოიფარგლება საჩივრის კონფიდენციალური მიღებითა და რეგისტრაციით, ხელმისაწვდომი მხარდაჭერის სერვისების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებით, მოთხოვნის შემთხვევაში გადამისამართებით და დაზარალებულზე ორიენტირებული პრინციპების შესაბამისად სათანადო ადმინისტრაციული შემდგომი რეაგირებით.

ყველა პროექტის მუშაკისთვის ჩატარდება SEA/SH-ის შესახებ სავალდებულო ცნობიერების ამაღლებისა და პრევენციის სესიები, ხოლო ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული თემებისთვის - შესაბამისი საინფორმაციო ღონისძიებები. სესიები მოიცავს აკრძალულ ქცევას, ხელმისაწვდომ შეტყობინების არხებს, კონფიდენციალურობას, შურისძიების დაუშვებლობას, საჩივრების დაზარალებულზე ორიენტირებულ მართვას და ხელმისაწვდომ რეფერირების/მხარდაჭერის სერვისებს.

შესაბამისი მოთხოვნები თანმიმდევრულად არის ასახული ESMP-ით გათვალისწინებულ შემარბილებელ ღონისძიებებში, თემის საჩივრების განხილვის მექანიზმში (GRM), მუშაკთა საჩივრების განხილვის მექანიზმში, ქცევის კოდექსის მოთხოვნებში, ტრენინგისა და ცნობიერების ამაღლების პროგრამაში, ასევე მონიტორინგის ღონისძიებებში.

კონტრაქტორის სოციალური საკითხების სპეციალისტი პასუხისმგებელი იქნება ყველა პირდაპირი და კონტრაქტით დასაქმებული მუშაკისთვის მუშაკთა საჩივრების განხილვის მექანიზმის შესახებ ინფორმაციის მიწოდებასა და შესაბამისი ტრენინგის ჩატარებაზე, როგორც სამუშაოზე მიღების, ისე შესავალი ინსტრუქტაჟის პროცესში. მექანიზმის ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად, საჩივრების ყუთები და საინფორმაციო მასალები განთავსდება მუშაკთა ბანაკებში, სამშენებლო მოედნის ოფისებსა და სხვა ადგილებში, რომლებითაც მუშაკები რეგულარულად სარგებლობენ. საინფორმაციო ბროშურებში მკაფიოდ იქნება განმარტებული საჩივრის წარდგენის პროცედურა, განხილვისთვის განსაზღვრული ვადები, კონფიდენციალურობის მოთხოვნები და საჩივრების განხილვაზე პასუხისმგებელი საკონტაქტო პირების საკონტაქტო ინფორმაცია.

პირდაპირი მუშაკებისთვის GRM-ის ადმინისტრირებაზე პასუხისმგებელი იქნება PIU-ს ადამიანური რესურსების სპეციალისტი, რომელიც უზრუნველყოფს საჩივრების მიღებას, რეგისტრაციას, განხილვასა და გადაწყვეტას შრომის მართვის პროცედურებით (LMP) დადგენილი წესების შესაბამისად.

კონტრაქტით დასაქმებული მუშაკებისთვის საჩივრების განხილვის მექანიზმებს შექმნიან და მართავენ მათი შესაბამისი დამსაქმებლები. სამშენებლო სამუშაოების კონტრაქტორები პასუხისმგებელი იქნებიან, უზრუნველყონ ყველა მუშაკის წვდომა აღნიშნულ მექანიზმზე და მათი ინფორმირება იმის შესახებ, რომ მათ უფლება აქვთ წარადგინონ საჩივარი საპასუხო ზემოქმედების ან შურისძიების შიშის გარეშე. ზედამხედველი კონსულტანტი მონიტორინგს გაუწევს კონტრაქტორების მიერ საჩივრების მართვის სისტემების ფუნქციონირებას, მათ შორის საჩივრების რეგისტრაციას, მოკვლევასა და გადაწყვეტას, ხოლო მათი ფუნქციონირების შესახებ ინფორმაციას ასახავს PIU-სთვის წარდგენილ ყოველთვიურ პროგრესის ანგარიშებში.

მუშაკთა საჩივრების განხილვის მექანიზმის ზედამხედველობას განახორციელებს ზედამხედველი კონსულტანტის გუნდში განსაზღვრული საჩივრების განხილვის მექანიზმის (GM) საკონტაქტო პირი, რომელიც პროექტის განხორციელების მთელი პერიოდის განმავლობაში პასუხისმგებელი იქნება მექანიზმის ეფექტიანობისა და ხელმისაწვდომობის მონიტორინგზე. ზედამხედველი კონსულტანტის არარსებობის შემთხვევაში, აღნიშნულ პასუხისმგებლობას აიღებს დამკვეთის გარემოსდაცვითი და სოციალური საკითხების სპეციალისტი, რომელიც უზრუნველყოფს მუშაკთა საჩივრების განხილვის მექანიზმის მონიტორინგს, ანგარიშგებას, უწყვეტ ხელმისაწვდომობასა და სათანადო ფუნქციონირებას.

კერძოდ, GRM:

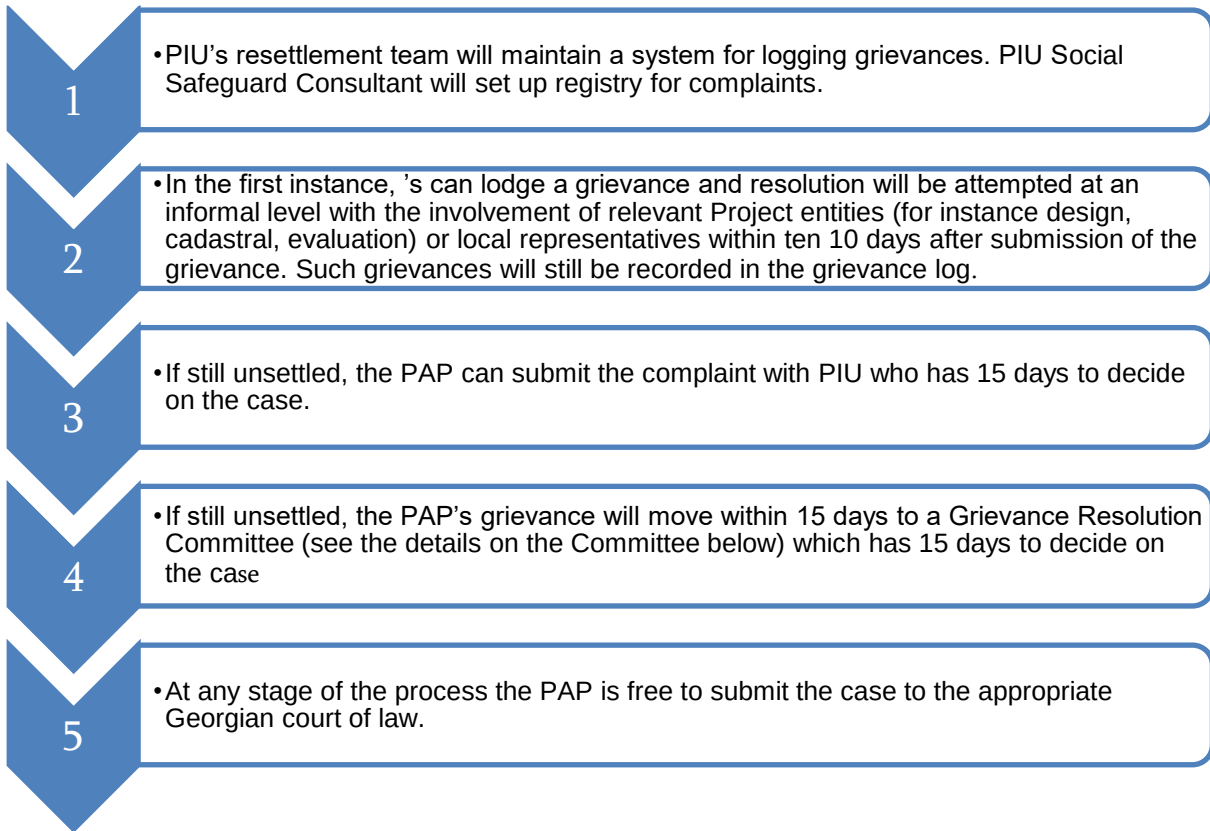
- ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირებს აძლევს შესაძლებლობას, წარადგინონ საჩივარი ან მოითხოვონ პროექტის განხორციელების პროცესში წარმოშობილი ნებისმიერი დავის გადაწყვეტა;
- უზრუნველყოფს შესაბამისი და მხარეთათვის ურთიერთმისაღები რეაგირების ღონისძიებების განსაზღვრასა და განხორციელებას საჩივრის წარმდგენი პირის ინტერესების გათვალისწინებით;
- ხელს უწყობს საჩივრების მიღებისა და განხილვის პროცესის ხელმისაწვდომობასა და გამჭვირვალობას;
- უზრუნველყოფს საჩივრების დროულ განხილვას და, სულ მცირე საწყის ეტაპზე, ამცირებს საკითხის სასამართლო წესით გადაწყვეტის აუცილებლობას.

ქვეპროექტის ფარგლებში ტიპური საჩივრები შესაძლოა უკავშირდებოდეს:

- მიწის შესყიდვასა და ფიზიკურ განსახლებას (თუ ასეთი ზემოქმედება წარმოიშობა პროექტის განხორციელების პროცესში);
- სამშენებლო სამუშაოებით გამოწვეულ ზიანს;
- გარემოსდაცვით ზემოქმედებებს; და
- პირდაპირ და/ან არაპირდაპირ სოციალურ-ეკონომიკურ ზემოქმედებებს.

საჩივრების განხილვის პროცესი წარმოდგენილია ქვემოთ, სურათზე 3.

სურათზე 3. საჩივრების მართვის პროცესი

საჩივრების მართვასა და ადგილობრივ დონეზე დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის ღონისძიებებზე პასუხისმგებელი საკონტაქტო პირები განსაზღვრულია პროექტის განხორციელების თითოეულ შესაბამის დონეზე და წარმოადგენენ საჩივრების განხილვის მექანიზმის (GM) საკონტაქტო პირებს.

საპროექტო კომპანიის კონსულტანტი - წამყვანი სოციალური საკითხების ექსპერტი, **ნინო პაატაშვილი**

ორგანიზაცია:	Yooshin Dasan Consultants
მისამართი:	ბელიაშვილის ქ. 145
ელ. ფოსტა:	ninopaataashvili@yahoo.com
ვებგვერდი:	
ტელეფონი:	+995 577 74 24 31

საპროექტო კომპანიის კონსულტანტი - გარემოსდაცვითი და სოციალური საკითხების ეროვნული სპეციალისტი, **ეკატერინე ბუბაშვილი**

ორგანიზაცია:	Geo-Consulting
მისამართი:	ბელიაშვილის ქ. 145
ელ. ფოსტა:	bubashviliekaterina@yahoo.com
ვებგვერდი:	
ტელეფონი:	+995 598 18 44 78

დამკვეთის კომუნიკაციების ოფიცერი, **სოფი ბერიშვილი**

ორგანიზაცია:	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
მისამართი:	მარშალ გელოვანის გამზ. 34, 0159, თბილისი
ელ. ფოსტა:	Sophiko1@hotmail.com
ვებგვერდი:	mepa.gov.ge
ტელეფონი:	+995 599 27 00 49

საჩივრების განხილვის მექანიზმი (GRM) უზრუნველყოფს ZAIS-ის ფარგლებში სამუშაოების განხორციელებისას PIU-ს ან მის მიერ დაქირავებული კონტრაქტორების საქმიანობასთან დაკავშირებით წარმოშობილი საჩივრების ეფექტიან, დროულ და ხარჯთეფექტიან განხილვასა და გადაწყვეტას. GRM ხელმისაწვდომია ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული თემებისთვის, პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირებისთვის (PAPs), მიწათმოსარგებლეებისა და წყალმომხმარებლებისთვის, აგრეთვე სხვა გარე დაინტერესებული მხარეებისთვის. GRM დეტალურად არის განხილული წინამდებარე ESMP-ის დანართ E-ში.

7. მიწის შესყიდვისა და განსახლების საკითხები

პროექტის ESMF-ისა და GRAIL პროექტის RPF-ის შესაბამისად, ქვეპროექტების გარემოსდაცვითი და სოციალური რისკების შეფასება მოიცავს მიწის შესყიდვის, მიწის გამოყენებაზე შეზღუდვების, ფიზიკური გადაადგილების, ეკონომიკური გადაადგილების, წვდომის დროებითი შეზღუდვებისა და აქტივებზე ზემოქმედების სკრინინგს. სკრინინგმა დაადასტურა, რომ ESS5 ვრცელდება ZAIS-ის ქვეპროექტზე და საჭიროა ობიექტისთვის სპეციფიკური RAP-ის მომზადება.

არსებული პროექტის მიხედვით, სარეაბილიტაციო და მოდერნიზაციის სამუშაოები ძირითადად განხორციელდება არსებული არხის დერეფანში, სამშენებლო ბუფერში და მთავარი არხის გასწვრივ 1.5 მ სიგანის ROW-ში. ქვეპროექტი არ საჭიროებს ფიზიკურ გადაადგილებას და არ

ახდენს ზემოქმედებას საცხოვრებელ შენობებზე, კომერციულ ნაგებობებზე, ბიზნესებზე ან მუშაკებზე. თუმცა, ROW-ის ფარგლებში გამოვლენილია მიწასთან დაკავშირებული შეზღუდული ზემოქმედებები, მათ შორის კერძო სასოფლო-სამეურნეო მიწის გამოყენებაზე შეზღუდვები, კულტურებსა და ხეებზე ზემოქმედება და მშენებლობის დროს შესაძლო დროებითი შეზღუდვები. შესაბამისად, მომზადდა ობიექტისთვის სპეციფიკური RAP, რომელიც განსაზღვრავს ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირებსა და აქტივებს, საკომპენსაციო უფლებებს, განხორციელების პასუხისმგებლობებს, ინფორმაციის გამჟღავნების მოთხოვნებსა და საჩივრების პროცედურებს.

LAR-ის ზემოქმედება დაკავშირებულია პროექტის მთავარ არხთან, რომლის სიგრძე დაახლოებით 34.1 კმ-ია, და შემოიფარგლება განსაზღვრული 1.5 მ სიგანის სამშენებლო ზონით/ROW-ით. RAP მომზადდა Yooshin-Dasan-ის მიერ MEPA-ს ხელმძღვანელობით და უნდა განხორციელდეს მსოფლიო ბანკის თანხმობის მიღების შემდეგ და ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ მონაკვეთებზე სამშენებლო სამუშაოების დაწყებამდე. RAP-ის განხორციელება უნდა მოიცავდეს კომპენსაციის გადახდის დასრულებას და საჭირო სერვიტუტის/შეზღუდული სარგებლობის უფლების დოკუმენტაციის გაფორმებას, PAP-ებისთვის ინფორმაციის გამჟღავნებას, LAR-თან დაკავშირებული გადაუჭრელი საჩივრების გადაწყვეტას და მსოფლიო ბანკის მიერ განხილვისა და მიღებისთვის RAP-ის განხორციელების/დასრულების ანგარიშის მომზადებას.

დადასტურებული მიწასთან დაკავშირებული ზემოქმედება მოიცავს 16 რეგისტრირებულ მიწის ნაკვეთს: 12 კერძო სასოფლო-სამეურნეო ნაკვეთს და საქართველოს რკინიგზის მართვაში არსებულ 4 სახელმწიფო არასასოფლო-სამეურნეო ნაკვეთს. ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული საერთო ფართობია 2,419.95 მ², საიდანაც 2,220.88 მ² კერძო სასოფლო-სამეურნეო მიწაა, ხოლო 199.07 მ² — სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული არასასოფლო-სამეურნეო მიწა. ამ RAP-ის ფარგლებში კერძო საკუთრების სრულად გადაცემა ამჟამად გათვალისწინებული არ არის. კერძო მიწაზე ზემოქმედება განიხილება როგორც მუდმივი სერვიტუტის/შეზღუდული სარგებლობის უფლების დაწესება სარწყავი ინფრასტრუქტურისა და ექსპლუატაციისა და ტექნიკური მომსახურებისთვის საჭირო წვდომის მიზნით, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ საბოლოო სამართლებრივი პროცედურა კონკრეტული ნაკვეთის ან მისი ნაწილის შესყიდვას მოითხოვს. კომპენსაცია უნდა მოიცავდეს მიწის გამოყენების მუდმივ შეზღუდვას, დაზიანებულ ერთწლიან კულტურებს, მრავალწლიან ნარგავებს და მშენებლობასთან ან ტექნიკურ მომსახურებასთან დაკავშირებულ ნებისმიერ დადასტურებულ ზიანს. სერვიტუტიდან სრულ შესყიდვაზე ნებისმიერი გადასვლა მოითხოვს შეფასების განახლებას სრული ჩანაცვლებითი ღირებულებით, PAP-ებისთვის ინფორმაციის გამჟღავნებას და ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ მონაკვეთზე სამშენებლო სამუშაოების დაწყებამდე მსოფლიო ბანკის განხილვას/თანხმობას.

განხორციელებისას გამოვლენილი ნებისმიერი გაუთვალისწინებელი LAR ზემოქმედება, მათ შორის კერძო მიწის დროებითი დაკავება, მიწაზე ან წყალზე წვდომის შეზღუდვა, ღობეების, ჭიშკრების, კულტურების, ხეების, სარწყავი აქტივების ან სხვა ქონების დაზიანება, დაუყოვნებლივ უნდა დარეგისტრირდეს, შეფასდეს, ეცნობოს ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირს და კომპენსირდეს ან აღდგეს RPF-ის, RAP-ის, ESS5-ისა და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად. კონტრაქტორმა ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ ადგილზე სამუშაოები უნდა შეაჩეროს მანამდე, სანამ ზემოქმედება არ შეფასდება და საჭირო მაკორექტირებელი ღონისძიება PIU-სთან,

ზედამხედველ კონსულტანტთან და ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირთან არ შეთანხმდება. LAR-თან დაკავშირებული საჩივრები პრიორიტეტულად განიხილება პროექტის GRM-ის მეშვეობით და მათი სტატუსი დახურვამდე გაკონტროლდება.

8. მოსალოდნელი დადებითი და უარყოფითი ზემოქმედებები და რისკების შერბილების მიდგომა

8.1. დადებითი ზემოქმედებები

ZAIS-ის რეაბილიტაცია, სავარაუდოდ, მნიშვნელოვან გარემოსდაცვით, სოციალურ და ეკონომიკურ სარგებელს გამოიწვევს. ქვეპროექტი გააუმჯობესებს არსებული სარწყავი სისტემის საიმედოობას, ეფექტიანობასა და საოპერაციო უსაფრთხოებას სათავე ნაგებობის რეაბილიტაციის, მთავარი არხის მოდერნიზაციისა და არსებული მეორადი და მესამეული სარწყავი ქსელის დახურული მილსადენის გამანაწილებელი სისტემით ჩანაცვლების გზით. ეს გაუმჯობესებები მნიშვნელოვნად შეამცირებს წყლის ტრანსპორტირების დანაკარგებს, გაზრდის წყლის განაწილების ეფექტიანობას და მომსახურების მთელ ზონაში უფრო საიმედო სარწყავ მომსახურებას უზრუნველყოფს.

რეაბილიტაცია ხელს შეუწყობს მდგრად სასოფლო-სამეურნეო წარმოებას მოსავლიანობის ზრდის, კლიმატური ცვალებადობის მიმართ მდგრადობის გაუმჯობესების, ექსპლუატაციისა და ტექნიკური მომსახურების საჭიროებების შემცირებისა და ადგილობრივი ფერმერების საარსებო პირობების გაუმჯობესების გზით. ინფრასტრუქტურის დამატებითი გაუმჯობესებები, მათ შორის განახლებული ჰიდროტექნიკური ნაგებობები, სალექარი მოწყობილობები, ნაგავდამჭერი ცხაურები, პირუტყვის წყლის დასაღები ნაგებობები და საფეხმავლო გადასასვლელები, კიდევ უფრო გააუმჯობესებს სარწყავი სისტემის უსაფრთხოებას, ფუნქციონირებასა და გრძელვადიან მდგრადობას.

ვინაიდან პროექტი ახალი სისტემის მშენებლობის ნაცვლად არსებული სარწყავი სისტემის რეაბილიტაციას ითვალისწინებს, გარემოს დარღვევა შედარებით შეზღუდული იქნება, ხოლო ინფრასტრუქტურის საექსპლუატაციო ვადა მნიშვნელოვნად გახანგრძლივდება.

8.2. უარყოფითი ზემოქმედებები - წინასამშენებლო ეტაპი

წინასამშენებლო ეტაპზე გარემოსდაცვითი ზემოქმედებები უმნიშვნელო იქნება და ძირითადად შემოიფარგლება მობილიზაციით, ტერიტორიის მომზადებით, დეტალური კვლევებით, სამშენებლო ლოგისტიკის ორგანიზებითა და ადმინისტრაციული საქმიანობებით.

ამ ეტაპზე სოციალური ზემოქმედებები ძირითადად დაკავშირებულია მიწის შესყიდვასა და მიწის გამოყენებაზე შეზღუდვებთან. პროექტის ESMF-ის, განსახლების პოლიტიკის ჩარჩოსა და ESS5-ის მოთხოვნების შესაბამისად, ქვეპროექტისთვის მომზადებულია ობიექტისთვის სპეციფიკური განსახლების სამოქმედო გეგმა.

გამოვლენილი მიწასთან დაკავშირებული ზემოქმედებები შემოიფარგლება დაახლოებით 34.1 კმ სიგრძის მთავარი არხის გასწვრივ არსებული 1.5 მ სიგანის სამშენებლო და ტექნიკური მომსახურების ROW-ით. ზემოქმედება ეხება 16 რეგისტრირებულ მიწის ნაკვეთს, მათ შორის 12 კერძო საკუთრებაში არსებულ სასოფლო-სამეურნეო ნაკვეთს და საქართველოს რკინიგზის

მართვაში არსებულ 4 სახელმწიფო არასასოფლო-სამეურნეო ნაკვეთს. ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული საერთო ფართობი დაახლოებით 2,419.95 მ²-ია, მათ შორის 2,220.88 მ² კერძო სასოფლო-სამეურნეო მიწა და 199.07 მ² სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული მიწა.

ფიზიკური გადაადგილება, ოჯახების გადასახლება, საცხოვრებელი ან კომერციული ნაგებობების დაკარგვა ან ბიზნესის გადაადგილება მოსალოდნელი არ არის. ძირითადი ზემოქმედებები მოიცავს სერვიტუტის/შეზღუდული სარგებლობის უფლების დაწესებით გამოწვეულ მიწის გამოყენების მუდმივ შეზღუდვებს, აგრეთვე სამშენებლო დერეფანში სასოფლო-სამეურნეო კულტურებსა და მრავალწლიან ნარგავებზე ზემოქმედებას.

ეს ზემოქმედებები შერბილდება ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ მონაკვეთებზე სამშენებლო სამუშაოების დაწყებამდე RAP-ის სრულად განხორციელებით. RAP-ის განხორციელება მოიცავს კომპენსაციას ჩანაცვლებითი ღირებულებით, PAP-ებისთვის ინფორმაციის გამჟღავნებას, შესაბამის შემთხვევებში სერვიტუტის შეთანხმებების გაფორმებას, პროექტის GRM-ის გამოყენებას და მსოფლიო ბანკისთვის მისაღები RAP-ის დასრულების ანგარიშის მომზადებას.

ქალებს, ხანდაზმულ ფერმერებს და სხვა მოწყვლად ან არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფ დაინტერესებულ მხარეებს შეიძლება შეექმნათ დამატებითი ბარიერები ქვეპროექტის შესახებ ინფორმაციის მიღებისა და კონსულტაციებსა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში ეფექტიანი მონაწილეობისას. ასეთი ბარიერები შეიძლება უკავშირდებოდეს შეხვედრების დროსა და ადგილს, გადაადგილების შეზღუდვებს, საოჯახო და მზრუნველობის პასუხისმგებლობებს, ენობრივ ბარიერებს ან თემის გადაწყვეტილებების მიღებაში მონაწილეობის დამკვიდრებულ პრაქტიკას. დიფერენცირებული ჩართულობის ღონისძიებების გარეშე ამ ჯგუფების პრობლემები და პრიორიტეტები შესაძლოა სათანადოდ არ აისახოს ქვეპროექტის განხორციელებისას.

ამ რისკის შესარბილებლად დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის ღონისძიებები მოიცავს სათანადო და ხელმისაწვდომ შეხვედრის დროსა და ადგილს, მიზნობრივ კომუნიკაციას, ენობრივად ხელმისაწვდომ ინფორმაციას და, საჭიროების შემთხვევაში, ცალკე ან მიზნობრივ საკონსულტაციო სესიებს. კონსულტაციებში მონაწილეობა და მიღებული უკუკავშირი დარეგისტრირდება და, შესაბამის შემთხვევებში, ანგარიშგებაში წარმოდგენილი იქნება სქესის მიხედვით დეზაგრეგირებული მონაცემებით.

8.3. უარყოფითი ზემოქმედებები - მშენებლობის ეტაპი

უარყოფითი გარემოსდაცვითი და სოციალური ზემოქმედებების უმეტესობა მოსალოდნელია მშენებლობის ეტაპზე. ეს ზემოქმედებები, როგორც წესი, იქნება დროებითი, ლოკალური და შექცევადი.

პოტენციური გარემოსდაცვითი ზემოქმედებები მოიცავს:

- მტვრის დროებით ემისიებსა და ჰაერის ხარისხის ლოკალურ გაუარესებას;
- სამშენებლო ხმაურსა და ვიბრაციას;
- სამშენებლო და სადემონტაჟო ნარჩენების წარმოქმნას;
- ნიადაგის დროებით დარღვევასა და ეროზიას;

- საწვავით, საპოხი მასალებით ან სამშენებლო მასალებით ნიადაგისა და წყლის შემთხვევითი დაბინძურების რისკებს;
- არხის სარეაბილიტაციო სამუშაოების დროს ზედაპირული წყლის ხარისხზე დროებით ზემოქმედებას;
- დამტკიცებული სამშენებლო დერეფნის ფარგლებში მცენარეულობის დარღვევას;
- HPP-ისთვის წყლის მიწოდების დროებით შეწყვეტას.

პოტენციური სოციალური ზემოქმედებები მოიცავს:

- მშენებლობის პერიოდში სარწყავი მომსახურების დროებით შეფერხებას;
- სასოფლო-სამეურნეო მიწაზე, სარწყავ ინფრასტრუქტურასა და ადგილობრივ გზებზე წვდომის დროებით შეზღუდვას;
- სამშენებლო მუშაკებისთვის შრომის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების რისკებს;
- სამშენებლო საქმიანობასა და მძიმე ტექნიკის გადაადგილებასთან დაკავშირებულ თემის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების რისკებს;
- მიმდებარე მოსახლეობისა და სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის დროებით შეწყუბებას;
- ღობეების, ჭიშკრების, კულტურების, ხეების, სარწყავი აქტივების ან სხვა კერძო ქონების შემთხვევითი დაზიანების შესაძლებლობას.

შპს „Mtsire“-ს მიერ ოპერირებადი HPP არასარწყავ სეზონზე ZAIS-ის მთავარი არხიდან მარაგდება GA-სთან არსებული სახელშეკრულებო შეთანხმების საფუძველზე. შესაბამისად, სარეაბილიტაციო სამუშაოებმა, რომლებიც მთავარი არხით წყლის ტრანსპორტირების დროებით შეჩერებას მოითხოვს, შეიძლება HPP-ის ფუნქციონირება შეაფერხოს, თუ ასეთი სამუშაოები მის საოპერაციო პერიოდს დაემთხვევა. ნებისმიერი შეფერხების ზუსტი დრო და ხანგრძლივობა ამ ეტაპზე ვერ განისაზღვრება და დამოკიდებული იქნება კონტრაქტორის დეტალურ სამუშაო გრაფიკზე, რომელიც ხელშეკრულების გაფორმების შემდეგ მომზადდება. დეტალური სამუშაო გრაფიკის ხელმისაწვდომობისთანავე GA HPP-ის ოპერატორთან შეთანხმებს არხის საჭირო გათიშვის დროს და არსებული სახელშეკრულებო შეთანხმების შესაბამისად წინასწარ აცნობებს დაგეგმილი შეფერხების შესახებ. პრაქტიკულად შესაძლებელ ფარგლებში გათიშვის დრო და ხანგრძლივობა ისე დაიგეგმება, რომ HPP-ის ოპერირების შეფერხება მინიმუმამდე შემცირდეს. შეთანხმებულ გათიშვის გრაფიკში შემდგომი ნებისმიერი ცვლილების შესახებ HPP-ის ოპერატორი წინასწარ იქნება ინფორმირებული.

მიუხედავად იმისა, რომ სამუშაოები ძირითადად არსებული სარწყავი დერეფნისა და დამტკიცებული სამშენებლო ბუფერის ფარგლებში განხორციელდება, განხორციელებისას ზოგჯერ შეიძლება წარმოიშვას გაუთვალისწინებელი მიწასთან დაკავშირებული ზემოქმედებები. ასეთი ზემოქმედებები შეიძლება მოიცავდეს კერძო მიწის დროებით დაკავებას, სასოფლო-სამეურნეო აქტივების დაზიანებას ან წვდომის დროებით შეზღუდვას.

მშენებლობის დროს გამოვლენილი მიწის შესყიდვის ან განსახლების ნებისმიერი გაუთვალისწინებელი ზემოქმედება იმართება პროექტის RPF-ის, დამტკიცებული RAP-ის, ESS5-ისა და საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად. ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ ტერიტორიაზე სამშენებლო საქმიანობა შეჩერდება მანამდე, სანამ ზემოქმედება არ შეფასდება,

შესაბამისი მაკორექტირებელი ღონისძიებები არ შეთანხმდება და, საჭიროების შემთხვევაში, კომპენსაცია ან აღდგენა არ დასრულდება.

ESMP-ის, RAP-ის, კონტრაქტორის მართვის გეგმებისა და უწყვეტი გარემოსდაცვითი და სოციალური ზედამხედველობის განხორციელება უზრუნველყოფს სამშენებლო ზემოქმედებების მისაღებ დონეზე შენარჩუნებას.

მიუხედავად იმისა, რომ პროექტის პირდაპირი ზემოქმედება ცნობილ ან რეგისტრირებულ კულტურული მემკვიდრეობის ან არქეოლოგიურ ობიექტებზე მოსალოდნელი არ არის, გათხრებისა და მიწის დამრღვევი სხვა სამუშაოების დროს შემთხვევითი აღმოჩენების შესაძლებლობა გამორიცხული არ არის. მშენებლობის დროს აღმოჩენილი ნებისმიერი არქეოლოგიური ან კულტურული მემკვიდრეობის მასალა იმართება საქართველოს კანონის „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ და დანართ E-ში მოცემული პროექტის შემთხვევითი აღმოჩენების პროცედურის შესაბამისად. შემთხვევითი აღმოჩენის უშუალო არეალში სამუშაოები შეჩერდება შესაბამისი პროცედურის დასრულებამდე და, საჭიროების შემთხვევაში, სამუშაოების განახლების ნებართვის მიღებამდე.

8.4. უარყოფითი ზემოქმედებები - ექსპლუატაციის ეტაპი

ექსპლუატაციის ეტაპზე ქვეპროექტით გამოწვეული მნიშვნელოვანი უარყოფითი გარემოსდაცვითი ან სოციალური ზემოქმედებები მოსალოდნელი არ არის. რეაბილიტირებული სარწყავი ინფრასტრუქტურა ფუნქციონირებას გააგრძელებს არსებულ კვალსა და ფუნქციურ დანიშნულებაში. მცირე ზემოქმედებები შეიძლება დაკავშირებული იყოს გეგმურ ტექნიკურ მომსახურებასთან, ტექნიკური მომსახურების ნარჩენების დროებით წარმოქმნასა და ტექნიკური პერსონალის შრომის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების რისკებთან. მოსალოდნელია, რომ ასეთი ზემოქმედებები იქნება იშვიათი, ლოკალური და ადვილად მართვადი სტანდარტული საოპერაციო პროცედურებისა და სათანადო ტექნიკური მომსახურების პრაქტიკის მეშვეობით.

ZAIS წყალს იღებს მდინარე მაშავერიდან, რომლის წყლის ხარისხი პერიოდულად უარესდებოდა ზემოთ მდებარე სამთო მოპოვების საქმიანობის შედეგად. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო პერიოდში სამთო ნარჩენების მართვა გაუმჯობესდა, მდინარე მაშავერიდან სარწყავი მიზნებისთვის წყლის აღება მოითხოვს სათანადო შემოწმებას, რათა გამოირიცხოს სარწყავი მომსახურების მომხმარებლებისთვის დაბინძურებული წყლის მიწოდება. ამ მიზნით GA გამოიყენებს NEA-ს მიმდინარე ყოველთვიური მონიტორინგის შედეგად ხელმისაწვდომ ინფორმაციას მდინარის წყლის ხარისხის შესახებ და, თუ თემის ჯანმრთელობასა და უსაფრთხოებაზე მოქმედი დამაბინძურებლების შემცველობა უსაფრთხო დონეებს გადააჭარბებს, GA შეწყვეტს მომსახურების მიწოდებას მანამდე, სანამ NEA არ დაადასტურებს წყლის ხარისხის პარამეტრების ნორმალურ მდგომარეობაში დაბრუნებას.

ადგილობრივმა თემებმა შესაძლოა მოითხოვონ სარწყავი არხებიდან გაწმენდისას ამოღებული ნატანის გადაცემა სოფლის მეურნეობაში გამოსაყენებლად. მდინარე მაშავერას წყლის ხარისხთან დაკავშირებული ისტორიული პრობლემების გათვალისწინებით, რაც ამ მდინარის მიერ გადატანილ ნატანზეც აისახება, საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების რისკი არსებობს, თუ ნატანი ფერმერებს გადაეცემათ მავნე დამაბინძურებლების შემცველობის ქიმიური

შემოწმების გარეშე. შემოწმება უნდა განხორციელდეს ნიადაგში ქიმიური ნივთიერებების მოქმედ ეროვნულ ზღვრულად დასაშვებ კონცენტრაციებთან მიმართებით, რომლებიც დადგენილია საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2001 წლის 16 აგვისტოს №297/ნ ბრძანებით „გარემოს ხარისხობრივი მდგომარეობის ნორმების დამტკიცების შესახებ“.

გაუმჯობესებულმა სარწყავმა მომსახურებამ შესაძლოა მომსახურების ზონაში უფრო ინტენსიური სასოფლო-სამეურნეო წარმოება წახალისოს, რაც პოტენციურად გამოიწვევს სასუქების, პესტიციდებისა და სხვა აგროქიმიკატების გამოყენების ზრდას. ასეთი ნივთიერებების არასათანადო მოპყრობამ ან გადაჭარბებულმა გამოყენებამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს ნიადაგის ხარისხსა და ზედაპირულ ან მიწისქვეშა წყლებზე. ეს რისკები იმართება კარგი სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკის ხელშეწყობითა და აგროქიმიკატების გამოყენებისა და შენახვის მარეგულირებელი მოქმედი ეროვნული მოთხოვნების დაცვით.

რეაბილიტირებული ZAIS-ის ექსპლუატაცია გააუმჯობესებს სარწყავი მომსახურების მომხმარებლებისთვის წყლის მიწოდებას, რამაც არასათანადო მართვის შემთხვევაში შეიძლება დაბალი ხარჯის პერიოდებში ქვედა დინებაში ნარჩენი ხარჯის შემცირება გამოიწვიოს. ამ რისკის შესარბილებლად წყლის აღება ისე იმართება, რომ წყალმიმღების ქვემოთ მინიმალური ეკოლოგიური ხარჯი მუდმივად შენარჩუნდეს. GA პასუხისმგებელი იქნება წყლის განაწილებასა და წყალმიმღების ოპერირებაზე და საჭიროებისამებრ დაარეგულირებს მდინარე მაშავერიდან წყლის აღებას ქვედა დინებაში საჭირო ხარჯის შესანარჩუნებლად. არსებული წყლის მართვის ღონისძიებები დაბალი ხარჯის პერიოდებში დამატებით საოპერაციო მოქნილობას უზრუნველყოფს კიანეთის სოფელთან მოწყობილი მილსადენის მეშვეობით კაზრეთის მთავარი არხიდან დამატებითი წყლის მიწოდებისა და მდინარე მაშავერას ზემოთ მდებარე იაკუბლოსა და პანტიანის წყალსაცავებიდან დამატებითი გამოშვებების გზით. დაბალი ხარჯის პერიოდებისთვის არსებული ინფრასტრუქტურა და სარეზერვო ღონისძიებები შესაძლებელს გახდის სარწყავი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას დადგენილი ეკოლოგიური ხარჯის შეულახავად. ქვედა დინების ნარჩენი ხარჯი შეტანილი იქნება საოპერაციო მონიტორინგის პარამეტრებში და საჭირო ეკოლოგიური ხარჯის შესანარჩუნებლად, საჭიროების შემთხვევაში, განხორციელდება მაკორექტირებელი საოპერაციო ღონისძიებები, მათ შორის წყლის აღების კორექტირება.

საერთო ჯამში, მოსალოდნელია, რომ საოპერაციო რისკები იქნება ლოკალური და სათანადო საოპერაციო პრაქტიკის მეშვეობით მართვადი, ხოლო რეაბილიტაციის გრძელვადიანი გარემოსდაცვითი, სასოფლო-სამეურნეო და სოციალურ-ეკონომიკური სარგებელი მნიშვნელოვანი იქნება.

8.5. შემარბილებელი ღონისძიებების იერარქია

ZAIS-ის პროექტირებისას გამოყენებული იქნა შემარბილებელი ღონისძიებების იერარქია, რომლის მიხედვითაც პირველ რიგში გარემოსდაცვითი და სოციალური ზემოქმედებების თავიდან აცილება იქნა განხილული ყველგან, სადაც ეს ტექნიკურად შესაძლებელი იყო.

რეაბილიტაციის პროექტი მაქსიმალურად იყენებს არსებულ სარწყავ ინფრასტრუქტურას, არხის ტრასასა და საოპერაციო დერეფანს, რითაც მნიშვნელოვნად მცირდება მიწის შესყიდვის,

ჰაბიტატების დარღვევისა და მიმდებარე საკუთრებაზე ზემოქმედების საჭიროება. მიუხედავად ამისა, სამშენებლო და ტექნიკური მომსახურების ROW-ის ფარგლებში მიწის გამოყენების შეზღუდული მუდმივი შეზღუდვების სრულად თავიდან აცილება შეუძლებელი იყო და ამიტომ ისინი განხილულია პროექტის RPF-ისა და ESS5-ის შესაბამისად მომზადებული ობიექტისთვის სპეციფიკური RAP-ის ფარგლებში.

გარემოსდაცვითი და სოციალური ზემოქმედებები, რომელთა თავიდან აცილებაც შეუძლებელია, მინიმუმამდე შემცირდება ESMP-ის, RAP-ისა და კონტრაქტორის გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის პროცედურების განხორციელებით. ძირითადი შემარბილებელი ღონისძიებები მოიცავს:

- დამტკიცებული RAP-ის განხორციელებას ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ მონაკვეთებზე სამუშაოების დაწყებამდე;
- უფლებამოსილი ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული აქტივებისთვის კომპენსაციას სრული ჩანაცვლებითი ღირებულებით;
- სასოფლო-სამეურნეო მიწაზე უწყვეტი წვდომის შენარჩუნებას, სადაც ეს პრაქტიკულად შესაძლებელია;
- მტვრის, ხმაურისა და ვიბრაციის კონტროლს;
- ეროზიისა და ნატანის კონტროლს;
- დაბინძურების პრევენციასა და ავარიულ დაღვრებზე რეაგირებას;
- სამშენებლო და ტექნიკური მომსახურების ნარჩენების სათანადო მართვას;
- ზედაპირული წყლისა და ნიადაგის რესურსების დაცვას;
- შრომის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოებისა და თემის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების ღონისძიებებს;
- საგზაო მოძრაობისა და წვდომის მართვას;
- ბიომრავალფეროვნების დაცვის ღონისძიებებს, შესაბამის შემთხვევებში;
- პროექტის GRM-ის განხორციელებას;
- მშენებლობისა და ექსპლუატაციის განმავლობაში უწყვეტ გარემოსდაცვით და სოციალურ მონიტორინგს.

ამ შემარბილებელი ღონისძიებების განხორციელების შემდეგ ნარჩენი გარემოსდაცვითი და სოციალური ზემოქმედებები, სავარაუდოდ, იქნება მცირე, ლოკალური, დროებითი (გარდა RAP-ის ფარგლებში განხილული მუდმივი სერვიტუტის შეზღუდვებისა) და მართვადი. მნიშვნელოვანი ნარჩენი უარყოფითი გარემოსდაცვითი ან სოციალური ზემოქმედებები მოსალოდნელი არ არის, ხოლო რეაბილიტაციის საერთო გარემოსდაცვითი კვალი შეზღუდული დარჩება და, ამავე დროს, უზრუნველყოფს მნიშვნელოვან გრძელვადიან სარგებელს სარწყავი ეფექტიანობის, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობის, კლიმატური მდგრადობისა და სოფლის მოსახლეობის საარსებო პირობებისთვის.

9. გარემოსდაცვითი და სოციალური შემარბილებელი ღონისძიებების გეგმა

საქმიანობა	რისკი / მოსალოდნელი ზემოქმედება	შემარბილებელი ღონისძიებები	პასუხისმგებლობა
წინასამშენებლო ეტაპი			
კონტრაქტორის მობილიზაცია	ადგილობრივი მოსახლეობის შეწუხება	• საზოგადოებას (ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებს) ეცნობოს მოსალოდნელი სამუშაოების შესახებ ბეჭდური მასალისა და ელექტრონული მედიის გამოყენებით და შეტყობინებები განთავსდეს პროექტის ტერიტორიაზე მდებარე სოფლების საჯარო ადგილებში. • სამუშაოები დაიგეგმოს ისე, რომ სეზონის განმავლობაში არ შეფერხდეს კულტურების ზრდა და მოსავლის აღება. გარდაუვალი შეფერხების შემთხვევაში ფერმერებს ეცნობოთ მათი დროისა და ხანგრძლივობის შესახებ. • რეგულარულად ჩატარდეს დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის შეხვედრები ადგილობრივი თემის საჩივრებსა და კითხვებზე დროული და ზუსტი რეაგირებისთვის. • ჩართულობის ღონისძიებები ხელმისაწვდომი იყოს ქალებისთვის, ხანდაზმული	კონტრაქტორი / ინჟინერი / PIU

		ფერმერებისა და სხვა მოწყვლადი და არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფი ჯგუფებისთვის შესაბამისი დროის, ხელმისაწვდომი ადგილების, მიზნობრივი კომუნიკაციის, ენობრივად ხელმისაწვდომი ინფორმაციისა და, საჭიროების შემთხვევაში, ცალკე/მიზნობრივი სესიების მეშვეობით. • წარმოებდეს სქესის მიხედვით დეზაგრეგირებული დასწრებისა და უკუკავშირის ჩანაწერები. • PIU-ის გენდერისა და თემთან ურთიერთობის სპეციალისტმა, PIU-ის E&S სპეციალისტებთან, ინჟინერსა და კონტრაქტორთან კოორდინაციით, ხელი შეუწყოს გენდერულად მგრძნობიარე და ინკლუზიური ჩართულობის ღონისძიებებს და მონიტორინგი გაუწიოს მონაწილეობასა და უკუკავშირს. • თემისთვის ხელმისაწვდომ ადგილებში განთავსდეს საჩივრების ყუთები.	
მუშახელის დაქირავება და სწავლება	შრომითი პირობების შესახებ დავები კონტრაქტორსა და მუშაკებს შორის; ადგილობრივი მოსახლეობისთვის დასაქმების შესაძლებლობების დაკარგვა;	• შესაძლებლობის ფარგლებში არაკვალიფიციური ან ნახევრად კვალიფიციური მუშაკები დაქირავდნენ ადგილობრივი თემებიდან და, სადაც	კონტრაქტორი

	მუშაკთა ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების დაცვის არასაკმარისი საწყისი ღონისძიებები	შესაძლებელია, ჩაუტარდეთ კვალიფიკაციის ასამაღლებელი სწავლება. • ყველა დასაქმებულთან გაფორმდეს წერილობითი ხელშეკრულება ეროვნული შრომითი კანონმდებლობის დაცვით. დაცული იქნეს ESF-ის, ESS2-ის, ESS4-ისა და GRAIL-ის LMP-ის მოთხოვნები. • მომზადდეს ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების გეგმა წყაროში მითითებული საქართველოს კანონმდებლობისა და IFC/WB EHS სახელმძღვანელოების შესაბამისად და შეთანხმდეს PIU-სთან; დაცული იქნეს ESS2/ESS4-ის OHS მოთხოვნები საფრთხეების იდენტიფიკაციისა და კონტროლის ღონისძიებებთან დაკავშირებით. • ჩატარდეს მუშაკთა სწავლება; ინციდენტები დოკუმენტირდეს და ანგარიშდეს; განხორციელდეს საგანგებო შემთხვევების პრევენციისა და მაკორექტირებელი ღონისძიებები. • მუშაკებს განემარტოთ ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების გეგმა და სამუშაო ადგილზე დასაცავი უსაფრთხოების წესები. • ყველა მუშაკს მიეწოდოს	
--	---	---	--

		შესაბამისი PPE და მკაცრად გაკონტროლდეს მისი გამოყენება. • აიკრძალოს იძულებითი და ბავშვთა შრომა.	
RAP-ის განხორციელება	ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირების კერძო საკუთრებისა და სარგებლობის უფლებების დარღვევა; მოუგვარებელი კომპენსაცია, სერვიტუტის/შეზღუდული სარგებლობის ან წვდომის შეზღუდვის ზემოქმედებები; კერძო მიწაზე უნებართვო შესვლა	• დამტკიცებული RAP განხორციელდეს GRAIL-ის RPF-ის, ESS5-ისა და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ ნებისმიერ მონაკვეთზე სამშენებლო სამუშაოების დაწყებამდე. • დადასტურდეს და დოკუმენტირდეს სრული ჩანაცვლებითი ღირებულებით კომპენსაცია მუდმივი სერვიტუტის/შეზღუდული სარგებლობის შეზღუდვებისთვის, დაზიანებული კულტურებისა და ხეებისთვის და სხვა დადასტურებული აქტივებისთვის. • RAP-ის განხორციელების/დასრულების ანგარიში წარედგინოს მსოფლიო ბანკს და ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ სამუშაო უბნებზე მობილიზაციამდე მიღებულ იქნეს თანხმობა/არაშეწინააღმდეგება.	PIU
სამუშაოთა შეკრების/ოფისის ტერიტორიის მოწყობა	გარემოსდაცვითად და სოციალურად მგრძნობიარე რეცეპტორების დაზიანება	• სამუშაოთა შეკრების/ოფისის ტერიტორია შეირჩეს და იმართოს ისე, რომ თავიდან იქნეს	კონტრაქტორი

		აცილებული ნიადაგის, ზედაპირული ჩამონადენის გზებისა და მიმდებარე გარემოსდაცვითი რეცეპტორების დაზიანება. • თუ საჭიროა ადგილზე საცხოვრებლის, სამზარეულოს ან ბანაკთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის მოწყობა, იგი განთავსდეს ოფიციალურად გამოყოფილ ნაკვეთზე, რომელიც მინიმუმამდე ამცირებს მცენარეულობის გაწმენდასა და ბუნებრივ გარემოზე სხვა ზემოქმედებას; უზრუნველყოფილ იქნეს სუფთა წყალი, სანიტარული ობიექტები, უსაფრთხო და ღირსეული საცხოვრებელი პირობები; სამზარეულო და სასადილო გამოიყოს საძინებლებისგან; მოეწყოს კაცებისა და ქალების ტუალეტები; უზრუნველყოფილ იქნეს ხანძარსაწინააღმდეგო აღჭურვილობა და საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ორგანიზებული შეგროვება/გატანა.	
სამუშაო ობიექტზე მობილიზაცია	სამუშაო ადგილზე საგანგებო შემთხვევების წარმოშობა	• შეფასდეს საგანგებო შემთხვევების რისკი, მომზადდეს ERP და პერსონალს ჩაუტარდეს მისი განხორციელების სწავლება.	კონტრაქტორი

მშენებლობის ეტაპი			
ნიადაგის გათხრა	ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის ხარისხის გაუარესება ან დაკარგვა; ცუდად დასაწყობებული გრუნტით გამოწვეული უსაფრთხოების საფრთხე; ჭარბი მასალის არასათანადო განთავსებით გარემოს დაზიანება; ადამიანებისა და ცხოველების ჩავარდნა თხრილებში; ლანდშაფტის ესთეტიკური დაზიანება	• არ აირიოს ნიადაგის ნაყოფიერი ფენა და ქვედა გრუნტი. • ნაყოფიერი ფენისა და ქვედა გრუნტის დროებითი დასაწყობებისთვის გამოიყოს ადგილები ისე, რომ გროვებმა არ შეზღუდოს წვდომა, იყოს სტაბილური და ეროზიის შედეგად არ დააბინძუროს ზედაპირული წყლები. • ქვედა გრუნტის გროვების სიმაღლე არ აღემატებოდეს 6 მ-ს. • ნაყოფიერი ფენის გროვების სიმაღლე არ აღემატებოდეს 2 მ-ს; გროვა სტაბილიზდეს ეროზიისა და ჩამორეცხვის თავიდან ასაცილებლად და უზრუნველყოფილ იქნეს დრენაჟი. • ღია თხრილები დაიფაროს ადამიანებისა და ცხოველების ჩავარდნის თავიდან ასაცილებლად და შესაძლებლობისთანავე შეივსოს. • მიწის სამუშაოების დასრულების შემდეგ განხორციელდეს ტერიტორიის რეკულტივაცია; აიკრძალოს ნაყოფიერი ფენის სხვა დანიშნულებით გამოყენება.	კონტრაქტორი / მუნიციპალური ორგანო
შემთხვევითი აღმოჩენების მართვა	ისტორიული არტეფაქტების	• შემთხვევითი აღმოჩენისას	PIU / კონტრაქტორი

	დაკარგვა ან დაზიანება	კონტრაქტორმა დაუყოვნებლივ შეაჩეროს ყველა ფიზიკური სამუშაო და აცნობოს ზედამხედველ კომპანიასა და PIU-ს. • კონტრაქტორმა და/ან PIU-მ ოფიციალურად აცნობოს NACHP-ს შემთხვევითი აღმოჩენის შესახებ და მოითხოვოს წერილობითი მითითება შემდგომ ნაბიჯებზე. • NACHP-მ გასცეს სამუშაოების გაგრძელების ნებართვა ან მითითებები და განახორციელოს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის კანონმდებლობით მოთხოვნილი მოქმედებები. • NACHP-მ წერილობით აცნობოს კონტრაქტორს/PIU-ს ადგილზე საქმიანობის დასრულებისა და სამუშაოების განახლების ნებართვის შესახებ.	
არხების გასწვრივ მცენარეულობის გაწმენდა	მცენარეულობაზე გადაჭარბებული ზემოქმედება	• შესაბამის შემთხვევებში კონტრაქტორმა მიიღოს საჭირო ნებართვა უფლებამოსილი ორგანოსგან. • თავიდან იქნეს აცილებული ხეების არასაჭირო მოჭრა. • მოჭრილი ხეების მერქანი, საჭიროების შემთხვევაში, გადაეცეს მუნიციპალურ ორგანოს; სხვა ორგანული ნარჩენების	კონტრაქტორი

		მოსახლეობისთვის შეშად გადაცემის შესაძლებლობა შეთანხმდეს ადგილობრივ ორგანოებთან. • ობიექტზე ხის დაწვა არ დაიშვას. • განხორციელდეს ეროზიის კონტროლის ღონისძიებები და თავიდან იქნეს აცილებული ღია ტერიტორიებიდან ნიადაგის დაკარგვა. • მუშაკებს ჩაუტარდეთ სწავლება მცენარეულობის მართვისა და ხეების მოცილების სათანადო პროცედურებზე.	
ზოგადი სამუშაოები	ცხოველებისა და ფრინველების დაზიანება	• ყველა სარეაბილიტაციო სამუშაო განხორციელდეს მხოლოდ დამტკიცებულ საზღვრებსა და არხების განსაზღვრულ ROW-ში. • სასოფლო-სამეურნეო მიწებსა და ტყიან ტერიტორიებთან დაცული იქნეს მაქსიმალური 10 კმ/სთ სიჩქარე. • დაინერგოს საყვირის გამოუყენებლობის პოლიტიკა. • ბრაკონიერობა მკაცრად აიკრძალოს. • განთავსდეს ადგილობრივი ველური ბუნების შესახებ ნიშნები და საინფორმაციო დაფები, ბრაკონიერობის აკრძალვის მითითებით.	კონტრაქტორი

		• გამრავლების სეზონზე სამშენებლო საქმიანობა თავიდან იქნეს აცილებული. ბუდეების აღმოჩენის შემთხვევაში ისინი გადატანილ იქნეს უახლოეს უსაფრთხო ადგილას.	
ზოგადი სამუშაოები	წყლის სახეობების დაზიანება	• თავიდან იქნეს აცილებული ნატანის ჩაშვება წყლის ობიექტებში. • სამუშაოების განმავლობაში განხორციელდეს წყლის ხარისხის მონიტორინგი. • მომზადდეს საგანგებო რეაგირების ღონისძიებები დაღვრების პრევენციისთვის.	კონტრაქტორი
ზოგადი სამუშაოები	ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების დაბინძურება; ნიადაგის ეროზიით გამოწვეული ნატანის წარმოქმნა	• აიკრძალოს გაუწმენდავი საკანალიზაციო წყლების წყლის ობიექტებში ჩაშვება; მუშაკებისთვის უზრუნველყოფილ იქნეს ბიოტუალეტები. • არ დაიშვას მყარი ნარჩენების არხებში ან მიმდებარე ტერიტორიაზე განთავსება; რეგულარულად გაიწმინდოს სამუშაო ადგილი. • რეგულარულად გაკონტროლდეს ჩაშვებული წყლის ხარისხი დასაშვებ ზღვრულ მნიშვნელობებთან შესაბამისობის უზრუნველსაყოფად.	კონტრაქტორი

		• აიკრძალოს მანქანებისა და ტექნიკის ადგილზე რეცხვა. • მანქანების ტექნიკური მომსახურება და საწვავით შევსება განხორციელდეს სპეციალურად გამოყოფილ ადგილებში ან სახელოსნოებში; გენერატორები მოთავსდეს დაღვრის შემაკავებელ ქვესადგამებზე. • საწვავი და სახიფათო მასალები შეინახოს წყლის ობიექტებიდან მოშორებით, მეორადი შემაკავებელი სისტემებით, რომელთა მოცულობა ავზის მოცულობის არანაკლებ 110%-ს დაიტევს. • შეიქმნას და გაიწვრთნას დაღვრაზე რეაგირების ჯგუფი; ადგილზე იყოს დაღვრაზე რეაგირების კომპლექტები.	
სამშენებლო სატრანსპორტო საშუალებებისა და ტექნიკის ექსპლუატაცია	ემისიები; მტვრის წარმოქმნა; ხმაური და ვიბრაცია; ზეთისა და საპოხი მასალების დაღვრით გარემოს დაბინძურება	• საჭიროებისამებრ გზების მორწყვით გაკონტროლდეს მტვერი. • ყველა სატრანსპორტო საშუალება და ტექნიკა შენარჩუნდეს კარგ ტექნიკურ მდგომარეობაში. • გამოუყენებლობისას ძრავები და ტექნიკა გამოირთოს ან იმუშაოს მინიმალური დატვირთვით; სატრანსპორტო საშუალებები გადაადგილდეს დაბალი სიჩქარით.	კონტრაქტორი

		• დასახლებებში დაწესდეს 30–40 კმ/სთ სიჩქარის ლიმიტი; ნარჩენებისა და სამშენებლო მასალების ტრანსპორტირებისას სატვირთო მანქანები დაიფაროს. • ტექნიკური მომსახურება/შეკეთება ჩატარდეს სერვისცენტრებში ან ზედაპირული წყლებისგან მოშორებით სპეციალურად გამოყოფილ ადგილებში; საწვავით შევსება — სერვისცენტრებში ან გაუმტარ, დაღვრის შემაკაველ ზედაპირზე. • ადგილზე იყოს სახიფათო მასალების სათანადო საცავი და დაღვრაზე რეაგირების კომპლექტები; მუშაკები გაიწვრთნან დაღვრილი მასალის შეგროვებაში. • მისასვლელი გზები რეგულარულად მოირწყას.	
სამუშაო ზანაკებში საცხოვრებელი ობიექტების ექსპლუატაცია (ასეთის არსებობის შემთხვევაში)	ტერიტორიის საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით დანაგვიანება; ზედაპირული/მიწისქვეშა წყლების თხევადი ჩაშვებებით დაბინძურება	• რეგულარულად განხორციელდეს ტერიტორიის მოწესრიგება; საყოფაცხოვრებო ნარჩენები მოთავსდეს სპეციალურ კონტეინერებში და რეგულარულად გაიტანოს მუნიციპალურმა სამსახურმა. • მუნიციპალიტეტთან გაფორმდეს შეთანხმება ნარჩენების მართვისა და კონტეინერებით	კონტრაქტორი / ადგილობრივი მუნიციპალიტეტი

		უზრუნველყოფის შესახებ. • მუშაკებისთვის მოეწყოს ბიოტუალეტები და მათი რეგულარული მომსახურება უზრუნველყოს ლიცენზირებულმა კონტრაქტორმა; თუ ეს შეუძლებელია, მოეწყოს საკანალიზაციო ორმოები, რომლებიც რეგულარულად დაიცლება ასენიზაციის მანქანებით და ჩამდინარე წყლები განთავსდება დამტკიცებულ საკანალიზაციო ინფრასტრუქტურაში. • საკანალიზაციო ნარჩენების გატანისთვის გაფორმდეს ხელშეკრულება ლიცენზირებულ კონტრაქტორთან.	
არასახიფათო სამშენებლო ნარჩენების წარმოქმნა	სამშენებლო ნარჩენებით გარემოს დაბინძურება; არასათანადოდ განთავსებული ჭარბი მასალებით ლანდშაფტისა და ზედაპირული წყლის ობიექტების დაზიანება	• მინიმუმამდე შემცირდეს წარმოქმნილი ნარჩენების მოცულობა. • გამოიყოს ხელახალი გამოყენებისა და გადამუშავებისთვის ვარგისი ნარჩენები; შესაძლებლობის ფარგლებში ხელახლა იქნეს გამოყენებული, გარდა აზბესტის შემცველი ფრაქციისა; გადამუშავებადი ნარჩენები გადაეცეს შესაბამის კომპანიებს. • საყოფაცხოვრებო ნარჩენები ცალკე შეგროვდეს მუნიციპალური მომსახურების მიმწოდებლის მიერ	კონტრაქტორი

		გასატანად. • სამშენებლო ნარჩენები დროებით დასაწყობდეს განსაზღვრულ ადგილებში და საბოლოოდ განთავსდეს მუნიციპალიტეტთან წინასწარ შეთანხმებულ ადგილებზე ან ოფიციალურ სანიტარულ ნაგავსაყრელებზე. • თავიდან იქნეს აცილებული სამშენებლო ობიექტზე ნარჩენების ჭარბი მოცულობის დაგროვება. • მუშაკებს აუმაღლდეთ ცნობიერება ნარჩენების მართვის წესების შესახებ და მკაცრად იქნეს მოთხოვნილი სათანადო პრაქტიკის დაცვა.	
სახიფათო სამშენებლო ნარჩენების წარმოქმნა	ნარჩენებთან მომუშავე მუშაკთა ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების დაზიანება; ზემოქმედების ზონაში თემების ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების დაზიანება; გარემოს სახიფათო ნარჩენებით დაბინძურება; არასათანადოდ განთავსებული ჭარბი მასალებით ლანდშაფტისა და ზედაპირული წყლის ობიექტების დაზიანება	აზბესტთან შემთხვევითი შეხების შემთხვევაში: • აზბესტის შემცველ მასალებთან მომუშავე ყველა თანამშრომელს მიეწოდოს შესაბამისი PPE და გაკონტროლდეს მისი სათანადო გამოყენება. • ასეთ მასალებთან მომუშავე პირთა რაოდენობა შემცირდეს აუცილებელ მინიმუმამდე; მათ ჩაუტარდეთ სწავლება და რეგულარულად შეახსენონ აზბესტის მართვის წესები. • მტვრის წარმოქმნის მინიმუზაციისთვის თავიდან იქნეს	კონტრაქტორი

		აცილებული მასალის არასაჭირო დამსხვრევა. • აზბესტის შემცველი ნარჩენები შეფუთოს და ჰერმეტიკულად დაილუქოს არანაკლებ 200 მკმ სისქის პოლიეთილენის ტომრებში; შეფუთვაზე განთავსდეს გამაფრთხილებელი ნიშნები და ტომრები დროებით შეინახოს დაცულ, წინასწარ განსაზღვრულ ადგილზე. • უზრუნველყოფილ იქნეს შეფუთვის მთლიანობის დაცვით უსაფრთხო ტრანსპორტირება და ნარჩენები განთავსდეს ოფიციალურ სანიტარულ ნაგავსაყრელზე საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანიასთან შეთანხმების საფუძველზე. • საწვავი, ზეთი, აკუმულატორები, საბურავები, ქიმიური ნივთიერებები და სხვა სახიფათო ნივთიერებები უსაფრთხოდ შეინახოს და გაუვნებელყოფისა და გადამუშავებისთვის გადაეცეს ლიცენზირებულ კომპანიებს. • მინიმუმამდე შემცირდეს წარმოქმნილი ნარჩენების მოცულობა; ხელახალი გამოყენებისა და გადამუშავებისთვის ვარგისი	
--	--	---	--

		ფრაქციები განცალკევდეს, გარდა აზბესტის შემცველი ნარჩენებისა. • საყოფაცხოვრებო ნარჩენები ცალკე შეგროვდეს მუნიციპალური მომსახურების მიმწოდებლის მიერ გასატანად. • სამშენებლო ნარჩენები დროებით დასაწყობდეს განსაზღვრულ ადგილებში და საბოლოოდ განთავსდეს მუნიციპალიტეტთან წინასწარ შეთანხმებულ ადგილებზე ან ოფიციალურ სანიტარულ ნაგავსაყრელებზე. • პერსონალს აუმაღლდეს ცნობიერება ნარჩენების მართვის წესების შესახებ და მკაცრად აღსრულდეს სათანადო პრაქტიკა.	
ხმაურის გამომწვევი სამუშაოები	ადგილობრივი თემების შეწუხება; მუშაკთა ჯანმრთელობაზე ზემოქმედება	• სატრანსპორტო საშუალებები და ტექნიკა შენარჩუნდეს კარგ ტექნიკურ მდგომარეობაში ზედმეტი ხმაურის თავიდან ასაცილებლად. • ღამის საათებში აიკრძალოს ხმაურის გამომწვევი სამუშაოები. • აიკრძალოს სამშენებლო სატრანსპორტო საშუალებების სიჩქარის გადაჭარბება და დასახლებებში და მათ სიახლოვეს დაწესდეს შესაბამისი სიჩქარის ლიმიტები. • თუ მშენებლობის დროს ხმაური,	კონტრაქტორი

		დაბინძურება ან სატრანსპორტო მოძრაობა მარეგულირებელ ზღვრულ მნიშვნელობებს გადააჭარბებს, განხორციელდეს შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები და ამის შესახებ ეცნობოს ადგილობრივ თემს.	
შრომის მართვა	მუშაკთა უფლებების დარღვევა; სამუშაო ადგილზე ტრავმა, ავადობა და სიკვდილიანობა; სექსუალური ექსპლუატაცია და ძალადობა / სექსუალური შევიწროება	• დაცული იქნეს ეროვნული შრომითი კანონმდებლობა და LMP, მათ შორის სამუშაო დროის, მინიმალური ხელფასის, კანონით დადგენილი სამუშაო ასაკის, გაერთიანების თავისუფლებისა და დისკრიმინაციის, იძულებითი და ბავშვთა შრომის აკრძალვის მოთხოვნები. • შენარჩუნდეს გამჭვირვალე პროცედურები უფლებების დარღვევის პრევენციისა და დავების გადაწყვეტისთვის და პრიორიტეტი მიენიჭოს ადგილობრივი არაკვალიფიციური/ნახევრად კვალიფიციური მუშაკების დასაქმებას. • ყველა პერსონალთან გაფორმდეს წერილობითი ხელშეკრულება ეროვნული კანონმდებლობისა და ESS-ების შესაბამისად. • მომზადდეს და განხორციელდეს საქართველოს კანონმდებლობასა	კონტრაქტორი / CSC

		და ESS-ებთან შესაბამისი OHS გეგმა; დაინიშნოს ობიექტის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების ოფიცერი. • უზრუნველყოფილ და მკაცრად მოთხოვნილ იქნეს PPE-ის გამოყენება; მუშაკებს ეცნობოთ სამუშაო ადგილის უსაფრთხოების წესები და რეგულარულად ჩაუტარდეთ უსაფრთხოებისა და საგანგებო პროცედურების სწავლება. • ინციდენტები დოკუმენტირდეს და ანგარიშგდეს; შენარჩუნდეს საგანგებო მზადყოფნის სისტემები და საჭიროებისამებრ განხორციელდეს მაკორექტირებელი ღონისძიებები. • უზრუნველყოფილ იქნეს სათანადო საყოფაცხოვრებო პირობები, მათ შორის ტუალეტები, დასაბანი ადგილები, სასმელი წყალი, კვების/დასვენების ადგილები და ჰიგიენის საშუალებები. • ფუნქციონირებდეს მუშაკთა GRM. • თითოეულმა მუშაკმა სამუშაოს დაწყებამდე ხელი მოაწეროს ქცევის კოდექსს და დაიცვას იგი; დარღვევები გამოიწვევს დისციპლინურ ღონისძიებებს, მათ შორის, შესაბამის შემთხვევაში,	
--	--	--	--

		ობიექტიდან მოხსნას ან შრომითი ურთიერთობის შეწყვეტას.	
სამუშაოები დასახლებებთან ახლოს	ადგილობრივი თემების შეწუხება; კონფლიქტი კონტრაქტორსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის; სექსუალური ექსპლუატაცია და ძალადობა / სექსუალური შევიწროება	• დაინიშნოს GM-ის საკონტაქტო პირი, რომელიც წარმართავს ადგილობრივ მოსახლეობასთან კომუნიკაციას და მიიღებს მათ მოთხოვნებს/საჩივრებს. • ადგილობრივ თემებთან კონსულტაციით გამოვლინდეს და პროაქტიულად იმართოს გარე მუშახელსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის შესაძლო კონფლიქტები. • სამუშაო ადგილების გარშემო/გასწვრივ თვალსაჩინო ადგილებში განთავსდეს ბანერები კონტრაქტორის სახელწოდებითა და საკონტაქტო ინფორმაციით. • ადგილობრივ თემებს აუმაღლდეთ ცნობიერება შესაძლო დისკომფორტისა და გარე მუშახელის ყოფნასთან დაკავშირებული რისკების შესახებ. • მუშაკებს აუმაღლდეთ ცნობიერება ადგილობრივ მოსახლეობასთან ურთიერთობის მართვის შესახებ; საერთაშორისო პრაქტიკისა და LMP-ის შესაბამისად დაწესდეს ქცევის კოდექსი და მკაცრად აღსრულდეს.	კონტრაქტორი

სამუშაოები სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორიებთან ახლოს და/ან მათ ფარგლებში	ადგილობრივი თემების შეწყუხება; კერძო საკუთრებაზე წვდომისა და სარგებლობის შეზღუდვა; კერძო ქონების დაზიანება	• შესაძლებლობის ფარგლებში სამუშაოები დაიგეგმოს თესვისა და მოსავლის აღების პერიოდების მიღმა. • ადგილობრივ მოსახლეობასა და PAP-ებს წინასწარ ეცნობოთ სამუშაო გრაფიკის, წვდომის შეზღუდვებისა და სამუშაოების მოსალოდნელი ხანგრძლივობის შესახებ. • სატრანსპორტო საშუალებების გადაადგილება შეიზღუდოს განსაზღვრული მისასვლელი მარშრუტებითა და მონიშნული სამუშაო ზონებით, რათა თავიდან იქნეს აცილებული მცენარეულობის, ნიადაგის, კულტურების, ხეების, ღობეების, ჭიშკრების, სარწყავი აქტივებისა და სხვა კერძო ქონების ზედმეტი დაზიანება. • დამტკიცებული ROW-ისა და შეთანხმებული დროებითი გამოყენების ტერიტორიების გარეთ კერძო მიწა ან აქტივები არ იქნეს დაკავებული/გამოყენებული წერილობითი შეთანხმებისა და, შესაბამის შემთხვევაში, კომპენსაციის გარეშე. • ნებისმიერი შემთხვევითი ზიანი დარეგისტრირდეს, შეფასდეს, დაუყოვნებლივ კომპენსირდეს ან	კონტრაქტორი
---	---	---	--------------------

		აღდგეს და GRM-ის მეშვეობით გაკონტროლდეს დახურვამდე.	
მთავარ არხზე სარეაბილიტაციო სამუშაოები, რომლებიც წყლის ტრანსპორტირების დროებით შეჩერებას მოითხოვს	HPP-ისთვის წყლის მიწოდების შეწყვეტა	• დამკვეთს მიეწოდოს დეტალური სამშენებლო/სამუშაო გრაფიკი, რომელშიც განსაზღვრული იქნება არხის გათიშვის საჭირო პერიოდები. • HPP-ის ოპერატორთან განხორციელდეს კოორდინაცია და არსებული სახელშეკრულებო შეთანხმების შესაბამისად წინასწარ ეცნობოს დაგეგმილი შეწყვეტის შესახებ. • მიწოდების შეწყვეტის დრო და ხანგრძლივობა დაკორექტირდეს HPP-ის ფუნქციონირებაზე ზემოქმედების მინიმუმიზაციის მიზნით. • დაგეგმილი გათიშვის ნებისმიერი ცვლილება ეცნობოს HPP-ის ოპერატორს.	კონტრაქტორი
ტერიტორიის აღდგენა	ლანდშაფტზე გადაჭარბებული ზემოქმედება; ROW-ის ნარჩენი დაბინძურება სამშენებლო ნარჩენებითა და ჭარბი მასალებით	სამშენებლო სამუშაოების დასრულების შემდეგ უზრუნველყოფილ იქნეს: • ადგილზე არ დარჩეს ნარჩენები და ჭარბი მასალები. • ყველა თხრილი შეივსოს, ნაყოფიერი ფენა გაიშალოს და ROW აღდგეს ბუნებრივ მდგომარეობამდე.	კონტრაქტორი

		• მისასვლელი გზები აღდგეს მშენებლობამდე არსებულ ან უკეთეს მდგომარეობამდე. • ადგილობრივი მოსახლეობის ღობეების, მიწების ან სხვა კერძო ქონების ნებისმიერი შემთხვევითი დაზიანება სრულად ანაზღაურდეს ფულადი კომპენსაციით ან საწყის ან უკეთეს მდგომარეობამდე აღდგენით.	
ექსპლუატაციის ეტაპი			
ZAIS-ის ექსპლუატაცია და ტექნიკური მომსახურება მომსახურების ცენტრის ოპერატორების მიერ	სისტემის არასათანადო ექსპლუატაციით გამოწვეული დატბორვა, ნიადაგის ეროზია და დამლაშება	• GA-ს მომსახურების ცენტრის ოპერატორებს ჩაუტარდეთ ტექნიკური სწავლება სატუმბი სადგურის მუდმივი ფუნქციონირებისა და ექსპლუატაციის შესახებ, რათა წყლის რეგულარული გადატუმბვით თავიდან იქნეს აცილებული მიწის დატბორვა და დამლაშება. • სარწყავ სისტემაზე დროულად შესრულდეს გეგმური და ავარიული სარემონტო სამუშაოები მისი გაუმართაობის თავიდან ასაცილებლად.	GA
წყალმომხმარებლებისთვის სარწყავი მომსახურების მიწოდება	მინდვრების გადაჭარბებული/არასწორი მორწყვით გამოწვეული ნიადაგის ეროზია და დამლაშება; არხებისა	• სარწყავი წყლის მომხმარებლებისთვის ჩატარდეს ცნობიერების ამაღლების კამპანიები სათანადო და	GA-ს მომსახურების ცენტრი

	და ჰიდროტექნიკური ნაგებობების ცუდი ექსპლუატაციითა და მოვლა-პატრონობით გამოწვეული წყლის დანაკარგი, დატბორვა და ROW-ის გასწვრივ ტერიტორიების დაჭაობება; დამაბინძურებლებით დატვირთული სარწყავი წყლით სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის დაბინძურება	რაციონალური მორწყვის პრაქტიკის ხელშესაწყობად. • სარწყავ სისტემაზე დროულად შესრულდეს გეგმური და ავარიული შეკეთება. • გამოყენებულ იქნეს NEA-ს მიერ წარმოებული მდინარის წყლის ხარისხის მონიტორინგის მონაცემები იმის დასადასტურებლად, რომ დამაბინძურებლების შემცველობა დადგენილ ზღვრულ მნიშვნელობებს არ აღემატება; სტანდარტზე მაღალი კონცენტრაციების შემთხვევაში წყლის აღება დაუყოვნებლივ შეწყდეს. • სარწყავი მომსახურება განახლდეს მას შემდეგ, რაც NEA დაადასტურებს წყლის ხარისხის სტანდარტულ მდგომარეობაში დაბრუნებას.	
სარწყავი სისტემის მომხმარებლების მიერ პესტიციდების გამოყენება	პესტიციდების არასათანადო გამოყენებითა და შეფუთვის ცუდი მართვით გამოწვეული გარემოს დაბინძურება და თემის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების დაზიანება; პესტიციდების გადაჭარბებული და არასათანადო გამოყენებით გამოწვეული სასოფლო-სამეურნეო	• წყალმომხმარებლებისთვის ჩატარდეს ცნობიერების ამაღლების კამპანია პესტიციდების უსაფრთხო და რაციონალური გამოყენების ხელშესაწყობად და IPM-ისა და ინტეგრირებული ვექტორული მართვის მიდგომების პოპულარიზაციისთვის. • თავიდან იქნეს აცილებული ან	GA

	პროდუქციის დაბალი ხარისხი	მინიმუმამდე შემცირდეს სასარგებლო ორგანიზმების დაზიანება, რომლებიც სამიზნე მავნებლების ბუნებრივი მტრები ან კონტროლის აგენტები არიან. • პესტიციდების ცარიელი ბოთლები არ გადაიყაროს ღია გარემოში; მათი მართვა განხორციელდეს დადგენილი მეთოდებით და ფერმერებმა გამოიყენონ შესაბამისი PPE. • ფერმერებმა პირველ რიგში გამოიყენონ აგროტექნიკური პრაქტიკა, ბიოლოგიური მეთოდები და გენეტიკური მიდგომები, ხოლო ქიმიური საშუალებები — უკიდურეს შემთხვევაში.	
არხის სისტემის მოვლა-პატრონობა	არხის გაწმენდისას ამოღებული ნატანისა და მცენარეულობის არასათანადო მართვა	• არხები რეგულარულად მოვლილ იქნეს ნატანისა და ნარჩენების დიდი მოცულობის დაგროვების თავიდან ასაცილებლად. • ტექნიკური მომსახურებისა და მცენარეულობის მოცილებისას ორგანული ნარჩენები არხებში არ დარჩეს დასაშლელად. • არხის გაწმენდის შედეგად წარმოქმნილი ორგანული ნარჩენები შეგროვდეს და შეინახოს მუნიციპალიტეტის მიერ განსაზღვრულ ტერიტორიაზე.	GA / ადგილობრივი მუნიციპალიტეტი

		• შესაბამის შემთხვევებში ხის მასალა ადგილობრივ თემებს შეშად გადაეცეს. • ამოღებული ნატანი იმართოს დადგენილი პრაქტიკის შესაბამისად. ადგილობრივი ფერმერებისთვის გამოყენების მიზნით ნატანი არ გაიცეს მძიმე მეტალებისა და სხვა მავნე დამაბინძურებლების შემცველობის გამოსარიცხად წინასწარი ქიმიური ანალიზის გარეშე.	
--	--	---	--

10. გარემოსდაცვითი და სოციალური მონიტორინგის გეგმა

საქმიანობა	რა პარამეტრი უნდა გაკონტროლდეს?	სად?	როგორ?	როდის / რა სიხშირით?	რატომ?	ვინ არის პასუხისმგებელი მონიტორინგზე?
მშენებლობის ეტაპი						
სამშენებლო მასალებით მომარაგება	სამშენებლო მასალების შესყიდვა ოფიციალურად რეგისტრირებული მომწოდებლებისგან	კონტრაქტორის სამუშაო ბანაკი	დოკუმენტების, ეტიკეტებისა და ხარისხის შემოწმება	პერიოდულად	ინფრასტრუქტურის ტექნიკური საიმედოობისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა	ინჟინერი
სამშენებლო მასალების ტრანსპორტირება; სამშენებლო ტექნიკის გადაადგილება	სატრანსპორტო საშუალებებისა და ტექნიკის ტექნიკური მდგომარეობა; სატვირთო მანქანის ტვირთის დაფარვა და დაცვა; ტრანსპორტირების დადგენილი საათებისა და მარშრუტების დაცვა	ტრანსპორტირების მარშრუტები	ვიზუალური ინსპექტირება	სამუშაო საათებში და მათ მიღმა დაუგეგმავი ინსპექტირებები	ნიადაგისა და ჰაერის ემისიებით დაბინძურების შეზღუდვა; ხმაურისა და ვიბრაციისგან ადგილობრივი თემების შეწუხების შეზღუდვა; სატრანსპორტო შეფერხებების მინიმიზაცია	ინჟინერი
დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობა და ზემოქმედების	ქალებისა და გამოვლენილი მოწყვლადი და არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფი	კონსულტაციის პროცესის ჩანაწერები;	დასწრების ფურცლების, ოქმებისა და უკუკავშირის	ყოველი კონსულტაციის შემდეგ და პერიოდული	ინკლუზიური და შინაარსიანი დაინტერესებულ მხარეთა	PIU

ქვეშ მოქცეულ თემებთან კომუნიკაცია	ჯგუფების მონაწილეობა; კონსულტაციების ხელმისაწვდომობა; მიღებული და განხილული უკუკავშირი	ქვეპროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული თემები და საკონსულტაციო ადგილები	ჩანაწერების შემოწმება; გამჟღავნებული ინფორმაციისა და საკონსულტაციო ღონისძიებების ხელმისაწვდომობის შემოწმება; ჩანაწერების შემოწმება შესაბამისი უკუკავშირის ინტეგრირებისა და დაინტერესებული მხარეებისთვის პასუხის დასადასტურებლად	ESMP ანგარიშგებისას	ჩართულობის უზრუნველყოფა; ქალებისა და მოწყვლადი/არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფი ჯგუფების პრობლემების ასახვა და განხილვა	
სამშენებლო ტექნიკისა და მანქანა-მექანიზმების ექსპლუატაცია	ტექნიკისა და მანქანა-მექანიზმების ტექნიკური მდგომარეობა; ექსპლუატაციის პრაქტიკა	სამშენებლო ობიექტები	ვიზუალური ინსპექტირება	ყოველდღიურად	ძრავების უქმი მუშაობით, ჭარბი გამონაბოლქვითა და ნავთობპროდუქტების გაჟონვით ჰაერისა და ნიადაგის დაბინძურების შემცირება; გადაჭარბებული ხმაურის თავიდან	ინჟინერი

					აცილება	
სამშენებლო სატრანსპორტო საშუალებებისა და ტექნიკის მომსახურება	სატრანსპორტო საშუალებებისა და ტექნიკის რეცხვა ობიექტის გარეთ ან წყლის ობიექტებიდან საკმარისად მოშორებით; ზეთებითა და საპოხი მასალებით მომსახურება სერვისცენტრებში ან სპეციალურად მოწყობილ ადგილზე; მომსახურების ადგილის ტექნიკური გამართულობა - მყარი/იზოლირებული იატაკი ან შემწოვი ფენა, შემაკავებელი ბარიერები, ხანძარსაწინააღმდეგო კომპლექტი, ავტომობილის რეცხვის ადგილზე სალექარი აუზი	სამშენებლო ობიექტები და სამუშაო ბანაკი	ვიზუალური ინსპექტირება	ტექნიკის ექსპლუატაციის მთელი პერიოდი	სატრანსპორტო საშუალებების მომსახურებისას ნავთობპროდუქტები თ მიწისა და წყლის დაბინძურების თავიდან აცილება; ხანძრის წყაროს სწრაფად ლოკალიზებისა და მატერიალური ზიანის მინიმიზაციისთვის მზადყოფნა	ინჟინერი
ნიადაგის გათხრა	ნაყოფიერი ფენისა და ქვედა გრუნტის არევა არ ხდება; ნაყოფიერი ფენისა და ქვედა გრუნტის ორგანიზებული დასაწყობება; გროვების სტაბილურობა; ქვედა გრუნტის გროვა ≤ 6 მ; ნაყოფიერი ფენის გროვა ≤ 2	სამშენებლო ობიექტები	ვიზუალური ინსპექტირება	მიწის სამუშაოების მიმდინარეობის სას	ნაყოფიერი ფენის ხარისხის გაუარესებისა და დაკარგვის თავიდან აცილება; ცუდად დასაწყობებული გრუნტით ადამიანისა და გარემოს	ინჟინერი

	მ; ქვედა გრუნტის უკუყრა და ჭარბი მასალის წერილობით განსაზღვრულ ადგილებში განთავსება; თხრილების დროული დაფარვა; სამუშაოების დასრულებისას ნაყოფიერი ფენის გაშლა და ტერიტორიის აღდგენა; ნაყოფიერი ფენის ალტერნატიული გამოყენების დაუშვებლობა				ჯანმრთელობის დაზიანების თავიდან აცილება; ადამიანებისა და ცხოველების თხრილებში ჩავარდნის პრევენცია; ლანდშაფტის ესთეტიკური დაზიანების თავიდან აცილება	
შემთხვევითი აღმოჩენების მართვა	სამუშაოების შეჩერება აღმოჩენის მომენტიდან PIU-ის ოფიციალურ შეტყობინებამდე სამუშაოების განახლების შესახებ; კონტრაქტორსა და PIU-ს, ასევე PMD-სა და NACHP-ს შორის შემთხვევით აღმოჩენასა და შემდგომ მოქმედებებზე მიმოწერის არსებობა; ისტორიული არტეფაქტების დაუზიანებლობა	გათხრების ადგილები	დოკუმენტების შემოწმება	შემთხვევითი აღმოჩენისას	ისტორიული არტეფაქტების დაკარგვის ან დაზიანების თავიდან აცილება	ინჟინერი / PIU; NACHP
მცენარეულობის გაწმენდა	მცენარეულობის გაწმენდამდე	სამშენებლო ობიექტები	ვიზუალური ინსპექტირება	მცენარეულობის	მცენარეულობაზე გადაჭარბებული	ინჟინერი / PIU

	წინასამშენებლო კვლევის/ხეების ინვენტარიზაციის ჩატარება; ხე-მცენარეების მოჭრისთვის შესაბამისი ორგანოს ოფიციალური ნებართვის არსებობა; მოჭრილი ხე-მცენარეების განსაზღვრულ, სასურველია გადახურულ ადგილზე დასაწყობება; მერქნისა და მოცილებული ხეების სხვა ნაწილების გადაცემის დოკუმენტების არსებობა			გაწმენდამდე და გაწმენდის პროცესში	ზემოქმედების თავიდან აცილება	
ბუნებრივი სამშენებლო მასალების მოპოვება/მომარაგება	შესაძლებლობის შემთხვევაში მასალის შეძენა არსებული მომწოდებლებისგან; მოპოვების ლიცენზიის არსებობა და პირობების მკაცრი დაცვა; მდინარის ხრეშისა და ქვიშის მოპოვება წყლის ნაკადის გარეთ; მოპოვების უბანსა და წყლის ნაკადს შორის ხრეშის დამცავი ბარიერები;	კარიერები	დოკუმენტების შემოწმება; ვიზუალური ინსპექტირება	ბუნებრივი სამშენებლო მასალების მოპოვებისას	ფერდობების ეროზიისა და ეკოსისტემებისა და ლანდშაფტების დეგრადაციის შეზღუდვა; მდინარის ნაპირების ეროზიის, შეწონილი ნაწილაკებით წყლის დაბინძურებისა და წყლის ბიოტაზე ზემოქმედების შეზღუდვა; პირუტყვისა და	ინჟინერი / PIU; მინერალური რესურსების ეროვნული სააგენტო

	ტექნიკის წყლის ნაკადში შესვლის აკრძალვა; მოპოვების უბნების მონიშვნა და შემოღობვა; დამუშავებული კარიერის უბნების აღდგენა და ბუნებრივი მცენარეული საფარის რეგენერაციის ხელშეწყობა				მოსახლეობის დაცვა	
სამშენებლო ნარჩენების წარმოქმნა	ხელახალი გამოყენებისთვის ვარგისი ელემენტების გამოყოფა და შესაძლებლობის ფარგლებში ხელახალი გამოყენება; გადამუშავებადი ელემენტების გამოყოფა და შემგროვებელ/გადამამუშავებელ კომპანიებზე გადაცემა; სამშენებლო ნარჩენების დროებითი შენახვის სპეციალური ადგილის გამოყოფა და ჭარბი დაგროვების დაუშვებლობა; ჭარბი სამშენებლო მასალის საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანიის მიერ მითითებულ ადგილზე	სამშენებლო ობიექტები; სამუშაო ბანაკი; ნარჩენების განთავსების ადგილები; სამუშაო უბნებისა და ნარჩენების განთავსების ადგილების მიმდებარე ტერიტორია	დოკუმენტების შემოწმება; ვიზუალური ინსპექტირება	პერიოდულად	სამშენებლო ობიექტისა და მიმდებარე ტერიტორიის ნარჩენებით დაბინძურების თავიდან აცილება	ინჟინერი / PIU; MEPA-ს გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი

	განთავსება					
საყოფაცხოვრებო ნარჩენების წარმოქმნა	სამშენებლო ობიექტებსა და სამუშაო ბანაკში საყოფაცხოვრებო ნარჩენების კონტეინერების განთავსება; ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებთან საყოფაცხოვრებო ნარჩენების რეგულარული გატანის შესახებ შეთანხმების გაფორმება	სამშენებლო ობიექტები და სამუშაო ბანაკი	ვიზუალური ინსპექტირება	პერიოდულად	დანაგვიანების თავიდან აცილება; ნიადაგისა და წყლის დაბინძურების თავიდან აცილება	ინჟინერი / PIU; ადგილობრივი მუნიციპალიტე ტები
სახიფათო ნარჩენების წარმოქმნა	სახიფათო ნარჩენებთან მომუშავე მუშაკების PPE- ით უზრუნველყოფა და გამოყენების აღსრულება; აზბესტის შემცველი ნარჩენების დასველება და არასაჭირო დამსხვრევის დაუშვებლობა; დადგენილი წესით შეფუთვა, დაცულ ადგილზე შენახვა და უსაფრთხო ტრანსპორტირება მყარი ნარჩენების მართვის კომპანიის სანიტარულ ნაგავსაყრელზე; აზბესტის შემცველი ნარჩენების ხელახალი გამოყენების დაუშვებლობა;	სამშენებლო ობიექტები და სამუშაო ბანაკი	ვიზუალური ინსპექტირება; დოკუმენტების შემოწმება	პერიოდულად	მუშაკებისა და მიმდებარე თემების ჯანმრთელობის დაზიანების თავიდან აცილება; ნიადაგისა და ზედაპირული/მიწისქვე ემა წყლების დაბინძურების თავიდან აცილება	ინჟინერი / PIU; MEPA-ს გარემოსდაცვით ი ზედამხედველო ბის დეპარტამენტი; შრომის ინსპექციის სამსახური

	გამოყენებული საბურავების, აკუმულატორების, ფილტრებისა და ნავთობპროდუქტების ნარჩენების შეგროვება, უსაფრთხო შენახვა და ლიცენზირებულ კომპანიებზე გადაცემა					
ხმაურის წარმოქმნა	სატრანსპორტო საშუალებებისა და ტექნიკის კარგ ტექნიკურ მდგომარეობაში შენარჩუნება; ლამით ხმაურის გამომწვევი სამუშაოების არარსებობა; სამშენებლო სატრანსპორტო საშუალებების სიჩქარის შეზღუდვა 30–40 კმ/სთ- მდე დასახლებებში და მათ სიახლოვეს	სამშენებლო ობიექტები და სამუშაო ბანაკი; ტრანსპორტირე ბის მარშრუტები	ვიზუალური ინსპექტირება; კონტრაქტორის მიერ ხმაურის საზომი ხელსაწყო გამოყენება	პერიოდულად	მიმდებარე თემების შეწუხების თავიდან აცილება; მუშაკთა ჯანმრთელობის დაცვა	ინჟინერი / PIU
შრომის მართვა	• კონტრაქტორსა და მის მიერ დასაქმებულ ყველა მუშაკს შორის სათანადოდ გაფორმებული შრომითი ხელშეკრულებების არსებობა;	სამშენებლო მოედნები და სამუშაო ბანაკი	დოკუმენტაციის შემოწმება; ვიზუალური ინსპექტირება	რეგულარულად	• მუშაკთა ექსპლუატაციისა და არასამართლიანი მოპყრობის გამორიცხვა; • უბედური	ინჟინერი / დამკვეთი; შრომის ინსპექცია

	• შრომის კოდექსის მოთხოვნების დაცვა, მათ შორის სამუშაო დროის, შვებულების, შრომის ანაზღაურების, დასაქმებულთა ასაკის, დისკრიმინაციის დაუშვებლობისა და სხვა შესაბამისი მოთხოვნების შესრულება; • მუშაკების სამუშაო ტანსაცმლითა და ინდივიდუალური დაცვის საშუალებებით (PPE) უზრუნველყოფა და მათი გამოყენების მოთხოვნის აღსრულება; • სამშენებლო მოწყობილობებისა და ტექნიკის ექსპლუატაციის წესების დაცვა; სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების საკითხებზე შესაბამისი სწავლების/ინსტრუქტაჟის ჩატარება; • სამშენებლო მოედნებსა და სამუშაო ზანაკში სათანადო სანიტარიულ-ჰიგიენური პირობების უზრუნველყოფა, მათ შორის დასასვენებელი და				შემთხვევების აღბათობის შემცირება	
--	---	--	--	--	-------------------------------------	--

	კვების სივრცეების, უსაფრთხო სასმელი წყლისა და სანიტარიული პირობების უზრუნველყოფა, ასევე ქალებისა და კაცებისთვის განცალკევებული საპირფარეშოების მოწყობა.					
საჩივრების მექანიზმის საკონტაქტო პირი	• საჩივრების განხილვის ეფექტიანი მექანიზმის უზრუნველყოფა. • საინფორმაციო ბროშურების განთავსება, რომლებშიც აღწერილი იქნება საჩივრის წარდგენის პროცედურა და ადგილობრივი თემებისა და მუშაკებისთვის უკუკავშირისა და პრობლემური საკითხების წარსადგენად საჭირო ინფორმაცია. • კონტრაქტორის GM-ის საკონტაქტო პირის დანიშვნა, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება პროექტის დადებითი ან უარყოფითი ზემოქმედების ქვეშ	სამშენებლო სამუშაოების ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული დასახლებები	ვიზუალური ინსპექტირება; ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ თემებთან გასაუბრება; GRM-ის რეესტრების შემოწმება	რეგულარულად	• ადგილობრივი თემებისთვის შექმნილი დისკომფორტის მინიმუმამდე შემცირება; • კონტრაქტორსა და ადგილობრივ თემებს შორის კონფლიქტების თავიდან აცილება	ინჟინერი / PIU

	მოქცეულ ადგილობრივ მოსახლეობასთან, აგრეთვე სამშენებლო კომპანიაში დასაქმებულ მუშაკებთან დროულ და ეფექტიან კომუნიკაციაზე. • კონტრაქტორის მიერ განხორციელებული თემთან ურთიერთობის ღონისძიებების ეფექტიანობის მონიტორინგი და გადამოწმება, რომ კონტრაქტორი თემის საჩივრებსა და მოთხოვნებზე დროულად და სათანადოდ რეაგირებს. • სამუშაო უბნების გარშემო/გასწვრივ თვალსაჩინო ადგილებში კონტრაქტორის დასახელებისა და საკონტაქტო ინფორმაციის შემცველი ბანერების განთავსება. • ადგილობრივი თემების ინფორმირება სამუშაოების ხასიათისა და ხანგრძლივობის შესახებ და სამშენებლო სამუშაოებით გამოწვეული					
--	--	--	--	--	--	--

	კომუნალური მომსახურების ნებისმიერი შეფერხების შესახებ დროული გაფრთხილება. • ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებებისა და ადგილობრივ თემებთან კონსულტაციების დროული, ინკლუზიური და გამჭვირვალე ფორმით ჩატარების უზრუნველყოფა. • PIU-სთვის ანგარიშგება თემთან ურთიერთობის მდგომარეობის, წარმოშობილი საკითხებისა და საჩივრების გადაწყვეტის შესახებ.					
განსახლების ზემოქმედების შეფასება	• RAP-ის დასრულების ანგარიში	—	დოკუმენტური შემოწმება; კომპენსაციის გადახდების, RAP-ის განხორციელების პროცედურების დაცვისა და PAP-ების მხრიდან დარჩენილი საჩივრების	RAP-ის განხორციელებ ის დასრულების შემდეგ	კომპენსაციის დროული გადახდა, მდგომარეობის აღდგენა და საჩივრების დახურვა	PIU

			არსებობის შემოწმება			
სამშენებლო მოედნის მდგომარეობის აღდგენა	• სამშენებლო მოედნებსა და სამუშაო ბანაკში ნარჩენებისა და ჭარბი მასალების არარსებობა; • ყველა თხრილის უკუჩაყრა, ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის გაშლა და გასხვისების ზოლის (ROW) კვაზიბუნებრივ მდგომარეობამდე აღდგენა; • მისასვლელი გზების აღდგენა მშენებლობამდე არსებულ ან უკეთეს მდგომარეობამდე; • ადგილობრივი მოსახლეობის ღობეების, მიწების ან სხვა კერძო საკუთრების შემთხვევითი დაზიანებით გამოწვეული მოუგვარებელი შედეგების არარსებობა.	სამშენებლო მოედნები და სამუშაო ბანაკები	ვიზუალური ინსპექტირება	სამშენებლო სამუშაოების დასკვნითი ეტაპი	• ლანდშაფტზე გადაჭარბებული ზემოქმედების თავიდან აცილება; • გასხვისების ზოლის (ROW) სამშენებლო ნარჩენებითა და ჭარბი მასალებით ნარჩენი დაბინძურების თავიდან აცილება	ინჟინერი / PIU
ექსპლუატაციის ეტაპი						
სარწყავი წყლის ხარისხი	მძიმე მეტალების შემცველობა	NEA-ს მონაცემთა ბაზები	მონიტორინგის მონაცემების შედარება ზედაპირულ	უშუალოდ სარწყავი სეზონის დაწყებამდე	თემის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების	GA

			წყლებში დამაბინძურებ ლების შემცველობის დადგენილ ზღვრულ მნიშვნელობებ თან	და სარწყავი სეზონის განმავლობაშ ი	უზრუნველყოფა	
ფერმერებისთვის ს სარწყავი მომსახურების მიწოდება	სარწყავი სისტემის გამართული ფუნქციონირება; ფერმერებისთვის ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებების ჩატარება სათანადო და რაციონალური პრაქტიკის ხელშესაწყობად; სარწყავი წყლის ხარისხი	სარწყავი სისტემის ROW-ის გასწვრივ; მომსახურების მიმწოდებლის ოფისი; მდინარე მაშავერას წყალმიმღები	ვიზუალური ინსპექტირება; ცნობიერების ამაღლების კამპანიის ჩანაწერების შემოწმება; NEA-ს მონიტორინგის მონაცემები	სარწყავი სეზონის განმავლობაშ ი; ექსტრემალუ რი ამინდის მოვლენების შემდეგ; პერიოდულა დ სარწყავი სეზონის განმავლობაშ ი და მნიშვნელოვან ნალექის მოვლენების შემდეგ	გადაჭარბებული/არა სწორი მორწყვით გამოწვეული ნიადაგის ეროზიისა და დამლაშების მინიმიზაცია; წყლის დანაკარგის, დატბორვისა და ROW-ის გასწვრივ ტერიტორიების დაჭაობების მინიმიზაცია; არასათანადო ხარისხის სარწყავი წყლის მიწოდებისა და მის მიერ გადატანილი დამაბინძურებლები თ სასოფლო- სამეურნეო	GA

					პროდუქციის დაბინძურების გამორიცხვა	
სარწყავი სისტემის მომხმარებლები ს მიერ პესტიციდების გამოყენება	პესტიციდების გადაჭარბებული გამოყენების არარსებობა და მავნებლების ინტეგრირებული მართვის პრინციპების დაცვა	ZAIS-ის მომსახურების ზონაში არსებული სასოფლო- სამეურნეო მინდვრები	ფერმერებთან ინტერვიუები; სასოფლო- სამეურნეო მომსახურების მიმწოდებლებ თან ინტერვიუები	განმეორებით	• ცნობიერების ამაღლების კამპანიებისა და სწავლების გზით ფერმერების განათლება გარემოსდაცვითად მისაღები პრაქტიკის შესახებ. • IPM-ის, საკვები ნივთიერებების ინტეგრირებული მართვის (INM) და Material Safety Data Sheet-ის მითითებების შესაბამისად სახიფათო ნივთიერებების უსაფრთხო მოპყრობის შესახებ პრაქტიკული სწავლების ჩატარება. • ქიმიური სასუქების	GA

					ალტერნატივად კომპოსტისა და ნაკელის გამოყენების ხელშეწყობა. • პესტიციდებისა და სასუქების უსაფრთხო გამოყენების, შენახვისა და განთავსების უზრუნველყოფა; PPE-ის გამოყენების წახალისება. • სადაც შესაძლებელია, მინდვრების კიდეებსა და წყლის ობიექტებთან მცენარეული ბუფერული ზოლების მოწყობა ნატანისა და პესტიციდების ჩამონადენის შესამცირებლად.	
სარწყავი არხებიდან	ნატანში მძიმე მეტალებისა და სხვა	არხების გაწმენდის	ქიმიური ანალიზი	ნატანის გადაცემამდე	საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისა და	GA

ამოღებული ნატანის ფერმერებისთვი ს სასოფლო- სამეურნეო გამოყენების მიზნით გადაცემა	მაჟნე დამაბინძურებლების შემცველობა	შედეგად დაგროვებულ ი ნატანის გროვები			უსაფრთხოების დაზიანების თავიდან აცილება	
---	---	---	--	--	--	--

დანართები

დანართი A: ქვეპროექტების გარემოსდაცვითი და სოციალური სკრინინგის კითხვარი

ზედა არხის საირიგაციო სისტემის ქვეპროექტის გარემოსდაცვითი და სოციალური სკრინინგისა და კლასიფიკაციის კითხვარი

ზემოქმედების იდენტიფიცირება	პასუხი / განმარტება
შეიძლება თუ არა ქვეპროექტს ჰქონდეს მაღალი ზემოქმედება გარემოზე?	არა. მშენებლობის ეტაპზე შესაძლებელია გარემოზე მცირე და მოკლევადიანი ზემოქმედება; თუმცა, მნიშვნელოვანი უარყოფითი ზემოქმედება მოსალოდნელი არ არის. პროექტი ითვალისწინებს არსებული ZAIS-ის რეაბილიტაციას, რაც გააუმჯობესებს სარწყავი წყლის მიწოდების საიმედოობასა და ეფექტიანობას, ხელს შეუწყობს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობას და გააუმჯობესებს სარწყავი სისტემის საერთო ფუნქციონირებას. სამშენებლო საქმიანობა შეზღუდული იქნება მოცულობითა და ხანგრძლივობით და განხორციელდება განსაზღვრული საპროექტო საზღვრების ფარგლებში. ყველა საქმიანობა განხორციელდება ინჟინრისა და PIU-ის მკაცრი ზედამხედველობით, შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობისა და მსოფლიო ბანკის გარემოსდაცვითი და სოციალური პოლიტიკის სრული დაცვით.
რა მოსალოდნელი დადებითი და უარყოფითი გარემოსდაცვითი ზემოქმედებები ექნება ქვეპროექტს?	ZAIS-ის რეაბილიტაციას მნიშვნელოვანი დადებითი ზემოქმედება ექნება ეფექტიანი სარწყავი მომსახურების აღდგენის, წყლის მიწოდების საიმედოობის გაუმჯობესების, ტრანსპორტირების დანაკარგების შემცირების, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობის ზრდისა და ადგილობრივი ფერმერებისთვის საარსებო შესაძლებლობების გაუმჯობესების გზით. პროექტი ასევე გააძლიერებს წყლის მართვას სარწყავი სისტემის გაუმჯობესებული მონიტორინგისა და საოპერაციო კონტროლის მეშვეობით. პოტენციური უარყოფითი ზემოქმედებები დროებითი იქნება და ძირითადად მშენებლობის ეტაპით შემოიფარგლება: მცენარეულობის გაწმენდა, ამოღებული გრუნტისა და სამშენებლო ნარჩენების წარმოქმნა, მტვერი, ხმაური, სატრანსპორტო

	შეფერხება, ლოკალური ნიადაგის ეროზია, სამშენებლო მასალებისა და საწვავისგან დაბინძურების რისკები და ფაუნისა და სარწყავი მომსახურების დროებითი შეწყვეტა. ეს ზემოქმედებები შეიძლება შემცირდეს ESMP-ის განხორციელებით.
შეიძლება თუ არა ქვეპროექტს ჰქონდეს მაღალი ზემოქმედება ადგილობრივ თემებსა და სხვა ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირებზე?	არა. ქვეპროექტი ორიენტირებულია არსებული სარწყავი სისტემის რეაბილიტაციაზე, მომსახურების გაუმჯობესებისა და მომსახურების ზონაში სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობის მხარდაჭერის მიზნით. გაუმჯობესება ხელს შეუწყობს სასოფლო-სამეურნეო წარმოებას, მოსავლიანობის ზრდას, შემოსავლების მატებასა და სოფლის მეურნეობაში ჩართული პირების საარსებო პირობების გაუმჯობესებას. ამასთან, რეაბილიტაციისას შესაძლებელია დროებითი შეწყვეტა, მათ შორის ხმაური, მტვერი, დაბინძურება და ტექნიკის გადაადგილება. ასეთი ზემოქმედებების შემთხვევაში გამოყენებული იქნება შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები. რამდენიმე მიწის ნაკვეთზე ასევე იქნება მცირე განსახლების ზემოქმედება, რომელიც განხილული იქნება ESS5-ისა და საქართველოს შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად.

2. შემარბილებელი ღონისძიებები

კითხვა	პასუხი / განმარტება
განხილული იყო თუ არა ქვეპროექტის პროექტირების ალტერნატივები?	დიახ. განხილული იყო ორი ალტერნატივა: „პროექტის გარეშე“ ვარიანტი და არსებული ZAIS-ის რეაბილიტაცია ფერმერებისთვის სარწყავი წყლის შეუფერხებელი მიწოდების მიზნით. არსებული სარწყავი სისტემის რეაბილიტაცია მიჩნეულ იქნა საუკეთესო ვარიანტად სარწყავი ნაგებობების გაუმჯობესებისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობის გაზრდისთვის.
რა ტიპის შემარბილებელი ღონისძიებებია შემოთავაზებული?	შემოთავაზებული ღონისძიებები მოიცავს ნაყოფიერი ფენის სათანადო დასაწყობებით მისი დაკარგვის პრევენციას, მცენარეულობის გაწმენდის მინიმუმიზაციას, ფაუნის სახეობებისა და ეროვნული

	პარკის დაცვას, არასახიფათო და სახიფათო ნარჩენების პასუხისმგებლიან მართვას, ხმაურის წარმოქმნისა და წყლის გარემოზე ზემოქმედების თავიდან აცილებას ან შემცირებას, მტვრის ჩახშობის ღონისძიებებს, ზეთის, საწვავის, აკუმულატორებისა და ქიმიური ნივთიერებების უსაფრთხო შენახვას, შრომითი პრაქტიკის ეფექტიან მართვას და კერძო მიწისთვის შესაძლო ზიანის შემცირებას. სოციალური თვალსაზრისით, თუ კერძო საკუთრებაზე რაიმე გაუთვალისწინებელი ზიანი ან დროებითი ჩარევა წარმოიშობა, იგი სარეაბილიტაციო სამუშაოებამდე დოკუმენტირდება და ყველა დაკავშირებული საკითხი სრულად განიხილება მსოფლიო ბანკის ESS1-ისა და ESS5-ის შესაბამისად.
წინა მსგავსი ქვეპროექტებიდან მიღებული რა გამოცდილება იქნა გათვალისწინებული პროექტის დიზაინში?	პროექტირებისას გათვალისწინებული უნდა იყოს საზოგადოებრივი აზრი წარსული ოპერირების, ფერმერთა მიმდინარე მოთხოვნებისა და მათი მზარდი საჭიროებების შესახებ ინფორმაციის შეგროვების თვალსაზრისით.
ჩართული იყვნენ თუ არა დაინტერესებული თემები და რამდენად სათანადოდ იქნა გათვალისწინებული მათი ინტერესები და ცოდნა ქვეპროექტის მომზადებისას?	პროექტირების ეტაპზე საპროექტო კონსულტანტმა GA-სა და მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლებთან და ადგილობრივ ფერმერებთან ერთად რამდენიმე დაინტერესებულ მხარეთა შეხვედრა ჩაატარა მუნიციპალიტეტის ოფისში. შეხვედრების დროს საკონსულტაციო კომპანიის საპროექტო ჯგუფმა ფერმერებსა და GA-ს ადგილობრივ წარმომადგენელს წარუდგინა წინასწარი პროექტი და მიიღო მათი უკუკავშირი და წინადადებები. ადგილზე ვიზიტებიც განხორციელდა განსახლების ზემოქმედების შესაფასებლად და ადგილობრივ ფერმერებთან, მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლებსა და GA-სთან ინფორმაციის გასაცვლელად. მცირე LAR ზემოქმედების გამო ჩატარდა სოციალურ-ეკონომიკური კვლევებიც, რომლებშიც ადგილობრივი მოსახლეობა და AP-ები მონაწილეობდნენ და აწვდიდნენ ინფორმაციას მათი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შესახებ.

განსახლების სკრინინგის ინფორმაცია

№	კითხვა	დიახ	არა
---	--------	------	-----

1	ხელმისაწვდომი და გადამოწმებადია თუ არა ინფორმაცია ქვეპროექტის ტერიტორიის კუთვნილების, საკუთრებისა და მიწათსარგებლობის სტატუსის შესახებ? (სკრინინგი ვერ დასრულდება ამ ინფორმაციის გარეშე)	X	
2	შეამცირებს თუ არა ქვეპროექტი (დროებით ან მუდმივად) სხვა პირების წვდომას მათ ეკონომიკურ რესურსებზე, როგორიცაა მიწა, საძოვარი, წყალი, საჯარო მომსახურება ან სხვა რესურსები, რომლებზეც ისინი დამოკიდებულნი არიან?	X	
3	გამოიწვევს თუ არა ქვეპროექტი პირების ან ოჯახების განსახლებას ან მოითხოვს თუ არა მიწის (საჯარო ან კერძო, დროებით ან მუდმივად) შესყიდვას მისი განხორციელებისთვის?	X	
4	გამოიწვევს თუ არა ქვეპროექტი კულტურების, ხეხილისა და საოჯახო ინფრასტრუქტურის დროებით ან მუდმივ დაკარგვას (მაგ., დამხმარე ნაგებობები, ღობე, არხი, ბელელი, გარე ტუალეტები და სამზარეულოები და სხვ.)?	X	

თუ ზემოაღნიშნულ რომელიმე კითხვაზე (გარდა პირველი კითხვისა) პასუხია „დიახ“, მაშინ გამოიყენება ESS5 - მიწის შესყიდვა, მიწათსარგებლობის შეზღუდვები და იძულებითი განსახლება - და შემარბილებელი ღონისძიებები უნდა განხორციელდეს ამ ESS-ისა და პროექტის RPF-ის შესაბამისად.

კულტურული რესურსების დაცვის სკრინინგის ინფორმაცია

№	კითხვა	დიახ	არა
5	მოითხოვს თუ არა პროექტი გათხრებს რომელიმე ისტორიულ, არქეოლოგიურ ან კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტთან ახლოს?		×

თუ მე-5 კითხვაზე პასუხია „დიახ“, შესაძლო შემთხვევითი აღმოჩენები უნდა იმართოს ESMF-ში მოცემული შესაბამისი პროცედურების შესაბამისად.

3. დასკვნა

1. ქვეპროექტი უარყოფილია¹ ☐

2. ქვეპროექტი მიღებულია ☒

ქვეპროექტის მომზადება მოითხოვს გარემოსდაცვითი და სოციალური ზემოქმედების შეფასების ჩატარებას. ☐

ქვეპროექტის მომზადება მოითხოვს საკონტროლო სიის შევსებას.

მცირე სამშენებლო და სარეაბილიტაციო საქმიანობებისთვის გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის გეგმა. ☒

¹ მაღალი გარემოსდაცვითი და/ან სოციალური რისკის/ზემოქმედების მქონე ქვეპროექტი პროექტის მხარდაჭერისთვის არ არის დაშვებული. პროექტის სახსრებით შეიძლება დაფინანსდეს მხოლოდ ზომიერი ან მნიშვნელოვანი რისკის მქონე საქმიანობები.

დანართი B: სქემის სქემატური განლაგების გეგმა

ZAIS-ის დაგეგმილი რეაბილიტაცია და მოდერნიზაცია მოიცავს მდინარე მაშავერიდან მომარაგებული არსებული თვითდინებითი სარწყავი სისტემის აღდგენასა და გაუმჯობესებას. სისტემა მოიცავს დამბის ტიპის სათავე ნაგებობას, 34.1 კმ სიგრძის მთავარ არხს, სიფონებს, საკეტ-ვენტილებიან მილის გამოსასვლელებს, ფარიანი საკეტების ღიობებს, მეორად და მესამეულ გამანაწილებელ სისტემებს, გვერდით გამოსასვლელებს და შესაბამის ხარჯის საზომ და საკონტროლო ნაგებობებს.

სქემატური განლაგების გეგმა ასახავს სარწყავი წყლის ფუნქციურ განაწილებას მთავარი არხიდან მეორადი არხების, მესამეული არხებისა და მომსახურების ზონის გასწვრივ არსებული გვერდითი ქსელების მეშვეობით. გეგმაზე ნაჩვენებია ძირითადი გამოსასვლელების მდებარეობა და ერთმანეთისგან გამიჯნულია მთავარი არხიდან პირდაპირი გამოსასვლელები და მეორადი და მესამეული მილსადენების სისტემებით მომარაგებული გამოსასვლელები. ასევე ნაჩვენებია ძირითადი მომსახურების ზონები და გამანაწილებელი კვანძები, მათ შორის Nadakuli Direct, Zvareti, Rachisubani, Mtis, Akhali, Chapala, Khaissofeli და Talaveri.

შემოთავაზებული სისტემა ასახავს შერეულ გამანაწილებელ მიდგომას, რომელიც აერთიანებს მთავარი არხიდან პირდაპირ წყალაღებასა და მეორად/მესამეულ მილსადენების ქსელებს წყლის მიწოდების ეფექტიანობისა და საოპერაციო კონტროლის გასაუმჯობესებლად. პროექტი მოიცავს 45 პირდაპირ გამოსასვლელს, 23 მეორად მილის გამოსასვლელს, მეორადი მილსადენებიდან 39 მესამეულ გამოსასვლელს და შერჩეული მესამეული მილსადენების შეერთებებიდან 9 გვერდით ხაზს. სისტემაში ინტეგრირებული იქნება SCADA-ს მხარდაჭერილი მონიტორინგი და ხარჯის გაზომვა წყლის აღრიცხვის, საოპერაციო დაგეგმვისა და სისტემის ეფექტიანი მართვის გასაუმჯობესებლად.

The schematic diagram illustrates the water distribution network for the ZEDA ARKHIS CA 211200. The network starts with a main distribution line at the top, which branches out to various water treatment plants (ZP, KP, TP) and storage tanks. Each plant/tank is associated with specific flow rates (Q m³/s) and elevations (m). The diagram is organized into several rows, each representing a different level of the network. The main distribution line is shown in blue, and the branches are shown in grey. The plants/tanks are represented by blue boxes with their names and elevations. The flow rates are indicated by arrows and text. The elevations are indicated by numbers in boxes. The diagram shows a complex network of pipes and valves, with various branches leading to different parts of the system. The main distribution line is at the top, and the branches lead down to the plants/tanks. The plants/tanks are arranged in a grid-like pattern, with each plant/tank having its own set of flow rates and elevations. The diagram is a detailed representation of the water distribution network, showing the flow of water from the main distribution line to the various plants/tanks and storage tanks.

Plant/Tank	Q m³/s	Elevation (m)
DESILTING BASIN	0-300	CA = 2112.00
ZEDA ARKHIS	0 m³/s	2112.00
Ver & Side intake HR	Gated Regulation	
NA G-1	0-551	2112.00
NA G-2	0-740	2112.00
NA G-3	1-114	2112.00
NA G-4	1-412	2112.00
NA G-5	1-545	2112.00
NA G-6	2-178	2112.00
NA G-7	3-515	2112.00
NA G-8	4-758	2112.00
ZP G-1	6-445	2112.00
ZP G-2	11-055	2112.00
ZP G-3	11-551	2112.00
ZP G-4	11-355	2112.00
ZP G-5	11-212	2112.00
ZP G-6	10-578	2112.00
ZP G-7	10-238	2112.00
ZP G-8	9-597	2112.00
ZP G-9	9-551	2112.00
ZP G-10	9-255	2112.00
ZP G-11	9-212	2112.00
ZP G-12	9-168	2112.00
ZP G-13	9-124	2112.00
ZP G-14	9-88	2112.00
ZP G-15	9-44	2112.00
ZP G-16	9-00	2112.00
ZP G-17	8-56	2112.00
ZP G-18	8-12	2112.00
ZP G-19	7-68	2112.00
ZP G-20	7-24	2112.00
ZP G-21	6-80	2112.00
ZP G-22	6-36	2112.00
ZP G-23	5-92	2112.00
ZP G-24	5-48	2112.00
ZP G-25	5-04	2112.00
ZP G-26	4-60	2112.00
ZP G-27	4-16	2112.00
ZP G-28	3-72	2112.00
ZP G-29	3-28	2112.00
ZP G-30	2-84	2112.00
ZP G-31	2-40	2112.00
ZP G-32	1-96	2112.00
ZP G-33	1-52	2112.00
ZP G-34	1-08	2112.00
ZP G-35	0-64	2112.00
ZP G-36	0-20	2112.00
ZP G-37	0-16	2112.00
ZP G-38	0-12	2112.00
ZP G-39	0-08	2112.00
ZP G-40	0-04	2112.00
ZP G-41	0-00	2112.00
ZP G-42	0-00	2112.00
ZP G-43	0-00	2112.00
ZP G-44	0-00	2112.00
ZP G-45	0-00	2112.00
ZP G-46	0-00	2112.00
ZP G-47	0-00	2112.00
ZP G-48	0-00	2112.00
ZP G-49	0-00	2112.00
ZP G-50	0-00	2112.00
ZP G-51	0-00	2112.00
ZP G-52	0-00	2112.00
ZP G-53	0-00	2112.00
ZP G-54	0-00	2112.00
ZP G-55	0-00	2112.00
ZP G-56	0-00	2112.00
ZP G-57	0-00	2112.00
ZP G-58	0-00	2112.00
ZP G-59	0-00	2112.00
ZP G-60	0-00	2112.00
ZP G-61	0-00	2112.00
ZP G-62	0-00	2112.00
ZP G-63	0-00	2112.00
ZP G-64	0-00	2112.00
ZP G-65	0-00	2112.00
ZP G-66	0-00	2112.00
ZP G-67	0-00	2112.00
ZP G-68	0-00	2112.00
ZP G-69	0-00	2112.00
ZP G-70	0-00	2112.00
ZP G-71	0-00	2112.00
ZP G-72	0-00	2112.00
ZP G-73	0-00	2112.00
ZP G-74	0-00	2112.00
ZP G-75	0-00	2112.00
ZP G-76	0-00	2112.00
ZP G-77	0-00	2112.00
ZP G-78	0-00	2112.00
ZP G-79	0-00	2112.00
ZP G-80		

The diagram illustrates the Zestani Water Distribution Network (WDN) layout. It shows the flow of water from the Desilting Basin and ZEDA ARKHI IS through various distribution points (ZP, KP, TP) to the end users. The network is divided into several sections, each with its own set of distribution points and flow rates.

Desilting Basin:

- Chamagne: 0+300
- CA = 2112 ha
- Q m³/s: 2.34

ZEDA ARKHI IS:

- CA 2112.00
- Q m³/s: 2.34
- Weir & Side Intake HR
- Gated Regulation

Distribution Points (ZP, KP, TP) and Flow Rates:

- ZP G-1:** Zvareti 8+448, PE100 38.8 ha, 315mm 42.18 l/s, Secondary 2237.50 m
- ZP G-2:** Zvareti 9+524, PE100 21.9 ha, 250 mm 24.26 l/s, Secondary 909.87 m
- ZP G-3:** Zvareti 9+697, PE100 34.7 ha, 315 mm 34.12 l/s, Secondary 1447.42 m
- ZP G-4:** Zvareti 11+212, PE100 70 ha, 400 mm 74.90 l/s, Secondary 1405.2 m
- ZP G-5:** Zvareti 12+876, PE100 23.3 ha, 280 mm 25.80 l/s, Secondary 1093.21 m
- ZP G-6:** Zvareti 14+183, PE100 47.7 ha, 350 mm 52.40 l/s, Secondary 1093.21 m
- RAP G-1 to 5:** Kachubani P 16+188, Steel 20.2 ha, 500 mm 25.27 l/s, Secondary 843 m
- RA G-1 to 8:** Kachubani 16+188, Steel 20.2 ha, 500 mm 22.52 l/s, Secondary 1557 m
- MT G-1:** Mts 17+242, PE100 53.8 ha, 315 mm 59.1 l/s, Secondary 1138 m
- KP G-1:** Khatissoli 22+476, PE100 21.5 ha, 280 mm 23.62 l/s, Secondary 737 m
- KP G-2:** Khatissoli 22+463, PE100 20 ha, 280 mm 21.97 l/s, Secondary 1002 m
- KP G-3:** Khatissoli 23+377, PE100 29.2 ha, 315 mm 32.08 l/s, Secondary 1988 m
- KP G-4:** Khatissoli 23+796, PE100 51.9 ha, 350 mm 57.04 l/s, Secondary 2699 m
- KP G-5:** Khatissoli 25+053, PE100 65.9 ha, 350 mm 72.38 l/s, Secondary 2336 m
- CH G-1:** Chigala 21+553, PE100 278.6 ha, 630 mm 306.05 l/s, Secondary 3156 m
- AP G-1:** Azali Ankli 141.9 ha, 500 mm 155.88 l/s, Secondary 2831 m
- AP G-2:** Azali Ankli 100 ha, 460 mm 109.85 l/s, Secondary
- G-05:** 19+234, 500 mm 155.88 l/s, Secondary 2831 m
- G-05:** 18+261, Open 224.5 ha, 560 mm 257.81 l/s, Secondary 2259 m
- TP G-1:** Talaveti 26+140, PE100 40.8 ha, 250 mm 44.82 l/s, Secondary 2136 m
- TP G-2:** Zvareti 29+195, Open 85.7 ha, 450 mm 94.19 l/s, Secondary 1344 m
- TP G-3:** Zvareti 31+535, Open 38.3 ha, 315 mm 42.07 l/s, Secondary 1877 m
- TP G-4:** Zvareti 31+708, Open 157.8 ha, 560 mm 173.35 l/s, Secondary 2307 m

დანართი C: ზედა არხის სარწყავი სისტემის არსებული მდგომარეობა

პროექტის ტერიტორიაზე არსებული ბოსტნეულის, ხეხილისა და სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მრავალფეროვნება.

სათავე ნაგებობა მდინარე მაშავერაზე

ზედა არხის მთავარი არხი

სიფონი მთავარ არხზე

ვენახები

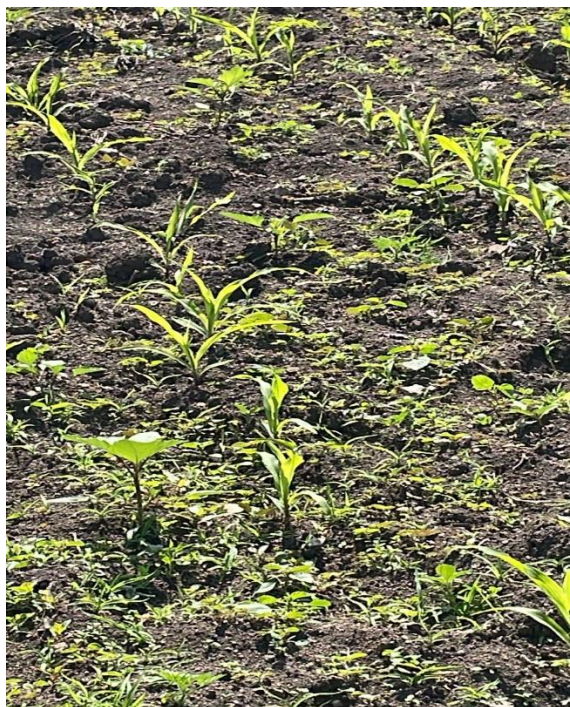
ატმის ბაღები

ლელვის ხეები

ლობიოს ნათესი

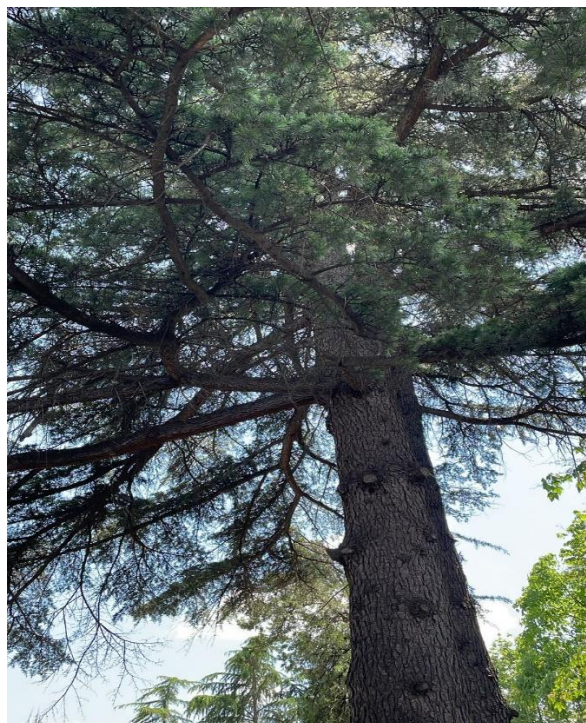
სიმინდის ყანები

ნუშის ბაღები

კაკლის ხეები

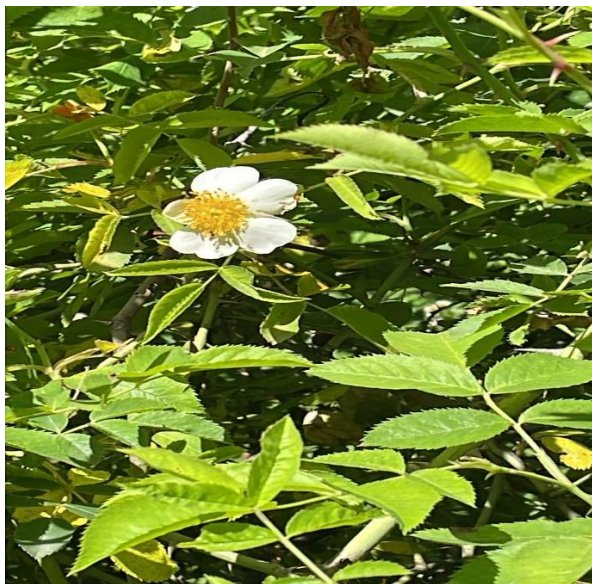
კედარის ხეები

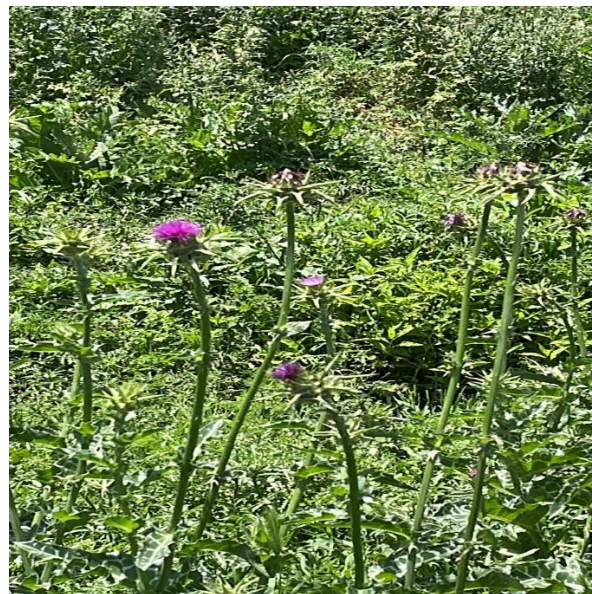
Veronica chamaedrys L. — Germander Speedwell

Veronica chamaedrys L. — Germander Speedwell

ველური ვარდი

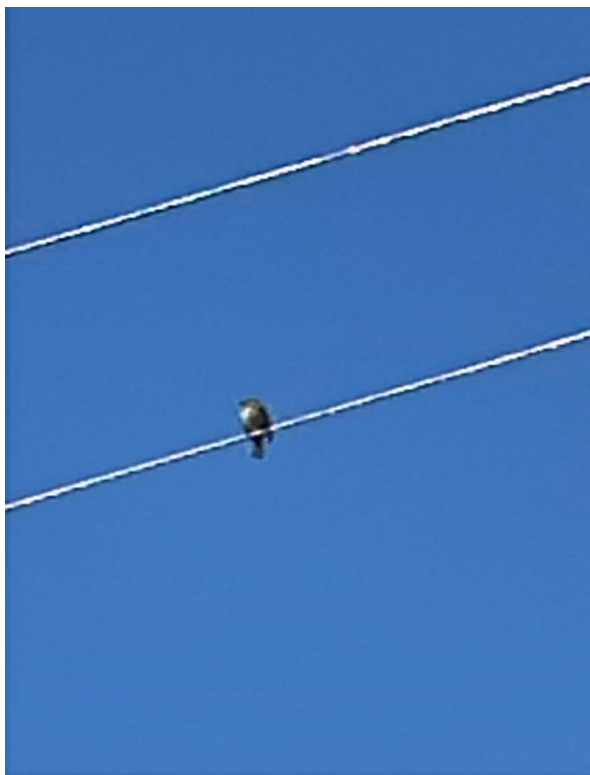
რძიანა - Milk thistle (silybum marianum)

ძროხები მდინარის გასწვრივ

თხეები პროექტის ტერიტორიაზე

მერცხალი

ქართული ცხენი

დანართი D: პროექტის დაგეგმვისა და მონიტორინგის სამმართველოს საჩივრების განხილვის მექანიზმი

1. შესავალი

ESS10 - დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობა და ინფორმაციის გამჟღავნება - მოითხოვს ადგილობრივ და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან, აგრეთვე ყველა სხვა დაინტერესებულ პირთან დროულ და მუდმივ ჩართულობასა და კომუნიკაციას. ეს აუცილებელია პროექტის პერსონალსა და ადგილობრივ თემებს შორის შეუფერხებელი თანამშრომლობის უზრუნველსაყოფად, პროექტთან დაკავშირებული გარემოსდაცვითი და სოციალური რისკების მინიმიზაციისა და შემცირებისთვის და პროექტის სარგებლის ყველა სამიზნე ბენეფიციარზე გასავრცელებლად, მათ შორის მათზე, ვინც ტრადიციულად შეიძლება იყოს მოწყვლადი, არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფი ან პროექტის საქმიანობით არაპროპორციულად ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული.

საჩივრების განხილვის მექანიზმის (GRM) მთავარი მიზანია საჩივრებისა და პრეტენზიების დროული, ეფექტიანი და შედეგიანი გადაწყვეტის ხელშეწყობა ისე, რომ დაკმაყოფილდეს ყველა ჩართული მხარე. იგი უზრუნველყოფს გამჭვირვალე და სანდო პროცესს სამართლიანი, ეფექტიანი და მდგრადი შედეგების მისაღწევად და აძლიერებს ნდობასა და თანამშრომლობას, როგორც ფართო საზოგადოებრივი კონსულტაციის განუყოფელი კომპონენტი.

GRM ეფექტიანად, დროულად და ხარჯთეფექტიანად განიხილავს ზედა არხის ქვეპროექტთან დაკავშირებით წარმოშობილ საჩივრებს, რომლებიც გამოწვეულია MEPA-ს ან კონტრაქტორის/ქვეკონტრაქტორის თანამშრომელთა ქმედებებით და მიღებულია ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული თემებისა და გარე დაინტერესებული მხარეებისგან.

მუშაკთა საჩივრების განსახილველად შემუშავებულია ცალკე მექანიზმი, რომელიც აღწერილია მსოფლიო ბანკის მიერ დამტკიცებულ შრომის მართვის პროცედურების (LMP) დოკუმენტში.

MEPA პასუხისმგებელია GRM-ის მართვაზე, თუმცა ZAIS-ის ქვეპროექტთან დაკავშირებული ბევრი საჩივარი, სავარაუდოდ, შეეხება საპროექტო კონსულტანტის/ქვეკონსულტანტის ქმედებებს და მათ მიერ უნდა გადაწყდეს. MEPA მათთან ერთად წარმართავს GRM-ის პროცესს, განსაზღვრავს პასუხისმგებელ მხარეს და საჩივრის გადაწყვეტის საუკეთესო გზას. განმახორციელებელი კონსულტანტი დაეხმარება MEPA-ს კონტრაქტორის მიერ საჩივრების გადაწყვეტის მონიტორინგში.

პროექტის GRM მოიცავს მიწისა და სხვა აქტივების შესყიდვასთან დაკავშირებულ საკითხებს, ასევე სარეაბილიტაციო სამუშაოებით გამოწვეულ დანაკარგებსა და ზიანს და ნებისმიერ პირდაპირ ან არაპირდაპირ გარემოსდაცვით და სოციალურ ზემოქმედებას. GRM უნდა ფუნქციონირებდეს RAP-ებისა და სხვა კონკრეტული ობიექტისთვის განკუთვნილი E&S ინსტრუმენტების მომზადების დაწყებიდან ყველა სამშენებლო სამუშაოსა და დეველპმენტზე პასუხისმგებლობის პერიოდის დასრულებამდე. PAP-ებსა და სხვა პოტენციურ მომჩივნებს სრულად უნდა მიეწოდოთ ინფორმაცია GRM-ის ფუნქციების, პროცედურების, ვადებისა და საკონტაქტო პირების შესახებ. მთელი კორესპონდენცია დოკუმენტირდება და გადაწყვეტის პროცესი სისტემატურად გაკონტროლდება.

კერძოდ, GRM:

- ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირებს აძლევს საჩივრის წარდგენის ან პროექტის განხორციელებისას წარმოშობილი დავის გადაწყვეტის შესაძლებლობას;

- უზრუნველყოფს შესაბამისი და ორმხრივად მისაღები გამოსასწორებელი ღონისძიებების გამოვლენასა და განხორციელებას;
- ხელს უწყობს საჩივრების განხილვის ხელმისაწვდომობასა და გამჭვირვალობას;
- მართავს დროის ფაქტორს და თავიდან იცილებს სასამართლო წარმოების საჭიროებას, სულ მცირე, საწყის ეტაპზე.

საჩივარი (Complaint): უკმაყოფილების გამოხატვა, რომელიც დაკავშირებულია პროექტის საქმიანობით გამოწვეულ ზემოქმედებასთან და რომელმაც უარყოფითად იმოქმედა პირზე ან ჯგუფზე. პირი ან ჯგუფი მოითხოვს, რომ პროექტის განმახორციელებელმა, ოპერატორმა ან კონტრაქტორმა საკითხი განიხილოს და მოაგვაროს (მაგ., მტვრის დალექვასთან, ხმაურთან ან ვიბრაციასთან დაკავშირებული პრობლემები). ჩვეულებრივ, საჩივარი ნაკლებად მძიმე ხასიათისაა, ვიდრე პრეტენზია.

პრეტენზია (Grievance): პირის ან ჯგუფის მიერ წამოყენებული მოთხოვნა, როდესაც მიიჩნევა, რომ პროექტის საქმიანობამ უარყოფითად იმოქმედა მათ საარსებო წყაროზე, ჯანმრთელობასა და უსაფრთხოებაზე, კულტურულ ნორმებსა და მემკვიდრეობაზე და, ეფექტიანი რეაგირების გარეშე, საკითხმა შეიძლება რისკი წარმოშვას.

კომპონენტი 1-ის ფარგლებში ტიპური პრეტენზიები შეიძლება უკავშირდებოდეს:

- მიწის შესყიდვასა და ფიზიკურ განსახლებას;
- სამშენებლო სამუშაოებით გამოწვეულ ზიანს;
- გარემოსდაცვით ზემოქმედებებს;
- პირდაპირ და/ან არაპირდაპირ სოციალურ-ეკონომიკურ ზემოქმედებებს.

MEPA-ში საჩივრების განხილვის პრაქტიკა ეფუძნება საქართველოს ზოგად ადმინისტრაციულ კოდექსს. პროექტის ფარგლებში MEPA შეცვლის GRM-ის პრაქტიკას ისე, რომ PAP-ს შეეძლოს პროექტთან დაკავშირებული ნებისმიერი გადაწყვეტილების ან საკითხის გასაჩივრება. ყველა ტიპის, მათ შორის ანონიმური, საჩივარი მიიღება, დარეგისტრირდება და შესაძლებლობის ფარგლებში გამოიძიება.

GRM მოიცავს შემდეგ ნაბიჯებს:

ნაბიჯი 1: საჩივრის წარდგენა წერილობით, სატელეფონო ცხელი ხაზით/მობილური ტელეფონით, ფოსტით, სოციალური მედიით, ვებგვერდით, საჩივრების ჟურნალის მეშვეობით კონტრაქტორი ორგანიზაციის გავლით ან უშუალოდ MEPA-ში. GM ასევე უზრუნველყოფს ანონიმური საჩივრების წარდგენისა და განხილვის შესაძლებლობას.

ნაბიჯი 2: საჩივრის რეგისტრაცია და კლასიფიკაცია საჩივრის ტიპოლოგიისა და მომჩივნის მახასიათებლების მიხედვით, უფრო ეფექტიანი რეაგირების უზრუნველსაყოფად, და საწყისი პასუხის შეძლებისდაგვარად დაუყოვნებლივ მიწოდება. ტიპოლოგია დაეფუძნება მომჩივნის მახასიათებლებს (მაგ., მოწყვლადი ჯგუფები, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები, ენობრივი ბარიერების მქონე პირები და სხვ.) და საჩივრის ხასიათს.

ნაბიჯი 3: საჩივარი შეიძლება განხილულ იქნეს სამ ეტაპად.

საჩივრების გადაწყვეტის კომიტეტი (ეტაპი 1)

GM-ის პირველი ეტაპი გულისხმობს საჩივრის არაფორმალურ (ზეპირ) განხილვას, მიუხედავად იმისა, საჩივარი წერილობითია თუ ზეპირი. მუნიციპალიტეტში შეიქმნება ადგილობრივი საჩივრების

გადაწყვეტის კომიტეტი (GRC), რომლის ოფისი განთავსდება მუნიციპალიტეტის შენობაში. დარეგისტრირებული საჩივრის არსებობისას შესაბამისი GRC ჩაერთვება გადაწყვეტის განსაზღვრაში. ამ ეტაპზე კომიტეტის წევრები ადგენენ და ხელს აწერენ საკითხის განხილვის ოქმს.

თუ პირველ ეტაპზე PAP-ის საჩივარი ვერ გადაწყდა, PAP-ს ეცნობება მეორე ეტაპის პროცედურების შესახებ. PAP-ს უფლება აქვს მეორე ეტაპის პროცედურები გამოიყენოს პირველი ეტაპისთვის მიმართვის გარეშე. საწყის ეტაპზე არაფორმალური გადაწყვეტა შესაბამისი საპროექტო სუბიექტების ან ადგილობრივი წარმომადგენლების მონაწილეობით უნდა იქნეს მცდარი საჩივრის წარდგენიდან ათი (10) დღის განმავლობაში. ასეთი საჩივრებიც დარეგისტრირდება საჩივრების ჟურნალში.

კონფიდენციალური ხასიათის საჩივრებისთვის გათვალისწინებული იქნება სპეციალური პირობები.

GRC არის ცხრა წევრისგან შემდგარი კომიტეტი:

- PIU-ის გუნდის წევრი - კომიტეტის კოორდინატორი;
- ზედამხედველი კონსულტანტის სოციალური დაცვის სპეციალისტი - წევრი;
- რეგიონული/მუნიციპალური წარმომადგენელი („გამგეობიდან“) - მდივანი;
- სოფლის რწმუნებული - წევრი;
- PAP-ის წარმომადგენელი - წევრი;
- ქალი - პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული შინამეურნეობის (AH) წარმომადგენელი - წევრი;
- ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი, საჩივრის ხასიათის გათვალისწინებით - წევრი;
- ზედამხედველი კონსულტანტის ადგილობრივი სოციალური და გარემოსდაცვითი დაცვის სპეციალისტი - წევრი;
- სამშენებლო კომპანიის ადგილობრივი სოციალური და გარემოსდაცვითი დაცვის სპეციალისტი - წევრი.

GRC-ის წევრები მოწვეული იქნებიან განსახილველი საჩივრების ტიპის შესაბამისად. შეხვედრა დაიწყება მომჩივნების გარეშე: განიხილება წინა შეხვედრის შემდეგ მიღებული ყველა PAP-ის საჩივარი და ბოლო ერთი ან ორი კვირის განმავლობაში მიღებული პრეტენზიებისთვის შემოთავაზებული იქნება გადაწყვეტა. შემდეგ GRC მიიღებს იმ მომჩივნებს, რომელთა საჩივრებიც წინა შეხვედრაზე იქნა განხილული.

თითოეული საჩივრისთვის GRC განსაზღვრავს, საჭიროა თუ არა დამატებითი მოკვლევა. საჭიროების შემთხვევაში, მომდევნო შეხვედრამდე შეგროვდება დამატებითი ინფორმაცია და შეხვედრამდე PAP-საც მიეწოდება. PAP-ს ეცნობება განხილვის შეხვედრის თარიღი, დრო და ადგილი.

GRC მომჩივანთან განიხილავს გადაწყვეტას და შეადგენს/ხელს მოაწერს განხილვის ოქმს. თუ საჩივარი დამაკმაყოფილებლად გადაწყდა, PAP შეთანხმების დასადასტურებლად ასევე ხელს მოაწერს ოქმს. დამატებითი ღონისძიებების შემთხვევაში ოქმში მიეთითება მათი შესრულების ვადები. თუ საჩივარი კვლავ მოუგვარებელია, PAP მიიღებს განმარტებას მეორე ეტაპზე გადატანის პროცესის შესახებ.

საჩივრის გადაწყვეტა ცენტრალურ დონეზე (ეტაპი 2)

ამ ეტაპზე საჩივარი განიხილება MEPA-ს დონეზე. პირველ ეტაპზე მოუგვარებელი საჩივრები, მომჩივნის თანხმობით, წერილობით გადაეგზავნება MEPA-ს. GRC-ის გადაწყვეტილებით უკმაყოფილო მომჩივნებს/PAP-ებსაც შეუძლიათ საჩივრის PIU-ის დონეზე MEPA-ში გადატანა. GRC

დაეხმარება ოფიციალური საჩივრის წარდგენაში. MEPA-ს GM-ის საკონტაქტო პირი განიხილავს წერილობით საჩივრებს და შესაბამის დეპარტამენტებში გადააგზავნის. გადამისამართების ვადაა 15 დღე. საქართველოს ადმინისტრაციული კოდექსით დადგენილი პასუხის ვადის შესაბამისად, მომჩივანს გადაწყვეტილება ეცნობება მაქსიმუმ 30 დღის განმავლობაში.

MEPA-ს საჩივრების განხილვის კომისია (ეტაპი 3)

თუ საჩივარი მეორე ეტაპზე შესაბამისი დეპარტამენტის მიერ კვლავ ვერ გადაწყდა, PAP-ის საჩივარი 15 დღის განმავლობაში გადაეცემა საჩივრების გადაწყვეტის კომისიას, რომელსაც საქმის გადასაწყვეტად 15 დღე აქვს. კომისია საჩივარს განიხილავს და გადაწყვეტილებას მიიღებს საქართველოს ადმინისტრაციული კოდექსის შესაბამისად. გადაწყვეტილება მომჩივანს წერილობით ეცნობება. თუ MEPA-ს გადაწყვეტილება არ დააკმაყოფილებს ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირს, მას შეუძლია საქმე შესაბამის სასამართლოში წარადგინოს.

საჩივრების განხილვის კომისიის შემადგენლობა:

- MEPA-ს საბჭოს წევრი - კომისიის ხელმძღვანელი;
- PIU-ის გუნდის ხელმძღვანელი - კომისიის ხელმძღვანელის მოადგილე;
- PIU-ში GM-ის საკონტაქტო პირი - წევრი;
- იურიდიული სამმართველოს ხელმძღვანელი - წევრი;
- განსახლების სამმართველოს ხელმძღვანელი - წევრი;
- საერთაშორისო პროექტების სამმართველოს ხელმძღვანელი - წევრი;
- ტექნიკური ზედამხედველობისა და საერთაშორისო პროექტების დაგეგმვის სამმართველოს ხელმძღვანელი - წევრი;
- განსახლებისა და სოციალური საკითხების კონსულტანტი - წევრი;
- გარემოსდაცვითი კონსულტანტი - წევრი.

საჩივრების დახურვა

საჩივარი ჩაითვლება „გადაწყვეტილად“ ან „დახურულად“, როდესაც მიღწეული იქნება ორივე მხარისთვის დამაკმაყოფილებელი გადაწყვეტა და მაკორექტირებელი ღონისძიებები წარმატებით განხორციელდება. შეთანხმებული გადაწყვეტის განსახორციელებელი მოქმედებები დაიწყება საჩივრის რეგისტრაციიდან ერთი თვის განმავლობაში და გაკონტროლდება დასრულებამდე. გადაწყვეტის განხორციელების შემდეგ ორივე მხარე - MEPA-PIU-ის გუნდი და მომჩივანი - ხელს მოაწერს საჩივრის დახურვის ფორმას. შემდეგ საჩივარი დაარქივდება პროექტის საჩივრების მონაცემთა ბაზაში. დეტალური საჩივრების ჟურნალი წარედგინება მსოფლიო ბანკის გუნდს.

გარკვეულ შემთხვევებში პროექტმა შეიძლება საჩივარი „დახუროს“ მაშინაც, თუ მომჩივანი შედეგით არ არის კმაყოფილი, მაგალითად, თუ საჩივარი ვერ დასაბუთდა ან აშკარად სპეკულაციური ან თაღლითურია. ასეთ შემთხვევაში მოკვლევა და დასკვნა სათანადოდ დოკუმენტირდება და მომჩივანს ეცნობება. PIU-ის გუნდი საჩივარს ზედაპირული განხილვის საფუძველზე არ დახურავს, სანამ მომჩივანს არ მიეცემა დამატებითი ინფორმაციის ან მტკიცებულების წარდგენის შესაძლებლობა.

საჩივრების ჩანაწერები და დოკუმენტაცია

MEPA დანიშნავს GM-ის საკონტაქტო პირს, რომელიც მართავს საჩივრების მონაცემთა ბაზას და აღრიცხავს ყველა მიღებულ საჩივარს. მონაცემთა ბაზა შეიცავს საჩივრის წარმდგენი პირის ან

ორგანიზაციის სახელს, საჩივრის თარიღსა და ხასიათს, შემდგომ მოქმედებებს, განხორციელებულ გადაწყვეტებსა და მაკორექტირებელ ღონისძიებებს, საბოლოო შედეგს და ინფორმაციას, როგორ და როდის ეცნობა გადაწყვეტილება მომჩივანს.

ზედამხედველი საკონსულტაციო კომპანია ყოველთვიურ მონიტორინგის ანგარიშებში წარმოადგენს ინფორმაციას საჩივრების მართვის შესახებ. საჩივრების მონიტორინგი და ანგარიშგება ასევე აისახება MEPA-ს ექსტეზიან და წლიურ საჯარო ანგარიშებში. პროექტისა და სამომავლო დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის პროგრამების შესახებ ინფორმაცია ხელმისაწვდომი იქნება PIU-ის ვებგვერდზე და პროექტის ტერიტორიაზე ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული სოფლების საინფორმაციო დაფებზე. მთელი კორესპონდენცია დოკუმენტირდება და გადაწყვეტის პროცესი სისტემატურად აღირიცხება საჩივრების ჟურნალში.

საჩივრების ჟურნალი

მომჩივნის სახელი:

მომჩივნის ორგანიზაციული კუთვნილება:

ანგარიშის/შეტყობინების თარიღი:

პროექტის დასახელება:

კრედიტორის/გრანტის მიმღების დასახელება:

საჩივრის გადაწყვეტაზე პასუხისმგებელი პირის სახელი (ასეთის არსებობის შემთხვევაში):

საჩივრის ხასიათი	პასუხი	განხორციელებული ღონისძიებები	შემდგომი განვითარება

საპროექტო კონსულტანტი/ქვეკონსულტანტი კომპანიები ყოველთვიურ მონიტორინგის ანგარიშებში საჩივრების მართვის შესახებ ინფორმაციას წარმოადგენენ საზოგადოებრივი საჩივრების ანგარიშის ფორმით. საჩივრების მონიტორინგი და ანგარიშგება განხორციელდება MEPA-ს ექსტეზიან და წლიურ საჯარო ანგარიშებში.

საზოგადოებრივი საჩივრების ანგარიშის ფორმა

GRM-ის დანიშნული პასუხისმგებელი პირი	მომჩივნის სახელი, თუ ანონიმური არ არის	საჩივრის ხასიათი	განხორციელებული ღონისძიებები / მიღებული გადაწყვეტა	შემდგომი განვითარება	საჩივრების საერთო რაოდენობა	გადაწყვეტილი საჩივრების რაოდენობა

დანართი E: შემთხვევითი აღმოჩენების პროცედურა

მიზანი და მოქმედების სფერო

წინამდებარე შემთხვევითი აღმოჩენების პროცედურა განსაზღვრავს მოქმედებებს, რომლებიც უნდა განხორციელდეს, თუ მშენებლობის ან მიწის საფარის დამრღვევი სხვა საქმიანობის დროს აღმოჩნდება მანამდე უცნობი არქეოლოგიური, ისტორიული ან კულტურული მემკვიდრეობის რესურსი, ადამიანის ნეშტი, საფლავი ან სხვა პოტენციური კულტურული მნიშვნელობის მქონე ობიექტი.

პროცედურა ვრცელდება კონტრაქტორზე, ქვეკონტრაქტორებსა და ყველა პერსონალზე, რომელიც ჩართულია გათხრებში, მიწის სამუშაოებსა და სხვა საქმიანობაში, რომელმაც შეიძლება შემთხვევითი აღმოჩენა გამოიწვიოს. იგი უნდა განხორციელდეს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ კანონისა და პროექტის შესაბამისი მოთხოვნების შესაბამისად.

სწავლება და ცნობიერების ამაღლება

მიწის სამუშაოების დაწყებამდე შესაბამის მუშაკებს უნდა მიეწოდოთ ინფორმაცია შემთხვევითი აღმოჩენების შესაძლებლობის, პოტენციური არქეოლოგიური ან კულტურული მემკვიდრეობის მასალების ძირითადი ნიშნებისა და ამ პროცედურით გათვალისწინებული აუცილებელი მოქმედებების შესახებ. მოთხოვნები ასევე უნდა განემარტოთ ობიექტზე საწყისი ინსტრუქტაჟისა და, შესაბამის შემთხვევაში, toolbox talk-ების ფარგლებში.

პროცედურა შემთხვევითი აღმოჩენის შემთხვევაში

თუ სამუშაოების დროს აღმოჩნდება პოტენციური არქეოლოგიური, ისტორიული ან სხვა კულტურული მემკვიდრეობის რესურსი, მათ შორის ადამიანის ნეშტი ან საფლავი:

1. დაუყოვნებლივ შეჩერდეს სამუშაოები აღმოჩენის სიახლოვეს და თავიდან იქნეს აცილებული ნებისმიერი შემდგომი ზემოქმედება.
2. ეცნობოს კონტრაქტორის ობიექტის მენეჯერსა და E&S/გარემოსდაცვით ოფიცერს, რომლებიც დაუყოვნებლივ აცნობებენ ინჟინერს.
3. ტერიტორია დაცულ და მკაფიოდ შემოსაზღვრულ იქნეს აღმოჩენის დაზიანების, უნებართვო წვდომის, გატანის ან ხელყოფის თავიდან ასაცილებლად.
4. აღმოჩენა დარეგისტრირდეს, მათ შორის მისი მდებარეობა, აღწერა და ფოტომასალა, ობიექტის ან ნეშტის გადაადგილებისა და ხელყოფის გარეშე.
5. საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოს ეცნობოს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ კანონით დადგენილი მოთხოვნებისა და ვადების შესაბამისად. აღმოჩენის შეფასების ხელშესაწყობად სააგენტოს მიეწოდოს შესაბამისი ინფორმაცია და ფოტომასალა.
6. აღმოჩენა შეფასდეს უფლებამოსილი ორგანოს და/ან კვალიფიციური კულტურული მემკვიდრეობის სპეციალისტის მიერ, საჭიროების შესაბამისად. ნებისმიერი შემდგომი კვლევა, კონსერვაცია, გატანა, გადატანა ან სხვა მართვის ღონისძიება განხორციელდეს მხოლოდ მათი მითითებების შესაბამისად.

7. ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ ტერიტორიაზე სამუშაოები არ განახლდეს შესაბამისი სამართლებრივი პროცედურის დასრულებამდე და, საჭიროების შემთხვევაში, სამუშაოების გაგრძელების ნებართვის მიღებამდე.

ადამიანის ნეშტის ან საფლავების აღმოჩენის შემთხვევაში პროექტის პერსონალმა არ უნდა დააზიანოს, გადაადგილოს ან განახორციელოს მათი ექსჰუმაცია. ტერიტორია დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს დაცული და იმართოს უფლებამოსილი ორგანოების მითითებებისა და საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

მნიშვნელოვანი აღმოჩენების მართვა

მნიშვნელოვანი კულტურული მემკვიდრეობის რესურსის დადასტურების შემთხვევაში, სადაც შესაძლებელია, უპირატესობა მიენიჭება ზემოქმედების თავიდან აცილებასა და ადგილზე (in situ) შენარჩუნებას. თუ ზემოქმედების თავიდან აცილება შეუძლებელია, შესაბამის ღონისძიებებს - როგორიცაა დაცვა, არქეოლოგიური კვლევა, დოკუმენტირება, კონსერვაცია ან გადატანა - განსაზღვრავს უფლებამოსილი ორგანო და ისინი განხორციელდება კვალიფიციური სპეციალისტების ზედამხედველობით.

ჩანაწერების წარმოება

კონტრაქტორმა უნდა აწარმოოს ყველა შემთხვევითი აღმოჩენის ჩანაწერი, მათ შორის ფოტომასალა, მდებარეობის ინფორმაცია, შეტყობინებები და ინჟინერთან და უფლებამოსილ ორგანოებთან კორესპონდენცია, მიღებული გადაწყვეტილებები, მოთხოვნილი ღონისძიებები და მათი განხორციელების დამადასტურებელი მტკიცებულებები. აღნიშნული ჩანაწერები მოთხოვნის შემთხვევაში ხელმისაწვდომი უნდა იყოს დამკვეთისთვის/PIU-სთვის.

დანართი F: საინფორმაციო ფურცლების გავრცელების ანგარიში

საქართველოს მდგრადი სოფლის მეურნეობის, ირიგაციისა და მიწის პროექტი

ზედა არხის სარწყავი სისტემის მომსახურების ზონაში საინფორმაციო
ფურცლების გავრცელება

აგვისტო, 2026

1. მოკლე მიმოხილვა

2026 წლის 27 აგვისტოს, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს (MEPA) ზედამხედველობით, საკონსულტაციო კომპანია „Yooshin“-ის სოციალური დაცვის ჯგუფმა, საქართველოს მდგრადი სოფლის მეურნეობის, ირიგაციისა და მიწის პროექტის (GRAIL) ფარგლებში, ბოლნისის მუნიციპალიტეტში მიზნობრივი საინფორმაციო კამპანია განახორციელა.

კამპანიის ფარგლებში პროექტის საინფორმაციო ფურცლები გავრცელდა პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირებს (PAPs) და ზედა არხის სარწყავი სისტემის მომსახურების ზონაში მცხოვრებ სარწყავი სისტემის მომხმარებლებს შორის.

მოსავლის აღების სეზონისა და ადგილობრივი ფერმერებისა და თემის წევრების შესაბამისი მაღალი დატვირთვის გამო, აღნიშნულ პერიოდში ადგილობრივ ფერმერებთან დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის შეხვედრების ჩატარება ვერ მოხერხდა. შესაბამისად, ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ და დაინტერესებულ მოსახლეობასთან ინფორმაციის ეფექტიანი გამჟღავნებისა და კომუნიკაციის უზრუნველსაყოფად, GRAIL-ის პროექტის განმახორციელებელმა ერთეულმა (PIU) გადაწყვიტა საინფორმაციო ფურცლების მიზნობრივი გავრცელების კამპანიის ჩატარება ზედა არხის სარწყავი სისტემის მომსახურების ზონაში მდებარე სოფლებში.

საინფორმაციო მასალებში მოკლედ და ხელმისაწვდომი ფორმით არის წარმოდგენილი ქვეპროექტის ძირითადი გარემოსდაცვითი და სოციალური საკითხები, მათ შორის გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის გეგმის (ESMP) და განსახლების სამოქმედო გეგმის (RAP) მოთხოვნები და დებულებები. მასალები ასევე შეიცავს ინფორმაციას პროექტის შესაძლო ზემოქმედებების, შემარბილებელი ღონისძიებების, კომპენსაციის მიღების უფლებებისა და პროცედურების, შრომის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების და თემის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების მოთხოვნების, საჩივრების განხილვის მექანიზმის (GRM) და პროექტის შესაბამისი საკონტაქტო პირების შესახებ.

საინფორმაციო ფურცლების გავრცელების კამპანია განხორციელდა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პოტენციური ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ შინამეურნეობებს, მიწათმოსარგებლებებსა და ფერმერებს სარეაბილიტაციო სამუშაოების დაწყებამდე დროულად მიეღოთ მკაფიო და ხელმისაწვდომი ინფორმაცია.

2. საინფორმაციო კამპანიის მიზანი

საინფორმაციო კამპანიის ძირითადი მიზანი იყო სამიზნე ტერიტორიაზე მცხოვრები პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირების (PAPs), შინამეურნეობების, მიწათმოსარგებლებებისა და ფერმერების დროული და სრულყოფილი ინფორმირება ზედა არხის სარწყავი სისტემის დაგეგმილი რეაბილიტაციისა და მოდერნიზაციის შესახებ.

კამპანია კონკრეტულად მიზნად ისახავდა: ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირებას დაგეგმილი სარეაბილიტაციო და სამშენებლო სამუშაოების შესახებ; ქვეპროექტთან დაკავშირებული შესაძლო გარემოსდაცვითი და სოციალური ზემოქმედებებისა და ESMP-ით გათვალისწინებული შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებას; პოტენციური ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირების ინფორმირებას RAP-ით გათვალისწინებული უფლებების, კომპენსაციის პირობებისა და შესაბამისი პროცედურების

შესახებ; საჩივრების განხილვის მექანიზმის (GRM) შესახებ ინფორმაციის მიწოდებას, მათ შორის საჩივრების წარდგენისა და პროექტთან დაკავშირებული ინფორმაციის მიღების ხელმისაწვდომი არხების შესახებ; პროექტის შესახებ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას როგორც ქართულენოვანი, ისე აზერბაიჯანულენოვანი მოსახლეობისთვის; და ადგილობრივ მოსახლეობას, PIU-სა და პროექტის სხვა შესაბამის დაინტერესებულ მხარეებს შორის ეფექტიანი კომუნიკაციისა და უწყვეტი ჩართულობის ხელშეწყობას.

3. სამიზნე ტერიტორია და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა

ზედა არხის სარწყავი სისტემის სამიზნე ტერიტორია მოიცავს დაახლოებით 1,300 შინამეურნეობას. პროექტის ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობა ეთნიკურად და ენობრივად მრავალფეროვანია, ხოლო მოსახლეობის დაახლოებით 40% აზერბაიჯანულენოვანია.

აღნიშნული დემოგრაფიული და ენობრივი თავისებურებები გათვალისწინებული იქნა საინფორმაციო კამპანიის დაგეგმვისა და განხორციელების პროცესში. პროექტის შესახებ ინფორმაციაზე თანაბარი და სრულფასოვანი ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად, ყველა საინფორმაციო მასალა მომზადდა და გავრცელდა როგორც ქართულ, ისე აზერბაიჯანულ ენებზე.

ორენოვანი მასალების გამოყენების მიზანი იყო იმის უზრუნველყოფა, რომ ენობრივი ბარიერი არ გამბდარიყო დაბრკოლება პროექტის საქმიანობების, შესაძლო გარემოსდაცვითი და სოციალური ზემოქმედებების, კომპენსაციისა და განსახლების საკითხების, უსაფრთხოების მოთხოვნებისა და GRM-ის შესახებ ინფორმაციის გაგებისთვის.

4. გავრცელებული საინფორმაციო მასალები

კამპანიის ფარგლებში მომზადდა და დაიბეჭდა სულ 2,400 საინფორმაციო ფურცელი, რომელიც მოიცავდა ორი თემატური ტიპის მასალას.

განსახლების სამოქმედო გეგმის (RAP) საინფორმაციო ფურცლები

სულ დაიბეჭდა და გავრცელდა 1,200 RAP-ის საინფორმაციო ფურცელი:

- 600 ფურცელი ქართულ ენაზე; და
- 600 ფურცელი აზერბაიჯანულ ენაზე.

RAP-ის საინფორმაციო ფურცლები ადგილობრივ მოსახლეობასა და პოტენციური ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირებს მოკლე და გასაგები ფორმით აწვდის ინფორმაციას განსახლების სამოქმედო გეგმის (RAP) და მისი მიზნის; მიწაზე, საკუთრებაზე, აქტივებსა და საარსებო წყაროებზე პროექტის შესაძლო ზემოქმედებების; კომპენსაციის მიღების უფლებებისა და შესაბამისობის კრიტერიუმების; ზემოქმედებების შეფასებისა და კომპენსაციის შესაბამისი პროცედურების; პოტენციური ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირების უფლებებისა და პასუხისმგებლობების; საჩივრების განხილვის მექანიზმის (GRM); ასევე პროექტის შესაბამისი საკონტაქტო პირებისა და საკომუნიკაციო არხების შესახებ.

გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის გეგმის (ESMP) საინფორმაციო ფურცლები

სულ დაიბეჭდა და გავრცელდა 1,200 ESMP-ის საინფორმაციო ფურცელი:

- 600 ფურცელი ქართულ ენაზე; და

- 600 ფურცელი აზერბაიჯანულ ენაზე.

ESMP-ის საინფორმაციო ფურცლები მოკლე და გასაგები ფორმით შეიცავს ინფორმაციას: ზედა არხის სარწყავი სისტემის დაგეგმილი რეაბილიტაციის; ქვეპროექტთან დაკავშირებული შესაძლო გარემოსდაცვითი და სოციალური ზემოქმედებების; შესაძლო უარყოფითი ზემოქმედებების თავიდან აცილების, მინიმიზაციის ან მართვისთვის განსაზღვრული შემარბილებელი ღონისძიებების; შრომის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების და თემის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების მოთხოვნების; სამშენებლო საქმიანობასთან დაკავშირებული ძირითადი საფრთხეებისა და რისკების; საგანგებო სიტუაციებისთვის მზადყოფნისა და რეაგირების ძირითადი პრინციპებისა და პროცედურების; საჩივრების განხილვის მექანიზმის (GRM); და პროექტის შესაბამისი საკონტაქტო პირების შესახებ.

5. საინფორმაციო მასალების გავრცელება

საინფორმაციო ფურცლები უშუალოდ გავრცელდა ზედა არხის სარწყავი სისტემის სამიზნე მომსახურების ზონაში მდებარე სოფლების მოსახლეობას, მიწათმოსარგებლეებსა და ფერმერებს შორის.

გავრცელების მიდგომა შემუშავებული იყო პოტენციური ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული შინამეურნეობებისა და სარწყავი სისტემის მომხმარებლებისთვის ინფორმაციის მაქსიმალური ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად, განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ მოსავლის აღების პერიოდში დაინტერესებულ მხარეთა ფორმალური შეხვედრების ორგანიზება ვერ მოხერხდა.

გავრცელების არეალი, მათ შორის სამიზნე სოფლების დასახელებები და გავრცელებული საინფორმაციო ფურცლების რაოდენობა და ტიპები, წარმოდგენილია ქვემოთ მოცემულ ცხრილ 1-ში.

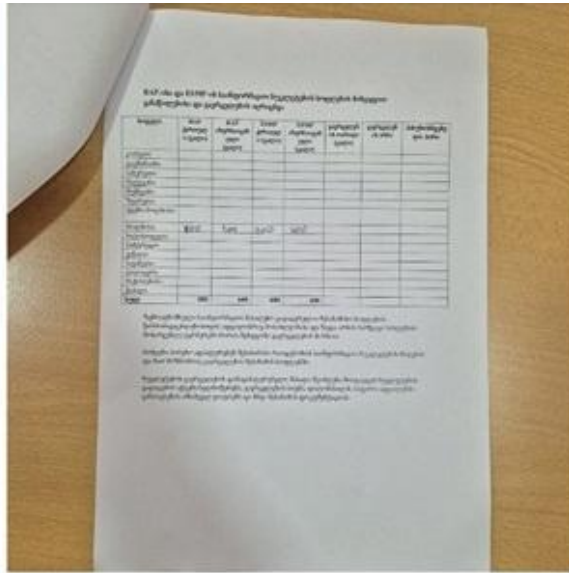
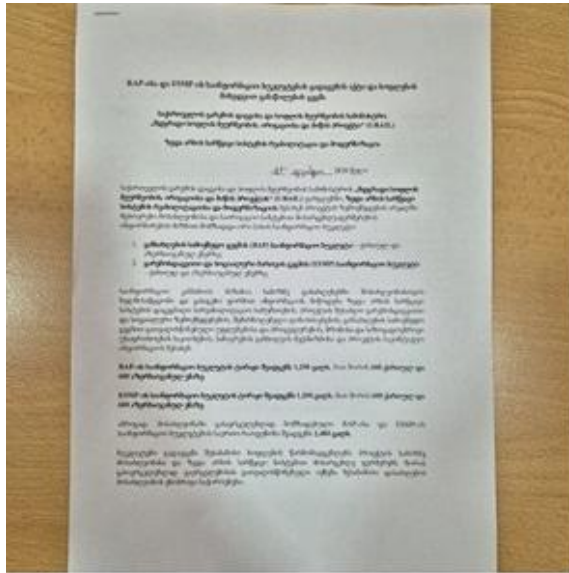
ცხრილი 1. საინფორმაციო ფურცლების გავრცელების არეალი ბოლნისის მუნიციპალიტეტის სამიზნე სოფლებში

Leaflet Distribution Table

Location/Villages for Distribution	RAP GEO	RAP AZER	ESMP GEO	ESMP AZER	Distribution Date	Channel for Distribution
GA Service Office at Bolnisi Municipality	200	200	200	200	27.08.26	Information leaflets
Kveshi	20		20		27.08.26	Information leaflets
Javshaniani		10		10	27.08.26	Information leaflets
Sabereti		10		10	27.08.26	Information leaflets
Ratevani	70		70		27.08.26	Information leaflets
Mushevani		10		10	27.08.26	Information leaflets
Zvareti	10		10		27.08.26	Information leaflets
Kvemo-Bolnisi		80		80	27.08.26	Information leaflets
Katisopeli	100		100		27.08.26	Information leaflets
Samtredo		20		20	27.08.26	Information leaflets
Vanati		20		20	27.08.26	Information leaflets
Savaneti		50		50	27.08.26	Information leaflets
Talaveri		150		150	27.08.26	Information leaflets
Rachisubani	200		200		27.08.26	Information leaflets
Chapala		50		50	27.08.26	Information leaflets
Total	600	600	600	600		

დანართი: საინფორმაციო ფურცლების გავრცელების დამადასტურებელი მასალები

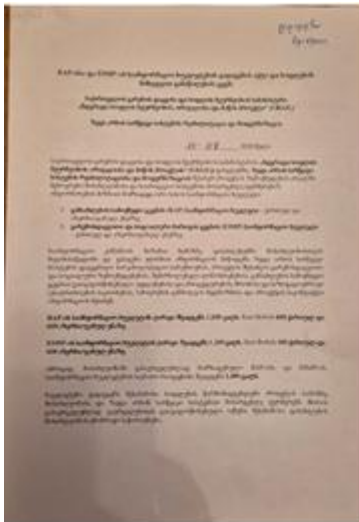
„საქართველოს მელიორაციის“ მომსახურების ოფისი ბოლნისის მუნიციპალიტეტში:
200 ფურცელი ქართულ ენაზე - 200 ფურცელი აზერბაიჯანულ ენაზე.

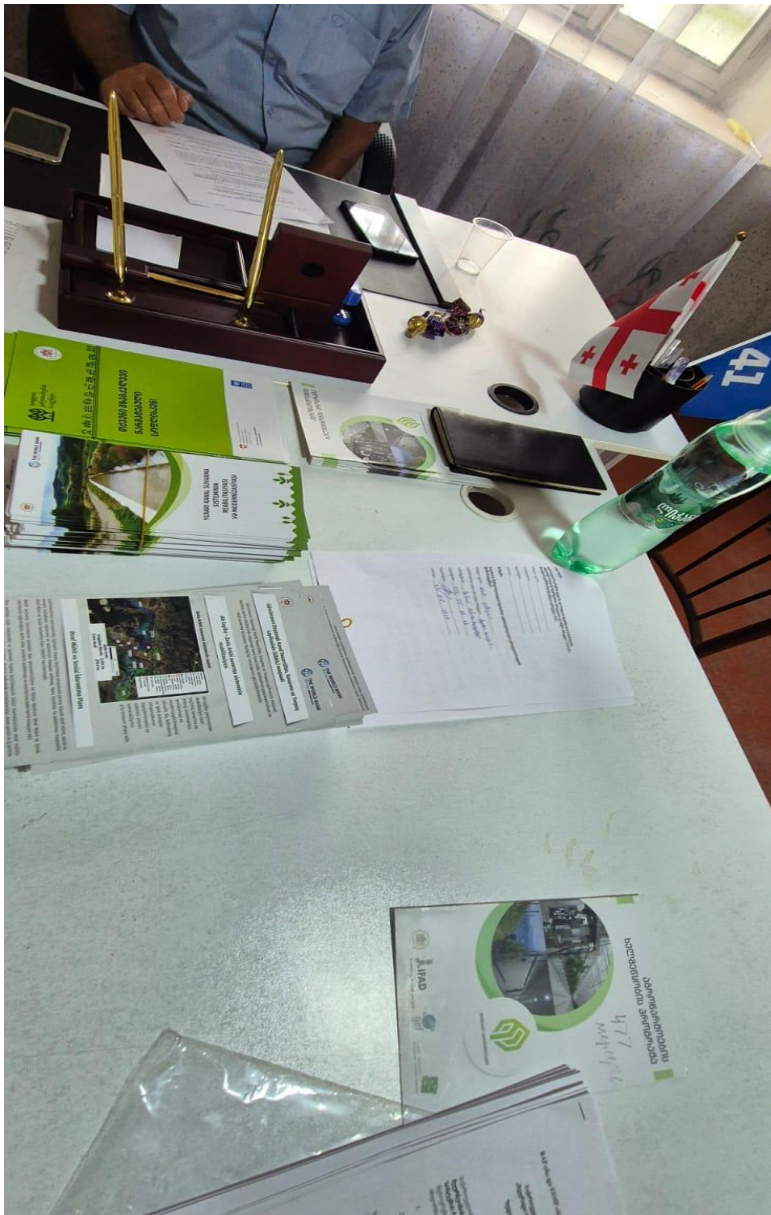
სოფლები:

რატევანი - 70 ფურცელი ქართულ ენაზე; ზვარეთი - 10 ფურცელი ქართულ ენაზე.

[illegible][illegible][illegible]

სოფელი:
 ქვემო ბოლნისი - 80 ფურცელი აზერბაიჯანულ ენაზე.

სოფლები:

ქვეში - 20 ფურცელი ქართულ ენაზე; მუშევანი - 10 ფურცელი აზერბაიჯანულ ენაზე;
ჯავშანიანი - 10 ფურცელი აზერბაიჯანულ ენაზე; საბერეთი - 10 ფურცელი აზერბაიჯანულ ენაზე.

